

naše planine

7-8

1977

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja preplata 100 dinara (za inozemstvo 10 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 20 dinara (za inozemstvo 2 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Preplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Izlazi uz finansijsku pomoć Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti SRH. Oslobodeno od poreza na promet na osnovi i mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 69 (29) Srpanj—Klovoz 1977. Broj 7—8

Volumen 69 (29) Juli—August 1977. No 7—8

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

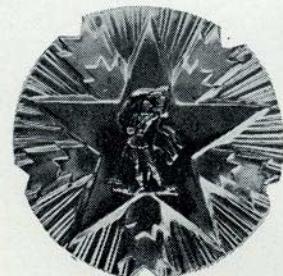
SADRŽAJ

Bećir Isaković: U području vječnoga leda	97
Speleologija	100
Saša Kovač i Vlado Sor: Zapisi s Jakupice	101
Milica Krunic: Što je babi milo	102
Ante Rukavina: Zaboravljenom velebitskom stazom	103
Mr Željko Kašpar: Smjernice društvinama za rad na zaštiti prirode	106
Krunoslav Milas: Na Stjepangradu Blagajskom	107
Književnost	108
Drago Šefer: Na biokovskim stazama	109
Erol Čolaković: »Varrijanta«	111
Bogdan Pavičević: »Ne učite psa da laje!«	112
Vili Ferlin: Tišina	113
In memoriam	114
Obrad Berdović: Na Triglav pod stare dane	115
Pismo uredništvu	116
Dr Neda Köhler Kubelka: Uspon na Tajget	117
Vladimir Dumbović: Hong Kong	119
Bojan Tollazzi: 25 godina Vickovog stupa na Mosoru	121
Cvjetko Šoštaric: 280 tisuća godina pećine Vindije	123
Dragutin Paulić: Sleme	125
Drugi o nama	126
Transverzale	129
Reagiranje	135
Jubileji	137
Alpinizam	138
Prvenstveni usponi	139
Iz naših organizacija	140
Vijesti	142
Opaska: U prošlom broju stranice su tehničkom greškom paginirane brojevima 145—192 umjesto 97—144, što nadoknadjujemo u ovom broju.	

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Naši alpinisti u glečeru Glockner-skupine

Foto: Branko Šeparović

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvjezdrom

U području vječnog leda

BEĆIR ISAKOVIĆ
ZENICA

NA MARMOLADI

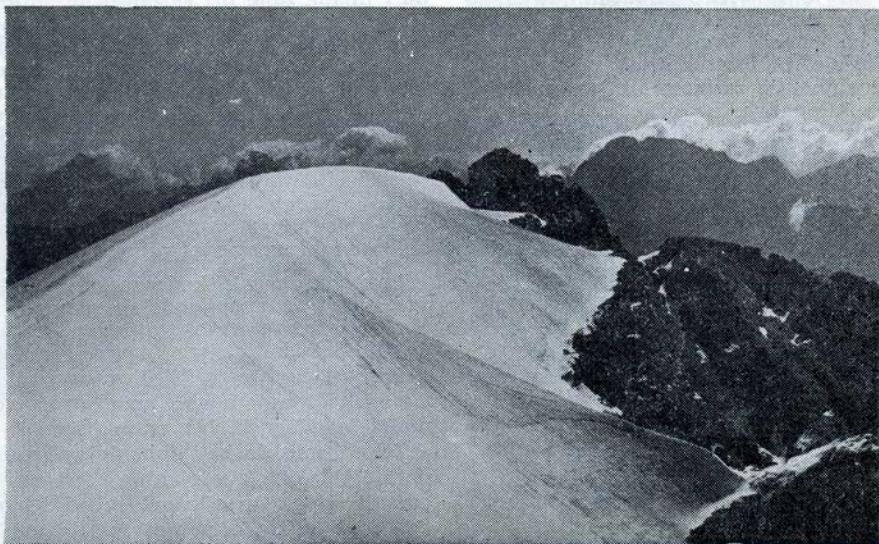
Spremili smo se i krenuli na Marmoladu. Od graničnog prelaza u Ratečama kod Planice, kroz Kanalsku dolinu, Tolmezzo i Lozzo Cadore ima jedva 150 kilometara do Cortine d'Ampezzo koja se pročula 1956. godine kada su se u njoj održavale zimske olimpijske igre. Dalje od Cortine vodi magistralni put kroz živopisne krajeve Dolomita sve do Bolzana. Akciju za izgradnju ovog puta povele su planinarske organizacije koje su sabrale oko 30000 »Goldinara« i predale ih vlastima. Trebalo je čekati punih četrnaest godina da se taj put izgradi. Njegovo službeno otvorenje bilo je 1910. godine.

Oko 15 kilometara iza Cortine put se diže još za 800 metara, a odmah zatim, na prevoju Falzarego, popne se na 2117 metara nadmorske visine. Za čistog vremena već odavde se vidi masiv Marmolade. Njezini se lednici na sjevernoj strani planine prelijevaju na suncu u svjetlim bojama i cijelom masivu daju veličanstven izgled. Spuštajući se s prevoja odvojili smo se nakon devet kilometara od glavnog puta lijevim krakom, produžili dalje i prošavši kroz jedan tunel izbili na plato podno istočne strane Marmolade, na Malga Ciapelu (1450 m). Odavde vodi čelični put za Marmoladu, žičara velikog kapaciteta, koja može svakog sata dovesti 600 ljudi pod najviše vrhove ove planine. Kupismo

dviye povratne karte i krenusmo. Žičara je građena u tri dijela. Prvi dio ide do Antermoia (di Scambio) usponom od 900 metara, drugi dio nastavlja do Rifugio Serauta (još 600 metara) i treći dio do posljednje stанице, Marmolada di Rocca, gdje se popne još 320 metara. Dakle, uspinjača se diže na relativnu visinu od 1820, a na nadmorsku od 3270 metara.

Poslije nekoliko dana nevremena i snježnih padavina vrijeme se smirilo, nebo je bilo vedro, a sunce nas je milovalo svojom toplinom. Bezbroj ljudi i žena, mlađih i starijih, zatekli smo gore na tim visinama. Niko se ničemu nije čudio, ali se svako iz dna duše radovao — mlađi zbog uživanja u skijanju, a stariji zbog prekrasne panorame. I kad smo već ovdje na Marmoladi, nadamo se da nam nećete zamjeriti, ako nešto o toj planini i kažemo.

U talijanskoj, kao i u međunarodnoj literaturi o Alpama, Marmolada je označena kao savršena, idealna i suverena planina. To je najveći vrhunac u Dolomitima sa 3342 metra, u centru spleta dolina, prevoja, visokih stijena bizarnog oblika, uspravljenih munara, tornjeva i tornjića, i svi su se uspravili prema azurnom nebnu. Velika visina i usamljeni položaj čine da ova planina ima najljepšu panoramu u Istočnim Alpama. Južna stra-

Na vrhu Marmolade

Foto: B. Isaković

na ove planine pretvara se u veličanstven velik i visok zid smjelih i okomitih litica i stijena poznatih alpinistima cijelog svijeta. Na sjevernoj strani nalazi se velik lednik, jedini u regionu Dolomita koji se razvija — ne računajući njegove sporedne dijelove, u opsegu od oko tri kvadratna kilometra. Nagnut je prema sjeveru u tri glavna pravca: jedan skreće pomalo prema istočnoj, a druga dva stoje na sjevernoj strani. Dio lednika koji se spušta prema istočnoj strani vrlo je interesantan. Prekriven je ledničkim snijegom od početka do kraja jer se ovaj dio lednika, bar na površini, ni u najnižim predjelima ne pretvara u led, pa zbog toga i zbog naročito podesnog položaja za lak pristup ljupkim prirodnim bogatstvima i zahvaljujući mehaničkim sredstvima za ponovno penjanje, izvrsno služi za smučanje u ljetnoj sezoni, od maja do oktobra svake godine. Upravo iste godine kada je otvoren put od Kortine do Bolcana, dug oko 112 kilometara, Richard Lešner, potporučnik jednog od tirolskih pukova, prvi je pošao sa skijama preko lednika i otkrio smučarima Marmoladu. Nakon tri godine, u zimu, pridružilo mu se još 13 vojnika koji su se popeli do vrha Punta Rocca (3309 m) i odatle se spustili na skijama u dolinu. Otada su na silaznim stazašima lednika postavljeni mnogobrojni rekordi u brzini na skijama. Pa i sa Punta Penie (3342 m) već su se spuštali smučari, čak i nje-govom sjevernom izvanredno opasnom stranom. Među hrabrima, koji su mnogo rizikovali za tu vožnju, bila je i jedna žena-majka troje djece.

Kako je Marmolada po svom izgledu drugačija od ostalih dolomitskih masiva, tako je isto i njen lednik drukčiji od ostalih lednika u Alpama. Odmah na samoj litici, po vrhovima planine, snijeg je strahovito dubok, kao da je iz vreće nabacan. Tako se odozgo počne lednik formirati frontalno čitavom svojom širinom istok-zapad i spušta se u niže predjеле. U donjem dijelu već postaje led i tako završava ravnom linijom u širini od oko tri kilometra, na određenoj visini i, prosti onako »viseći« stoji. Jedino se istočni dio lednika, o kome smo već govorili, drukčije ponaša i spušta se nešto niže. Ako neko od vas, čitaoci, bude makar službeno naišao cestom Kortina — Bolcano ili obratno, neka zastane ne prevoju Pordoi (2239 m) i neka prošeta do Belvedere Pordoi na visini od 2326 metara, odakle je najljepši pogled na ledom okovane poljane Marmolade. Ako bude lijepo vrijeme imat će šta i vidjeti!

Sa Marmolade je lijep vidik jer se ona nalazi u samom srcu Dolomita. Dolomite je znanstveno istražio krajem 18. stoljeća Francuz Silven Gratiot di Dolomie te su po njemu i dobili ime. Građeni su od dolomita i vapnenaca, i zbog njihovog različitog raspadanja stijenje je neobično oblikovano. Kameni blokovi se uspravno i strmo dižu u visine, a okružuju ih zeleni pašnjaci i livade. Rijetko koji dio Alpa pruža posjetiocima to-

liko šarolikih promjena kao Dolomiti. Oni su prosto na juriš osvojili srca planinara, alpinista i ljubitelja prirodnih ljepota uopće. Kao visoki kameni stupovi izdižu se, između ostalih vrhova, na zapadu od Marmolade Torri Vajolet (3004 m), na sjeverozapadu Sas- so Lungo ili Langkofel (3181 m), na sjeveru — koji se tek malo vidi, Beisler (3025 m), Sasso Pordoi ili Pordoispitze (2952 m). Kad smo kod ove okomite planine, nije na odmet spomenuti slučaj poznatog norveškog skijaša Johanna Tharaldsena koji je pri snimanju skijaškog filma smrtno stradao prilikom skoka s vrha ove planine. Padobran kojim je bio opremljen nije se otvorio i skok se završio smrtonosno. Da je uspješno izveo svoju ulogu dobio bi nagradu od 12 milijuna talijanskih lira. Dalje, također na sjeveru, vidi-mo izdignuti šiljak Boé (3151 m). Značajan je još lanac vrhova od sjeveroistoka prema jugu: La Varella (3034 m), Le Conturines (3077 m), a preko Falzarega vidi se jedan dio Tofane, vrh Rozes (3225 m). Ovo su najistaknutiji vrhovi koji se vide s Marmolade, a ima ih toliko da ih je prosti nemoguće sve spomenuti. Svi se oni, zbog svoje visine i osebujnosti i zbog svoje veličanstvenosti i nemirne ljepote uklapaju u beskrajnu raznolikost drugih stijena, kamenih vrhova, zelenih šuma i livada, prevoja i tjesnaca, da to skupa stvara najljepšu panoramu što se može vidjeti u Alpama.

Ovdje na Marmoladi, kako smo već rekli, dan je bio lijep i sunčan. Klima je, što se tiče toplote, ugodna, ali samo gdje sunce dopire. Gdje sunca nema ili gdje sunčevi zraci koso padaju, tamo je hladno. Snijeg koji je padao prije dva dana još je pršić. Na sunčanoj strani planine sve je uzavrelo, sve je u pokretu, sve je živahn. Dovoljno je pogledati, između ostalog, one mlade ljudi i mlade žene pri skijanju na snijegu. Koliko je tu velike skladnosti, koliko ujednačenih i umjetničkih pokreta, koliko blistavih ramena, koliko primamljivih blagih oblina i užarenih očiju. Ni oni čije su se životne staze već odavno krenule niz mračnu stranu životnog brda, nisu ostali po strani. Svom snagom i voljom sudjeluju u svim zbivanjima, naravno, samo posmatrajući, i ne premještaju se s jedne bolesne noge na drugu, nego su veselog lica i veselih očiju — kao da im se uspavani amor opet probudio.

Pred sam mrak, kada se sve stišalo, pošli smo kući. Rumeni odsjaj planina, odmah poslije zalaska sunca, izgledao je tako kao da krečnjačke stijene »gore« nad tamnim dolinama. Sve je to bilo kratko i mi smo se ubrzo našli tamo odakle smo jutros krenuli — na Malga Ciapeli. Ne znam jesmo li uspjeli, a željeli smo da bar donekle prikažemo ljepotu i ljupkost ove planine i krajeva koji se odavde vide. Oprashtajući se od Marmolade, obećali smo da ćemo joj još jednom doći u pohode, ali ne žičarom — nego kao pravi planinari, na svojim nogama.

PRVI PUT NA ALETSCHGLETSCHERU

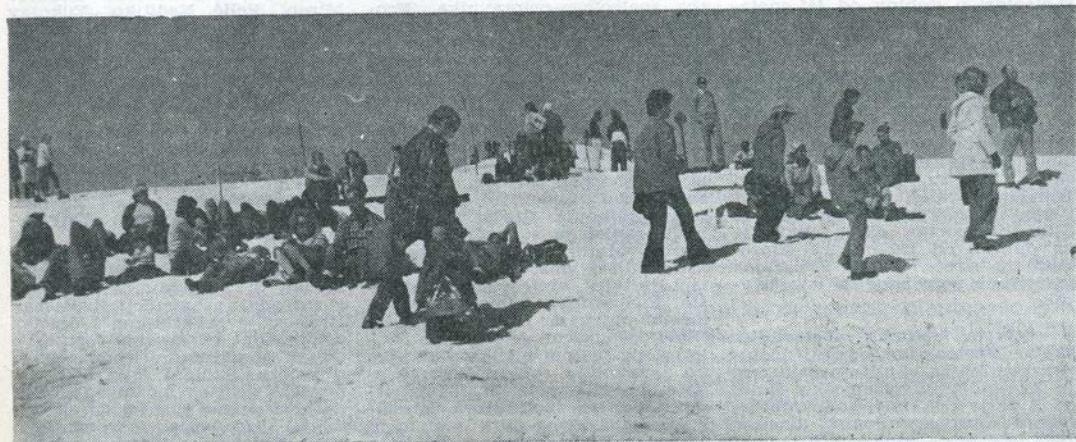
Odavno sam razmišljao o Aletschgletscheru, tom najduljem ledenjaku u Alpama i u Evropi uopće. Žarko sam želio da ga jednog dana vidim. I zaista, u julskim danima 1975. nas dvojica krenemo u pohode velikom ledniku. Trebalo je najprije prijeći 1320 kilometara do Grindelwalda. Imali smo namjeru odaniti krenuti na Jungfraujoch odakle se glečer vidi od svog početka do nadomak Eggishorna — skoro polovinu od njegove duljine. Bilo je kišovito i hladno, a i oblaci su zastrli Eiger i ostale vrhove, pa smo odustali od te prvobitne namjere. Kroz željeznički tunel od Kanderstega do Briga prošli smo ispod Bernskih Alpa na južnu stranu ovog planinskog lanca, da odavde okušamo sreću. Noćili smo u mjestu Fiesch, na ušću rječice Weisswasser u Rhonu. Dan je osvanuo vedar, sunčan i tih. Shvatavši ovo kao najveći dar vremenskih prilika, iskoristili smo ga i krenuli prema cilju. Put je vodio kroz jelovu šumu, dobro markiran i održavan. Što smo se više penjali i izlazili iz doline, vidik je bivao sve veći i širi. Često puta smo stali da predahnemo i da pogledamo prekrasnu panoramu što nas je okružavala. Pred hotelom Jungfrau (2280 m) izbili smo za nešto više od tri sata hoda. Poslije odmora krenemo prema najvišem vrhu, Eggishornu. Dalje nije bilo šume, ali ni krša, nego pašnjaci ispresjecani vodenim tokovima, puni stoke, krava i ovaca. Idući tako, korak po korak, dodošmo na — Eggishorn za tri sata hoda. Visok je 2927 metara, dva metra viši od najvećeg vrha na Balkanu — Musale u Bugarskoj.

Eggishorn je osamljen vrh u nizu planina što se proteže niz lijevu stranu Alečglečera. Šta se vidi s Eggishornom?

Sve ono zbog čega smo došli na ovaj vrhunac. Dan je i dalje bio sunčan, a nebo plavo

i čisto kao oprano staklo. Lednik je pred nama kao na dlanu. Počinje negdje ispod planine Jungfrau na visini od 3475 metara i spušta se do 1500 metara, dakle, visinska mu je razlika 1975 metara. Dugačak je oko 23 kilometra, a što se tiče površine, neko uzima da je velik 115 km^2 , dok drugi drže da je njegova površina 137 km^2 . Na svom putu prolazi se ispod tri četritisućnjaka: Jungfrau, Mönch i Aletschhorn. U donjem dijelu, gdje se od 1961. do 1963. godine skratio za 40 metara, izmjerena je visina leda; iznosila je oko 180 metara. U gornjem dijelu glečera, na Konkordiaplati, poznavaoći kažu da je dubina leda 500 metara. Lednik se kreće brzinom od 55 centimetara svaki dan ili 200 metara godišnje. Svakih 114 godina svoje ruho izmjeni.

Pa odakle mu tolika snaga i izdašnost da prikupljenu masu leda gura i nosi tako dugo i daleko ispod snježne granice? Evo odakle! Kad se s vrha Eggishorna pogleda prema sjevero-zapadu, daleko u plavičastoj izmaglici vidimo široka prostranstva iz kojih izbija mnogo snježnih vrhova. Među njima se naročito ističu Neschorn (3824 m) i Schinhorn (3797 m). Dalje prema sjeveroistoku najimpozantniji su Aletschhorn (4195 m), nazubljeni vrh Jungfrau (4158 m), onda Mönch (4099 m), Eiger (3970 m) i poslije svih Finsteraarhorn (4275 m). Pod njima je prostor od 1800 km^2 pod vječnim snijegom i ledom iz kojih se pruža 140 što većih što manjih lednika. Na ovim prostranstvima, gdje oblaci i vjetrovi stanuju, u carstvu tišine i daleko iznad snježne granice, snijeg mnogo pada, a malo se topi. Nagomilane mase snijega pod pritiskom gornjih slojeva zbijaju donji sloj, iz njega istiskuju zrak i on se postepeno pretvara u zrna leda, dok ne prede u zrnastu ledenu masu, u firn. Daljim

Ijetna vreva na Marmoladi

Foto: B. Isaković

zbijanjem firn prelazi u pravi led. Na ovim terenima, između ostalih, formira se i Alečglečer. Njegova snaga i moć dolaze iz goleme količine leda što se prikuplja na širokom području cirkova ispod planinskih gorostara. On se kreće od svog nastanka uglavnom prema jugu i otprilike na jedan i po kilometar ispod Konkordiaplate zaokreće blago prema jugo-zapadu, a kada stigne do jezera Märjelen i Eggishorna, još se povija više prema zapadu i tako produžava do kraja. Lednik nosi na svojoj ivici niz sitnog i krupnog kamenja odvaljenog od strana valova. Ove ivične morene postaju središnje kad se jedan lednik spaja sa drugim. Tako je svaki od ovih ledeničkih i dalje obilježen i odvojen od susjednih morenom od mjesta spajanja do kraja, sve dok glečer živi.

Na Alečglečer se može doći s južne strane i drugim putovima. Ima ih napretek. Kad se krene od Briga uz rijeku Ronu iz svakog naseljenog mjesta ima put prema ledniku. Na primjer: iz mjesta Mörel dvije su pješačke staze i dvije uspinjače koje vode na Riederlalp (1920 m), a odatle možemo za tridesetak minuta stignuti svojim nogama na Riederfurku s prekrasnim vidikom na završni dio lednika i njegovu okolinu. Dalje, iz Bettena ima pješački put i uspinjača, iz Lexa pješački put, a iz Fiescha, pored puta kojim smo mi izišli, ima i uspinjača pod sam vrh Eggishorna (povratna karta 26 SF).

Ko želi prošetati malo dalje, pruža mu se prilika da podne od Kühbodena preko Märje-

len jezera do Konkordiahütte, planinarske kuće, u srcu ledenih polja na Konkordiaplati. Pribijena je uz stijenu kao orlovska gnezdo, upravo tamo gdje se Ewigschneefeld utapa u glavni glečer. Put je od početka do kraja pun zanimljivosti, traje oko 5 sati, a od toga tri i po sata preko lednika.

Promatrajući s ovog impozantnog vrha lednik, zasjenjene vrhove i snježna bijela polja, doživljavajući neponovljiva zadovoljstva, shvatili smo jasno da možemo uživati u prirodi jedino ako joj se posve približimo, ako se saživimo s njom i postanemo njezin sastavni dio. Planinarenje je unijelo u našu dušu zdravlje i čvrstinu, pa smo bili pripremljeni da ovu prirodnu rijetkost i ljepotu doživimo sa svim osjetilima i u svim njenim detaljima. Praviti ćemo i ubuduće laganje izlete u sva carstva prirodnih ljepota i ljupkosti, i u sve doline radosti, jer je to najveći poklon što ga sadašnji trenutak daje. Taj »eldorado« otvara vrata i moli da uđemo. I uči ćemo! Tamo nećemo spoznati trajnu, plemenitu sreću i duboku radost, koju nam vrijeme ne može oduzeti sve dok nam ne uzme sve.

Krenuli smo kući. Glečer je ostao onakav kakav je bio, a nama, kad smo se pribrali i shvatili unutrašnji smisao života, došlo je kao neko nadahnuće. Osjetili smo šum i muziku viših sfera. Njihov nam je prizvuk šaputao: Kada se naučite cijeniti slobodu i prirodne ljepote bar toliko koliko volite, ili koliko mislite o bogatstvu, svanut će i vaš preporod.

Speleologija

• **Bunovac 1977.** Prošle godine započelo je istraživanje ponora na Bunovcu u južnom Velebitu. O tome smo donijeli opširan prikaz (NP 1976, br. 11–12, str. 246). Tom prilikom spustili su se naši speleolozi u dubinu od 445 metara, ali nisu prodrijeli do dna. Sredinom srpnja ove godine nastavila je istraživanje dobro opremljena ekipa Speleološkog odsjeka PDS »Velebit« iz Zagreba pod vodstvom ing. Marijana Čepelaka i postigla YU-rekord spuštanja u okomite jame – dubinu od 534 metra. U »jurišnoj ekipi« bili su, osim vode, ing. Marijan Garašić, Željko Filipović i ing. Boris Vrbek. Prijе njih je ušla transportna ekipa, koja je na dubinu od 120 metara dopremila 36 vreća s 500 kilograma materijala potrebnog za istraživanje.

• **Cetvrti splitski speleološki škola.** Speleološki odsjek planinarskog kluba »Split« organizirao je IV splitski speleološku školu od 2. do 4. 5. 1977. god. Uobičajenom propagandom (dnevna štampa, raspis, plakati) nastojalo se zainteresirati što veći broj mlađih ljudi iz planinarskih kru-

gova. Međutim, kao i u prijašnjim školama, javljali su se ljudi nedovoljno upućeni u planinarstvo, što je i glavni uzrok da je samo 12 polaznika od 30 prijavljenih završilo školu i steklo naziv speleologa-pripravnika. Program škole bio je prilagođen strukturi polaznika, vodeći posebno računa o razvijanju drugarstva i ljubavi prema prirodi. Polaznici su predavanja uz dijapožititive slušali u prostorijama PK »Split«, a praktična iskustva sticali u Matetinoj pećini (Kozjak), Zlatnoj i Miškovoj jami (Mosor), te Pećini ispod Strebine, Ledenici, Jami kod Ledenice i Sulinoj jami (Biokovo). Praktičnim vježbama savladani su načini spuštanja po užetu, spuštanje i penjanje po jestvama, namatanje užeta i jestvica, vrste čvorova, sidrišta, topografsko snimanje speleoloških objekata i dr. Na kraju škole organiziran je logor na Biokovu, pa je tom prilikom istraženo i nekoliko speleoloških objekata, koje su polaznici škole samostalno, bez instruktora, istražili i snimili. Ovog puta izostala je pomoć drugih organizacija, koje bi trebale biti zainteresirane za školovanje speleoloških kadrova,

te je SO PK »Split« kao organizator škole bio primoran izdvajati dio sredstava iz svoje skromne dotacije za pokriće troškova škole. Novi su pripravnici: Furlan Marjan, Jurić Jelena, Pogačar Miran, Velič Nediljko, Vukosav Joško, Miošić Edi, Sladić Zarko, Vrdoljak Ante, Klarić Pero, Brođanac Miroslav, Klarić Zeljko i Mračević Ivica. (Goran Gabrić, voda škole)

• **»Spilja Vrlovka u Kamanju«,** brošura od 16 stranica formata 17 x 24 cm, iz pera našeg poznatog planinara speleologa mra Srećka Božičevića, izasla je iz tiska ovoj ljeti nastojanjem »Kajkavskog spraviša«, društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti u Zagrebu kao 11. sveska u zbirici vodiča »Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske«. Brošura je opskrbljena s desetak fotografija i ilocrtom spilje, a ovitak je ukrašen lijepom slikom u koloru. Sadržaj: historijat, zakonska zaštita, morfologija, budućnost pećini i turistička valorizacija. Izдавanje je omogućilo DVD Kamanje i Mjesna zajednica Kamanje, gdje se brošura može nabaviti (20 dinara).

Zapis s Jakupice

SAŠA KOVAČ I VLADO SOR

ZAGREB

Planina Jakupica sa svojim stjenovitim i monumentalnim masivom, uokvirenim pitomim pašnjacima i stoljetnim šumama bukovine i crnogorice, ubraja se među naše najveće i najviše planine. Po svom smještaju predstavlja centralni planinski masiv Makedonije čije dostojanstvo i veličinu još više ističu plodne doline Vardara i Prilepskog polja.

Bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta i iskonska priroda, čiju ljepotu nisu okrnjili pogubni uticaji civilizacije, privlače u njeda tog kršnog diva sve više planinara entuzijasta i zaljubljenika prirode. Upravo ti motivi bili su pokretačka snaga i osnovni uzrok za naš posjet toj planini čija ljepota oplemenjuje i ostavlja neizbrisiv trag u srcu i osjećajima svakog tko joj pokloni svoje vrijeme, želje i nadanja.

Nažalost, naš idealizam bio je pomučen sedamnaeststvnom vožnjom u »komifornim i vrlo udobnim« vagonima JŽT-a. Međutim, mi smo izdržali sve kušnje i iskricali se na sunčanu i tihu stanicu Bogomile, najvećeg mesta na istočnom podnožju Jakupice. Kroz vruć treperav zrak uperili smo poglede na snijegom pokrivenu Solunsku glavu, najviši vrh i naš cilj. Da li zbog privlačnosti hladne gustih šuma ili podataka da nas čeka četiri sata uspona do planinarskog doma, krenuli smo brzim hodom kroz Bogomilu, slijedeći dobro vidljive markacije. Naša pojava izazvala je sveopće zanimanje gostoljubivog stanovništva. Smirenost, jednostavnost, ljudska prisnost, grubo popločan širok glavni seoski put, čardaci i izvorni kolorit, sve nas je to prenijelo u davno doba, u nešto što postoji danas samo u knjigama, filmovima. Pod takvim dojmom napustili smo Bogomilu i zagrabilili pješčanom cestom put planine.

Pridružio nam se Dječak sa svojim starim, jednookim magarcem. Nosili su robu iz bogomilskog dućana u svoje selo. Na raskrsću se ispostavilo da je susret s Dječakom bio vrlo sretna okolnost. Naime lijevo je vodio kraći put preko sela Nežilova po staroj šumskoj cesti za dom »Čeplez« što je stajalo i u našim uputama. Desno vodi put za selo Papradište i dalje od sela također do doma. Odlučili smo krenuti desno za Dječakom. Jedva smo čekali blagodati šumskog hладa. S ulaskom u drevne šume doživjeli smo fantastične promjene okoline. Mirisi i zvukovi, sasvim novi i nepoznati, zarobili su nas sa svih strana. Uspon je naglo postajao strmiji. Pod teretom svojih naprtnjača još više smo osjećali vlagu zraka i opojni miris bilja. Blizu smo sela, još jedan sat. Čudi nas sasvim drugaćiji osjećaj za relacije u Dječaka.

Svakih stotinjak metara put nam presijecaju mali ledeni potočići. Uvijek pijemo,

iako znamo da nam to otežava put. Dok se saginjemo vodi, nijemo nas promatraju veliki planinski gušteri. U susret nam dolazi brat Dječakov. Pokazuje nam otrovnicu koju je upravo kamenom ubio. Svi smo uzbuđeni, osim magarca. Sasvim je ravnodušan. Već trideset godina prolazi ovim putevima. Ne obazire se na velike kornjače koje se nalaze na svim vlažnim dijelovima puta.

Selo je pred nama. Vidimo nekoliko bijelih kuća, razbacanih po padinama. Prošlo je tek dva i pol sata. Da li je to moguće?! Već smo zaboravili na buku, ljudje koji je u gradovima proizvode, na vlak i na Bogomilu. Jakupica je ovladala nama. Najjači je zvuk neumornog rada klukajdrveca ili djetlića. U takvom stanju opijenosti i slatkog umora ulazimo u Papradište. Prvo biće je djevojčica koja oko vrata nosi privjesak. Ne, to nije dukat, nije ni sjajno stakalce, to je žilet! Odahnuli smo s olakšanjem. Ipak smo u »civilizaciji«!

Ljudi nas promatraju kroz prozore svojih divno obojenih čistih kuća. Uskoro nam sve postaje jasno. Seljaci Papradišta poznati su soboslikari, nadaleko traženi majstori. Vode nas u svoju crkvu, mnogo puta spaljivanu od Turaka, ali isto toliko puta obnavljalu. Ona je sada svojevrsna galerija svih umjetnika iz tog kraja, oni su njene zdove ukrasili svim mogućim motivima iz života svetaca. Dubok hlad crkve i rasterećenje od naprtnjača dali su nam novu snagu. Crkvenjak, stariča Vaska, ponudila nas je orasima i hladnom prepečenicom iz crkvenog podruma, našto smo odmah zapalili dvije debele svijeće. Uskoro smo morali nastaviti put. Utrošili smo tričetvrt sata na predah. Kombinacija za nastavak puta bila je divna. Velika vručina, prazni želuci, teške naprtnjače, sve sa nezaustavljivim djelovanjem prepečenice.

Ponovo smo kroz pitome voćnjake i male livade zašli u egzotiku planinskih šuma, u carstvo netaknute prirode, u kojem su ptice gnijezda smještena na dohvati ruke. Cijelim putem pogled nam je stalno odlazio prema domu, našem prvom i sada najvažnijem cilju. Na dalekoj, visokoj livadi, činio nam se kao divan dvorac iz bajke. Na obali potoka Čepleza, gdje se nekada davno nalazila pilana, rastali smo se od Dječaka.

Očekuje nas posljednji dio puta: veoma oštar uspon do doma. Počinju nas mučiti pitanja, najgluplja za jednog planinara: koliko još, sad smo tu, već smo mōrali biti bliže, itd. Iako smo dom izgubili iz vida, osjetili smo da smo blizu. Zadnja snaga, pomiješana s pokušajima duhovitosti, i posljednji siloviti koraci. Dom je ispred nas, a iza njega, u neizmjernoj daljini, naš sutrašnji cilj. Im-pozantan, surov, leden. Izdajnička misao mi

je prohujala glavom: »Tamo ja sutra ne idem!«

Domar Dime dočekao nas je s vrućim planinskim čajem. Čudio se da smo išli preko Papradišta. Ta to je mnogo dulji i naporniji put, ali je bio ponosan da smo upoznali nje-govo selo, ljude, svu ljepotu i živopisnost tog malo posjećenog kraja. Umjesto četiri sata preko Nežilova (što se slobodno može uzeti kao pet sati), mi smo preko Papradišta išli šest. Taj je put duži ali atraktivniji.

Usprkos umoru sjeli smo navečer oko velike vatre s nekolicinom makedonskih planinara. Izmjenjivali iskustva i grijali se na plamenu u ledenoj zvjezdanoj noći.

Kasnije, ležeći u čistim krevetima izmjnjivali smo filozofske misli, ali to nije dugo trajalo jer je razmatranja prekinuo san. U pet ujutro na noge lagane, jer se kreće tisuću metara više, na Solunsku glavu. Put i pogledi. Nežilovske stijene, široka polja alpskih jaglaca, potočnica, divljih orhideja — tu ljepotu i pitomost s jedne strane i surovost golih stijena s druge, nije potreбno opisivati, jer je to mnogo puta već učinjeno. Uspon

je trajao tri sata turističkog uspinjanja, a dolazak smo proslavili bocom šampanjca, koju smo najprije dobro ohladili u snijegu.

Povratak je počeo posjetom izvoru Babune podno same Solunske glave. Naime, rječica izvire u podnožju stijena tisuću metara visokih. To je prizor kakav je teško zamisliti. Bistra, ledena voda velikom snagom probija svoj put kroz drevno kamenje i stoljetne šume. Put do izvora i nazad prema staroj šumskoj cesti za Nežilovo ne postoji. Postoje samo markacije koje nas vode najprohodnjim dijelovima kanjona Babune. Tu obitavaju rakovi, kornjače i puževi, a spretni stanovačici ovih krajeva pretvaraju ih u vrlo hranjive i ukusne obroke.

Uz kraća zadržavanja put od doma preko izvora Babune do Nežilova i željezničke stanice u Bogomili trajao je desetak sati hoda. Čim smo sišli na šumsku cestu, čarolija Jakupice počela se gubiti. Mnogo zavoja prema Nežilovu, bez ljepešeg pogleda na okolinu, vraća čovjeka u stvarnost, pa sjećanja na minule dane dobivaju još veću vrijednost, punu neke nadnaravne i nezaboravne ljepote.

Malo šale

STO JE BABI MILO...

U listu »Naše planine« br. 1-2/1977. pročitala sam članak Valenta Hofera iz Rijeke pod naslovom »U 1999. godini«. U tom članku autor zamišlja planinarenje u budućnosti i na kraju, kad se probudio, sjetio se one narodne poslovice: »Što je babi milo — to joj se i snilo«. Evo da mu ja odgovorim istom mjerom što se meni snilo!

Jednog lijepog dana (a možda i prije), tamo neke lijeve godine u bližoj budućnosti, dobijem ja poziv da prisustvujem otvorenju nove zgrade u Zagrebu. Kad sam došla, a ono stvarno: velika modernistička zgrada u kojoj se nalaze društvene prostorije za sva planinarska društva u Zagrebu, zatim za izviđače i ribolovce. Udem da obidem zgradu s ostalima. Svako društvo tu ima osim redovnih prostorija još i foto-klub, skladište opreme itd. Postoje čak i posebne prostorije za planinarski kino-klub, za pionirsku sekciju. (Običaj je da se buduće planinare prvo »posudi« izviđačima da kod njih nauče neke korisne vještine, a onda se »uskače« u gojzerice!). Mnogo više prostorija ima Planinarski savez u istoj zgradici, koji još ima i dvorane za razne škole: planinarsku, vodičku, alpinističku, špiljarsku. Rekoše mi da se planinari prije društvenih sastanaka okupljaju u velikoj zajedničkoj dvorani, a zatim ih zvono poziva na sastanak. Kad sastanci završe, onda se opet svi nađu u toj velikoj dvorani gdje svi zajedno gledaju nove »dijače« ili filmove na temu planinarstva koje su sami snimili, ili pak one »cjelovečernje«. U toj dvor-

ani u prizemlju nalazi se bife i jedna trgovina. Pridem bliže, a ono »Alpe-butik« — trgovina u kojoj se mogu nabaviti sve moguće planinarske potrepštine.

Zatim saznajem da nije samo to sagrade-no. Okolina Zagreba obogaćena je mnoštvom novih planinarskih domova. Mnogi su od tih domova okruženi sportskim terenima: trim-stazama, igralištima za odboku, mali nogomet, rukomet, tu su i betonski stolovi za tenis, kuglane, te razni sportski rezerviši koji se iznajmljuju. Domovi do kojih se ne može doći kolima snabdijevaju se helikopterima. Takvi domovi su u većini, jer su se naši zagrebački šminkeri opametili, sad samo pješače. Medvednica je zaštićeno područje, nema sjeće, nema skupih hotela za snobove. Osim toga Zagrepčani su postali добри skijaši. U Samoborskom gorju jedno brdo je presvučeno plastičnim sagom koji imitira snijeg pa tu dolaze preko cijele godine i mlađi i stari učiti skijanje! U selu Otrševcu, tamo gdje je špilja, izgrađen je velik turističko-rekreativni centar s umjetnim jezером, luna-parkom, kampom i planinarskim domom. I to je omiljeno izletište Zagrepčana, koji usput pogledaju i špilju.

Ah, kako je to divno, mislim, i tada začujem zvuk budilice! Probudim se i pomislim: »Da mi se taj san hoće ostvariti!«.

Milica Krunić
Omladinska sekacija
PD »Željezničar«, Zagreb

Zaboravljenom velebitskom stazom

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Siroka uvala Divolenac južno od Brušana smjestila se na sjevernim padinama Golog vrha (1551 m) i Siljevače (1450 m). Širina njezina prostranstva pojačava se svakog prevečerja kada se sjene već zarana razvuku preko nje. Na kartama djeluje pitomo, izohipse se nižu jedna nad drugu sve do prijevoja, a ucrtana staza po sredini čini uvalu nalik ptici goleme krila razapetoj između bregova i brušanskog Starog sela. A ta staza, stazica — što li je u stvari? — privlači zato jer je posve zaboravljena i više se nitko njom ne služi. Možda koji put lugar, možda krivolovci, a Ličani i Podgorci već su je zaboravili. Samo se oni stariji znaju pohvaliti da se ovuda do mora može stići za tri sata i da su tom stazom stotinu puta išli, naravno, još prije rata. To im je teško vjerovati, pogotovo zato što znaju vrlo malo detalja sa staze i oko nje, a pomalo su i zaboravili tegobe što su ih pratile usput ili ih iz godine u godinu sve više uljepšavaju.

Privlači ta široka uvala, jer je nadohvat ruke i svatko je može lako opaziti s ceste Gospic-Brušani, a također u vrh nje, ispod samog prijevoja, goleme stijene slične konjiću iz šahovske igre. Iza prijevoja, iza Siljevače i Golog vrha, drugi je detalj što također privlači pažnju. Tamo vire čudnovate kamene stijene, viloviti bijeli šiljci, neki greben kao da je usađen u okolinu kojoj ne pripada, jer odudara od tamnih obrisa planine, no ističe se na obzoru kao da zove, da traži da se i onuda prode, tom starom zaboravljenom stazom, predjelima koji se rijetko spominju i opisuju. A tuda je toliko puta prošao dr Marko Tomičić, predratni planinar iz Gospice, idući u Šugarsku dulibu da snimi Degeniju velebitiku u cvatu. U dvom dnevniku on taj svoj put opisuje jednostavno ovačko: uzeo sam vodiča iz Brušana koji mi je nosio stvari, pa smo za tri i pol sata bili u Šugarskoj dulibi. Da, to je bilo onda kad je prolaz ovom stazom bio živ, kad je ona bila životno pitanje stanovnika Lukova Sugarija i okolice, jer su oni ovuda prenosili smokve i grožđe u Liku u zamjenu za žito. Oni su na stazi poznavali svaki kamen i ništa posebno nije im trebalo pamtit. Tko bi onda mogao i pomisliti da će ta staza biti zaboravljena. Isto je tako jednostavno opisuje i dr Josip Poljak u prvom velebitskom vodiču 1929. godine:

»Naš se put nastavlja u jugozapadnom smjeru prelazeći na duboku uvalu Divolence, koja je nastala između podnožja bočina Golog vrha i Vele Klepetuše (tako on naziva Siljevaču). Uspevši se Divolcem na sedlo između Golog vrha i Vele Klepetuše uzima naš put izraziti smjer prema zapadu između velikih ponikava na sjeverozapadnom dijelu

Šugarskog korita do malog grebena između Pasjeg klanca (1383 m) i Siljevog brda (1452 m).«

Trideset godina poslije rata i posljednjih poslijeratnih prolaza trebalo je četiri puta pokušati da se pronađe zarasla staza. Seljaci s obje strane planine govorili su o njoj kao da su svake večeri prolazili tamo ili ovamo u prelo: ravno uzbrdo sredinom Divolence, pa s desne strane onog kamenja, onda po-kraj Katine jame i za čas se dode do Pasjeg klanca. Kako se nije mogao naći nikakav vodič, trebalo se potruditi, ako ništa drugo, a ono da se u čast Tomičiću obide njegov omiljeni smjer planinarenja.

Prvi pokušaj 1974. nije riješio ništa, prega-zili smo Velebit po bespuću i to nedaleko staze, ali to smo otkrili tek dvije godine kasnije. Slijedeći pokušaj 1975. počeo je s one strane, od Pasjeg klanca, i odveo nas u tajanstveno Šugarsko korito gdje nikada nije bilo nikakvih planinarskih staza. U trećem pokušaju, proljeća 1976., pronađen je najveći dio staze, u ljeto i posljednji, pa je tom prilikom staza donekle očišćena i označena.

Najbolje je poći iz Brušana od kuće Martina Došena broj 23, gdje se može ostaviti vo-zilo. Kroz vrt i preko potoka na kojem još radi vodenica, pa kolnim putem u Staro selo gdje su dvije nastanjene kuće. Odmah iza kuća naš put izlazi na proplanak s kojega počinje padina Divolence. S desne strane pro-planka šumska cesta penje se u zavojima po nižim predjelima Divolence tako da je staza prelazi na tri mjesta. S lijeve strane pro-planka druga staza prolazi između Paljevine (1295 m) i Siljevače, te preko Torina izbjiba na cestu Rizvanuša-Jelova ruja u predjelu Samara. Dovle se može doći iz Brušana i kolima putem kojim teretnjaci prevoze drvo, ali je spomenuti potok zapreka za manja vozila.

S ceste na desnoj strani proplanka iza barake šumskih radnika počinje uspon jednom od vlaka od kojih je najugodnija označena planinarskim oznakama. Staza vodi s desne strane središnje vododerine Divolence svladavajući nekoliko stotina metara visinske razlike za jedan sat. Zatim izlazi na samu vododerinu gdje su bujice raznijele stazu i napravile svoje tokove i tu u oštem usponu treba svladati grubi kamenjar. Tako se stiže pod ono stijene koje smo nazvali Konjićem, a pravi je prolaz s njegove desne strane po kamenju koje čini stepenice visine i pol metra i što ih narod s obje strane naziva Stružice. Pravo su govorili Podgorci: »Držte se samo stine«, jer drugaćiji nije ni moguće proći. Uskoro stijene prestaju i slijedi još nekoliko nimuta uspona do najviše

točke, ukupno od Brušana manje od dva sata hoda. Na vrhu prijevoja nekad je bilo odmorište zvano Dolac. To mu ime danas ne odgovara, jer sad tu rastu stotine mlađih bukava. Hoće li i one doživjeti sudbinu na desetke porušenih koje smo vidjeli pri usponu, a koje već godinama nitko ne izvlači ni ne koristi?

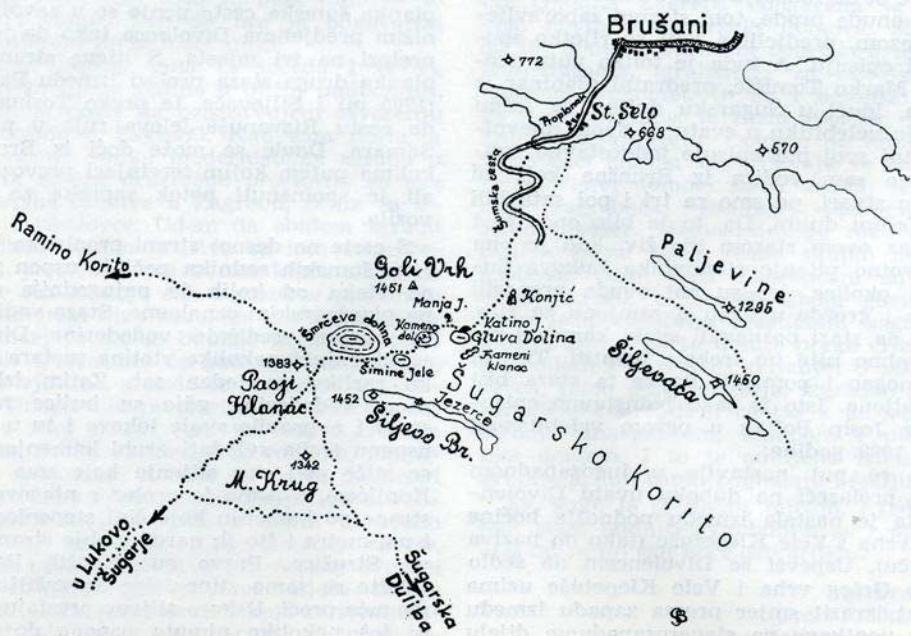
Kako dalje pronaći stazu? Tu pomaže stari gorštački običaji da uz stazu zasijecaju sjekirama starije drveće koje nikad ne ruše i onda se kreću od ožiljka do ožiljka. Pronašli smo ih i ovdje i tako krenuli na zapad po jugoistočnoj padini Golog vrha. Za nekoliko smo minuta nad Katinom jamom. To je ponor lijevo ispod staze i tako zna kada i po kojoj Kati je nazvan. Do lipnja je zatpan snijegom, a preko ljeta kamen bačen u otvor dugo se čuje padajući u dubinu. Katina je jama na sjeverozapadnom rubu vrtače koju zovu Gluha i koja nas dijeli od onih stijena što smo ih toliko željeli osvojiti. To je dakle Kameni klanac (1430 m) što nas kao zid dijeli od Šugarskog korita i što mu bijele stijene strže u nebo kao vučji zubi oduzarujući od zelene boje šuma svuda naokolo.

Za dvadesetak minuta smo pod njima. Prišli smo desnom stranom Gluhe vrtače i kad smo pomislili da ovamo nitko ne dolazi spazimo sjekirom presječenu tanku bukvu. Prav je netko rekao: crna gora nikad nije sama. S kamenih vrhova otvara se širok viđik na Ličko polje i Gospić usred njega, desno na Šugarsko korito i zatim na cijeli niz

vrhova od Panosa do Milković kuka. Približno ocjenjujemo kuda bi trebao ići nastavak tražene staze.

Od Katine jame staza se polako spušta. Tu je s desna još jedna manja jama, čini se da je neznatnih dimenzija, i za desetak minuta slazi se u dugoljastu dolinicu punu golumih kamenih gromada otkinutih s okolnih brda. Podgorci je zovu Kamena dolina. I ljeti je u njoj dosta snijega, a oko snijega rastu visoke koprive kroz koje treba proći. Slijedi kratak i strni uspon preko stijena i onda obilaženje nekoliko vrtača. Prva iza ovog malog prijevoja desno je od staze, najmanja je ali najvrletnija, slijedeća s lijeve pitomija je i puna šušnja. Podgorci je zovu Šimine jele jer su u njoj nekada jele rasle. Treća vrtača, posljednja i najveća, s desne je strane, to je Smrčeva dolina. Ovdje pred njom na bukvi velikim slovima urezano je: Put na pasji klanac. Sada smo sigurni da idemo pravim putem i tako za nepun sat od Katine jame izbijamo na greben između Pasjeg klanca i Siljeva brda. Nā tom je grebenu raskršće, naš dosadašnji put tu presijeca Kulaševu inaćicu kroz Ramino korito. Tako ovaj greben, također zvan Pasji klanac, postade sjecište dviju zaboravljenih staza.

Pronađeni put nastavlja dalje po goleti između Kruga (1342 m) i Pasjeg klanca (1383 m), i uz Rudelić stanove, Milković Seline i Došen Dragu izbjija u Lukovo Šugarje. Inaćicu kroz Ramino korito pronašli smo 1972., a godinu dana kasnije »sljemeniši« su je ozna-

Siljevo brdo s Visočicom
u pozadini

Foto: P. Korića

čili. Tim oznakama dolazi se do Sugarske dulibile, to je taj put kojim je Tomičić odlazio u stanište Degenije velebitike.

Uspon na Pasji klanac ne traje ni deset minuta. Lijep pogled na sve strane uzvraća za kratak napor. Za orientaciju mogu se koristiti u stjeni na vrhu uklesani krugovi i strane svijeta. Tko zna koji ih je geodet izradio? Malo je duži, ali puno zanimljiviji uspon na Siljevo brdo s druge strane staze. Najlakše je od staze hrptom prema njegovu zapadnom vrhu obilazeći mu stijene s južne strane. Usput, ni trideset metara od staze, u ovećoj stjeni pećina je dubine oko tri metra i skoro visine čovjeka. Za nuždu može biti sklonište za desetak ljudi, a nigrđe se ne spominje. Nakon dvadesetak minuta izlazi se iz šume i dolazi pod stijene najzapadnijeg vrha, naime, Siljevo je brdo greben duži od jednog kilometra i s više vrhova. Sa svih strana čuju se pčele koje imaju stanište u pukotinama stijena i za pašu nebrojene medonosne biljke ovuda okolo. Na stijenama se vide mokri tragovi od vode koja izbija iz samog vrha. Na nekoliko metara izgleda da se i nakupljeni med cijedi po stijenama. Napredujemo po grebenu, od vrha do vrha, i ugledamo još jedno iznenadenje: jezerce u udolici između vrhova, trokutasta je oblika, sa stranicama od nekoliko metara, s bistrom vodom i bujnom travom naokolo. Da, to je onaj izvor što ga je spominjala Zorka iz Milković Selina i za koji su znali svi pastiri iz okolice. U stvari to je skupljena kišnica na nepropusnu tlu koja nikad ne presuši — još jedna zanimljivost s velebitskih vrhova.

Odmaramo se uz jezerce leškareći na suncu. Koštice od šljiva sadimo u zemlju oko vode nadajući se da će niknuti, Tko zna bi li se ovdje održao kakav borić, pokušat ćemo

donijeti ga drugi put i presaditi, možda se primi.

Na sve strane lijep je vidik, od Oštarija do Visočice i daleko na more i otoke. Sve je mirno, samo sunce lagano tone ka zapadu. Jesen je već pečatom smirivanja polegla na lišće i travu i zato se lijepo opažaju jedini mogući pravci nekadašnjih staza preko ovog dijela Velebita. Tko zna tko je nekada s ovog ili slična mjesta tražio moguće proliske u unutrašnjosti planine i birao ona jedino moguća mjesta. Jedno od njih smo vratile u život za rijetke planinare koji će se uputiti ovamo. Očito je da su birani najkraći prolazi između bregova i većinom na sunačanim padinama s kojih snijeg prije okopni. Eto, ona nekadašnja staza što odlazi na zapadnu stranu Golog vrha u predjel nebrojenih vrtača nazvanih Ružne drage, posve je zaboravljena. I tko zna da li će je itko proći? Samo slučaj, sudska, nesreća odlučili su jedne godine da se baš tamo razbio zrakoplov i da su mu se ostaci jedva našli. Nekada su Podgorci svakog proljeća popravljali ove staze, uklanjali snijegom polomljeno drveće i podizali obrušeno kamenje, toliko da su mogli proći, obnavljali su ovu nit svoga življjenja. I ne možemo im zamjeriti ako su sa stranim ljudima bili nepovjerljivi, koji put sitničavi ili svadljivi. Cijele su godine drhtali nad svojim njivicama vaseći nebu sad da ugrije sunce, sad strepeći od svake grmljavine iznad planine u strahu da ne oklati žito u Lici, a onda se opet molili da kiša polije njihove dočiće i njivice.

I onda bi iz godine u godinu uprtili na ledi sanduke grožđa ili smokava — na ovim stazama životinje im nisu mogle pomoći — da bi se oni jači vraćali a vaganom žita, oni slabiji s kvartom na ledima i bili zadovoljni

da je žita bilo. I te stare mjere od 60 i 40 litora ranjavale su leđa, uprte su parale rame na, znoj i psovke prošipale su se s koraka na korak, iz godine u godinu...

Sve je to prestalo početkom rata i tada je ovim stazama koji put prošao zalutali ratnik ili užurbanji glasnik, poslije rata ni to. Od tada pa i danas nad cijelim obzorjem vlada tišina. Samo u visini nad morem daleki zra-

kopov ostavlja bijelu prugu u tko zna kojem zračnom koridoru. Predvečernji lahor struji planinom stvarajući tihu pjesmu nad šutljivim brdima, a lišće zatreperi s njegova daha. U daljinu, na istoku, iza devet dolina i brda, Visočica ogrnuta ljubičasto-smedim plastirom sumraka vječno bdije nad planinom, kao stara brižljiva planinka nad svojom čeljadi.

Smjernice društvima za rad na zaštiti prirode

U Planinarskom savezu Hrvatske od 1971. godine radi Komisija za zaštitu prirode, koja je osnovana radi brige o zaštiti gorske prirode, programskog educiranja članstva u planinarskim organizacijama i suradnje sa stručnim i društveno-političkim organima i organizacijama koje se bave zaštitom prirode. Komisija je razradila akcioni program rada na tom području.

Godina 1977. proglašena je Godinom zaštite čovjekove okoline. S obzirom da je zaštićena gorska priroda dio cjelokupne akcije zaštite čovjekove okoline, a u skladu s uputama Komisije za zaštitu gorske prirode UIAA (Međunarodni savez planinarskih organizacija), Komisija za zaštitu prirode PSH smatra da sva planinarska društva trebaju povesti odlučnu i pojačanu akciju na zaštiti gorske prirode i preuzeti slijedeće zadatke:

1. U svim planinarskim društvima osnovati sekcijske ili aktive za zaštitu prirode (ako to do sada nije učinjeno) i stručno ih povezati s Komisijom za zaštitu prirode PSH.

2. U statute planinarskih društava treba uvrstiti i istaknuti kao jedan od bitnih ciljeva zaštitu prirode i precizirati članske dužnosti na tom području.

3. Sva planinarska društva koja imaju objekte u planinama ili se brinu o markirajućem stazu na određenoj teritoriji, trebaju voditi brigu o zaštiti prirode tog područja. Članovi društava trebaju izviđati teren po kome se kreću radi zaštite prirode i o svim anomalijama što prije pismeno i dokumentirano javiti Komisiji za zaštitu prirode PSH, da bi ona mogla poduzeti odredene mјere.

4. Društva trebaju pokrenuti akciju za »čiste planine« te dobrovoljnim radom očistiti pojedina planinska područja, osobito oko planinarskih domova i na planinarskim stazama.

5. Planinarska društva trebaju na svojim terenima postaviti ploče s upozorenjem o čuvanju prirode, naročito na frekventnim mjestima kuda prolazi veći broj izletnika i planinara (čuvanje flore i faune, čuvanje šume od požara i lomljenja, plašenje zvijera i sl.).

6. U svim društvima gdje je to moguće treba oformiti Gorske straže, prvenstveno od omladinaca, pogotovo u ugroženim područjima. Straže trebaju imati posebnu oznaku na vidljivom mjestu, a svrha im je da upozoravaju izletnike i planinare na čuvanje prirode i da interveniraju ako je potrebno.

7. U okviru propagande potrebno je u društvima što češće održavati predavanja o zaštiti gorske prirode da bi se članstvo upoznalo s najvažnijim zaštićenim biljem i životinjama, općenito o zaštiti prirode i kako zaštiti planinsku prirodu od utjecaja civilizacije.

8. Važnije probleme društva trebaju iznijeti i u saveznom glasilu »Naše planine« i drugim planinarskim časopisima.

9. Društva koja imaju mogućnosti trebaju štampati i raspačavati letke propagandnog sadržaja o čuvanju gorske prirode.

10. Prilikom organiziranja planinarskih i alpinističkih logorovanja društva su obavezna da poduzimaju sve potrebne mјere za zaštitu okoline (uredenje sanitarija, sprečavanje zagađivanja voda, zagađenja okoline otpadom, ugrožavanja flore i sl.).

U borbi za očuvanje prirode korisno bi bilo povezivanje svih planinarskih društava u republici u obliku dogovora i zajedničkog provođenja zaštitnih mјera. Zajedničkim, energičnjim i jedinstvenim stavom čitave organizacije postigli bi se bolji uspjesi.

PSH se vrlo uspješno uklopio u rad službenih organa za zaštitu prirode i čovjekove okoline te aktivno sudjelovao u tom radu za što su mu odali priznanje najviši forumi za zaštitu prirode. Komisija za zaštitu prirode PSH predlaže da sva planinarska društva u SR Hrvatskoj prihvate ove smjernice o zaštiti gorske prirode te da svojom suradnjom i permanentnim kontaktima pridonesu afirmaciji planinarske organizacije i na tom području.

Mr Željko Kašpar

Predsjednik komisije za zaštitu prirode PSH

Na Stjepangradu Blagajskom

KRUNOSLAV MILAS

ZAGREB

Krenemo li cestom od Mostara prema jugu, na istočnoj se strani Neretve prostire široko polje omeđeno pristrancima planina s jedne i Neretvom s druge strane. Pred nama se na jednom mjestu pojavljuju tri osnovne geografske osobitosti Hercegovine: plodna polja, vrletne planine i rijeka Neretva. Kam, voda i zemlja — tri suprotnosti koje u Hercegovini čine specifično i nedjeljivo jedinstvo.

U tom se dijelu Hercegovine nalazi nekoliko planinarsko-turističkih punktova, danas kontrolnih točaka Bosanskohercegovačke transverzale. Jedna od najmarkantnijih je, usudujem se reći, stari grad Blagaj.

Do istoimenog gradića, smještenog podno strmih obronaka Veleži, vode dvije asfaltne ceste koje se odvajaju istočno od magistralnog puta Mostar — Jadranska magistrala. Kraćim putem, onim koji polazi već od Mostara, a dugačak je 9 km, stižemo u samo mjesto. Drugi je put svega tri kilometra duži, ali i interesantniji — prati rijeku Bunu od vrela do ušća.

U centru mjesta cesta se račva: jedan nas krak vodi prema vrelu Bune, a drugi, onaj izlokaniji, vodi nas u prošlost. A prošlost koju smo ovdje posjetili jest stari grad Blagaj, u narodu zvan Stjepan-grad, po Stjepanu Hraniću-Kosači, svom najpoznatijem gospodaru.

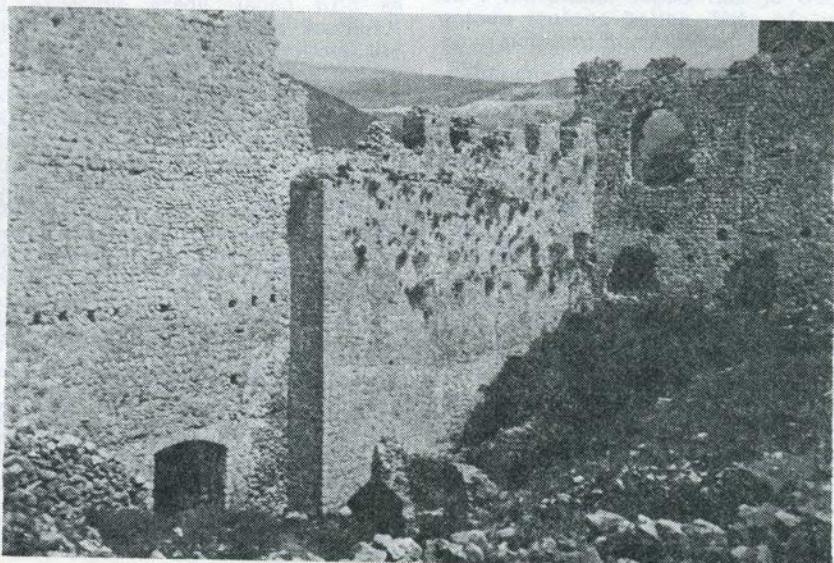
Put prema starom gradu vodi nas strmo i zaobilazno jednim pristrankom Veleži. I put,

i makiju, i nas kao da je pritislo sunce koje nemilice prži. I pravo nam budi kad odlučimo poći na Blagaj jednog dana u mjesecu kolovozu i to još u podne. Odozgo sije sunce, odozdo isijava kamen, a s desne nam se strane ponosno dižu zidine starog grada koje, začudo, kao da nam se uopće ne približuju.

Nakon otprilike četrdeset minuta hoda napokon stigosmo i do samog grada. Odmaramo se kratko i slikamo pred ulazom (uvjet za BiH transverzalu), a zatim ulazimo u sam grad.

Izgledom je Blagaj tipično srednjevjekovno feudalno utvrđenje. Unutar zidina ulazimo kroz mala vrata na jednoj kuli, vjerojatno branič-kuli grada, jer se nalazi na najosjetljivijem mjestu utvrđenja. Da bismo došli do dvorišta grada (obora), moramo proći kroz još jedna vrata. Kula kroz koju prolazimo i samim svojim izgledom svjedoči o svojoj starosti, jer su kule Blagaja četvrtaste, što je tipično za srednjevjekovne gradove prije pojave vatrenog oružja. Te kule kasnije postaju okruglaste ili poligonalne da bi lakše odoljele topovskoj tanadi. Naime, zbog okruglastog oblika takve kule mogu izdržati snažniji udar tanadi nego četvrtaste kule.

Zidine grada, debele gdjegdje i preko dva metra i vrlo visoke (zavisno o osjetljivosti tog dijela utvrđenja u slučaju napada), gradiene su od vapnenca — kamena što su ga na

mjestu izgradnje graditelji mogli naći u velikim količinama. Uglovi su grada izgrađeni od grubog tesanika, dok su iznutra zidine ispunjene neobradenim kamenom. Na vrhu su zidovi nazubljeni što je braniciima pružalo veću mogućnost zaklona. Opskrbljen cisternom pitke vode koja, kako govore mještani, nikad nije presušila, čvrstim zidinama, odličnim položajem i branič-kulom na najpristupačnijem mjestu, Blagaj se doima neosvojivim. Stoeći na vrhu kule okrenute zapadu i dolini uz Neretvu, čovjek se pita kako je jedan takav grad uopće mogao biti osvojen. S vrha grada pruža se fantastičan pogled na plodno i prekrasno Biće polje što je stari gospodarima mnogo značilo u sprečavanju dolaska eventualnog neprijatelja, a danas pruža posebno uživanje našem oku i plijeni naše fotografске aparate.

Listajući povijest, enciklopediju i vodiče, nadah podatke da je na mjestu Blagaja postojalo još rimsко utvrđenje. Sam grad prvi puta spominje Konstantin Porfirogenet u X st. pod imenom Bona (Buna). U blizini je postojao grad Hum koji je svoje ime dao cijelom tom kraju (Zahumlje, Humska zemlja) još u srednjem vijeku. Blagaj kakav mi danas poznajemo, sagrađen je u XIV st. Bio je sjedište bogate vlastelinske porodice Hranić Kosača, a po hercegu Stjepanu narod ga i prozva Stjepan-grad. I dok Mostar još nije niti postojao, ovdje je bilo središte cijelog Huma. Pa zar je onda čudno što narod još i danas pjeva: »Blagaj šeher, a kasaba Mostar...«, jer je nekad tako i bilo.

Godine 1465. Blagaj pada pod Turke. Pred zastrašujućom turskom navalom okolina i grad su napušteni bez borbe, a stanovništvo je u panici pobeglo prema Dubrovniku. Pomicanjem turskih granica prema jugu i zapadu, grad gubi na strateškoj važnosti, pa

je i pored toga što je u njemu zasjedao turski dizdar, pomalo napušten. Obrambena mu je važnost nestala; preuzeo ju je južniji Počitelj, dok je upravno središte postao sjeverniji Mostar.

U drugoj polovini XVII st. grad je napušten, a razvija se naselje ispod njega. Naselje spominje i Evlija Čelebija, koji je, prolazeći tuda, spomenuo da mjesto ima 450 kuća, džamiju i kupalište.

Lutam dvorištem grada. Promatram gomile kamena, ostatke cisterni, unutrašnjih zgrada i zidova, impozantnih i ovako srušenih. Odjednom iznad glave primjetim kruženje orlova — danas jedinih, a oduvijek prvih i vječnih gospodara ovih zidina. Ljudi su došli i otišli tražeći sigurnije i bogatije krajeve, a stari su grad, koji je tri stotine metara izdignut nad okolnim poljem, prepustili ponovo orlovima, ponosnim kao što su ponosna i ta brda i stare, neuništive zidine Stjepan-gradu.

Spuštamo se u dolinu starom, vjerojatno još srednjevjekovnom stazom, danas uređenom otprilike kao Premužićeva staza na Velebitu. Staza je izvedena u serpentinama, a markirana je od samog podnožja brda, prije početka glavnog uspona.

Blagaj ostaje iza nas. No, da li stvarno ostaje? Ne ostaje li nešto ipak u nama? Nije to samo upsomena na jedan osvojeni (uostalom oniži) vrh, nisu to samo dva boda u transverzalnoj knjižici, pogled i dijapozitivi, već i nešto više; ostaje uživanje, ponos što smo se bar na trenutak uspjeli vratiti u prošlost. Osjećamo se kao da nas je neka vremenska mašina vratila našim starima koji su nestali, ali o kojima svjedočimo mi, ovi orlovi i ponosne zidine što ostaju iznad nas da i daje bezglasno pričaju svoju neumrlu priču.

Književnost

● **Karta Hrvatskog zagorja.** NIŠP Varaždin izdalo je planinarsko-turističku višebojnu kartu Hrvatskog zagorja u mjerilu 1:100.000. Karta obuhvaća sve planine Hrvatskog zagorja, planinarske i druge objekte, trasu Zagorskog planinarskog puta i ostale markirane puteve, spomenike i drugo. Autor karte je inž. Zlatko Smerke. Karta se može nabaviti u poslovnicama PSH po cijeni od 27 dinara.

● **»Planinarsko-turistički vodič po Sesvetskom prigorju«, izdanje PD »Lipa«, Sesvete 1977. godine, broširano, 131 stranica, 54 fotografija, 8 crteža, grebenska karta 1:10.000. Autori teksta: Ivo Karalić, Ladislav Katana, Marijan**

Kos, Joso Rukavina, Marta Smiljanić, Vinko Šmaljević i Zvonimir Žagar. Kartu izradio ing. Želimir Seissel, crteže Maja Arčanin. Urednički odbor: Stjepan Bakran, Ladislav Katana, Ante Nikšić, Joso Rukavina i Marta Smiljanić. Format 17 x 12 cm. Tiskal. IBG — Tiskara »Zagreb«.

Vodič je izdan u povodu proslave jubileja 25-godišnjice rada PD »Lipa« u Sesvetama i 10-godišnjice postojanja doma na Lipi. Vodič je zanimljiv i zbog toga što je obuhvaćena šira tematika od uobičajene u planinarskim vodičima, te je poređ geografskih podataka o Lipi na Medvednici, pričaznim planinarskim putevima i zaštiti prirode, prikazan kronološkim redom nastanak, razvoj i

rad PD »Lipa«, povijesni prikaz Sesveta i okoline, Prigorje u NOB, kulturno-povijesni spomenici općine Sesvete i njihovo značenje u turizmu, te lovstvo i zanatstvo na području općine. Vodič, kao i jubilarne značke, mogu se nabaviti u planinarskom domu na Lipi. (Ladislav Katana)

● **»Kamniške i Savinjske Alpe«,** drugo izdanje poznatog Fickovog vodiča, izšlo je nedavno u Ljubljani. Naši planinari željno su ga dočekali jer je prvo izdanje odavno nestalo iz prodaje. Vodič je malo proširen, ali bez zemljopisnih karata, jer je karta izšla posebno u mjerilu 1:50.000. Cijena vodiča je 120 dinara, a naručuje se na adresi: PZS, 61001 Ljubljana, Dvoržakova 9.

Na biokovskim stazama

DRAGO ŠEFER
MAKARSKA

Posljednji je dan mjeseca maja. Do svanuća imade još cijeli sat. Prelazimo magistralu i ostavljamo grad. Za četrdesetak minuta kroz borovinu i maslinjake ulazimo u selo Veliko Brdo. Raštrkano ispod strmih stijena Biokova, istom se budi; čuje se po neki promukao i bunovan glas i klepet zvona sa sítne stoke. Izlazeći iz sela nastavljamo dobrim putem prema zaseoku Baškovići. Put se uspinje između vinograda, a ispod njih su maslinjaci i borove šume sve do samog mora. Sve buja snagom života i miriše. Osjeća se to na svakoj travci, cvjetu, grančici i čokotu loze.

Prilazimo ispod groblja i podzida zaseoku od nekoliko kuća, zbijenom ispod sipara od izlomljenog kamena, što ih je Zub vremena tisućama godina trošio i kotrljao do samih kuća. Ostavljujući seoski put skrećemo lijevo pored nekoliko kamenih nastambi, koje su u strašnom pohodu jedne kamene lavine godine 1935. bile oštećene, a kasnije i narušene. Naša staza vijuga između blokova kamenja do rezervoara pitke vode, a zatim lijevo na sitno izdrobljene sipare, obrasle tu i tamo oskudnim grmljem i štrom travom. Po njima izlazimo pod stijene Borovca, traverziramo desno kojih 300 metara siparima što se pod svakim korakom opisaju i stižemo do usamljenog velikog borovog stabla. Krošnja mu se pod naletima vjetrova prostrla i raširila kao kišobran iznad ivice odloma, što se strmoglavljuje do samog zaseoka.

Od borovog stabla staza kreće lijevo uzbrdo i mi se domalo nadamo na omanoj zatravni, obrasloj bujnom travom, zvanoj Sotoriće. Svuda oko natkrile su nas stijene Borovca i Ercegove grede. Ispod njih se uspinje staza između razbacanih kamenih blokova. Usput tu i tamo sitni grabovi šumarnici, dva tri oveća kržljave bukove stabla, i poneki čuperak trave. Stižemo do malene usedline ispod same litice Borovca. Zakićena je s nekoliko borovih stabla i grubog pruća, obrasla bujnom travom i prošarana siparima izdrobljenog kamena. Mještani je nazivaju Jelin dolac. Tu nas ogrija i prva sunčeva zraka, pa sjedesmo da se odmorimo, jer nas je čekao naporan uspon. Odmor na toploime majskom suncu prija je mojem trinaestogodišnjem suputniku Draganu, a još više meni na kraju sedmog desetljeća. Ostavljujući Jelin dolac strmo se penjemo pored same stijene Borovca, a nakon kojih 200 metara skrećemo lijevo. Tu nas dočekuje stijena poput pijetlove kreste. Po njoj se uspinje staza izgrađena u obliku kamenih stepenica, jednim dijelom po ivici, a zatim ulazi desno u stijene i tako sve do izlaska u omanje sedlače s tepihom prekrasne zelene trave i gustom borovom šumom. Narod taj dio puta nazivlje Skale. Skala se vidi desno u stijenama

pećina. U njoj u svako doba godine imade pitke vode, koja kapa sa stropa. Od vrha Skala put se nastavlja u serpentinama kroz borovinu sve do izlaska na visoravan.

Pogled se otvara na široko prostranstvo Biokova od Kuranika preko Čulice na Sv. Juru i Troglav. Svuda oko nas zrači mir i plavetnilo neba, no ipak osjećam kako sve živi, svaki žbun, svaka biljka, svaki struk trave.

Iz razmišljanja trgla me pojавa jedne markacije i strelica s natpisom »Lokva«. U jesen godine 1975. grupa članova PD »Biokovo« imala je zadatak da iz sela Basta preko Motike i Borovca do Lokve markira taj pravac. Po svemu sudeći dospjeli su samo dovdje. Jednim dijelom loše su izabrali »put«, pa smo se odmah vratili kojih stotinu metara i pronašli stazu prema Motiki. Pratimo dosta dobru stazu. I na njoj nailazimo na crvene krugove markacije ili samo crte. S lijeve strane dominira predio Šibenika, koji je tu obrastao u bogatu borovu šumu. Stižemo do oveće kržljave bukove šume kroz koju nastavlja zapuštena staza, ispresjecana izlomljenim granjem i bez markacije. Da izbjegnemo svako lutanje vraćamo se do posljednje markacije, nakon čega slijedi hod po mukama, bez staze, kroz kamnjar, preko škrapa i ploča, od jednog crvenog kruga do slijedećeg ili samo od crte do crte. Trajalo je to nešto više od jednoga sata. Napokon se pred nama ukaza golema stijena Motike. S lijeve strane nadvisile su je sjeverne strane Šibenika, a s desne obrasle glavice Čulice i Kuranika. Ispod nas je dolac i jedna gotovo srušena koliba. Niže nije ugledasmo i prvu potpunu markaciju.

Umorni smo od hoda preko krša sad uzbrdo do sad nizbrdo, a i jako sunce učinilo je svoje. Sjedesmo da se odmorimo, da nešto prezalogajimo i suho grlo osvježimo vodom iz čuturice. Uzgred promatramo krajolik. Tvrd je i surov, pun kamena i ožiljaka vjekovnih promjena što ih na ovom prostoru čine vjetrovi, bure i snjegovi. Kamen je ispučan i izbradan, rijetka stabla borova povijena od naleta vjetrova, a bukove šumice kržljave i šture.

Spremamo se za silazak s planine. Spuštamо se do kolibe na stazu. Pred nama je stijena Motike pored koje ćemo se provući između velikih kamenih blokova. Staza je tu gotovo potpuno uništena. Sve je polomljeno i razbacano, kao da su se divovi nadmetali u uništavanju. Nigdje podzida, ni traga od staza. Skačemo s kamena na kamen, posrćećemo. Prisjećam se staze i skala iz Jelina doča i pitam se: zar ovaj dio staze nema tko da održi ili zar zaista nikome život ne treba.

Radi se samo o 400 do 500 metara. Trebat će organizirati akciju planinara, Šumskog gospodarstva iz Makarske i stanovnika sela Bast, da se taj dio puta osposebi.

S takovim razmišljanjima prolazimo raskršće odakle se strmo uspinje staza za Kuranik i Sv. Iliju. Silazimo još kojih dvadesetak minuta i evo nas kraj dobra izvora hladne vode. Popadosmo umorni pored vrela. Krijepimo se kratkim gutljajima. Osjećam kako su godine učinile svoje. Napor što ga ulazem za izlazak na planinu postaje teži, no moje srce nije nikada bilo zahvalnije za ono što mi planina pruža nego upravo sada, u ovim poznim godinama. Ni povećani napor ne može ni pomutiti zadovoljstvo. Naprotiv, uživam u pogledu ispod sebe na selo Bast, na zeleno more borovih šuma što su se prostire sve do samoga našeg plavog mora. Planina mi na neki svojstven način uvijek otvara svoja njedra, a ja je isto tako doživljavam, bilo da je puna sunca, raskošnih boja, blagih ili bizarnih linija, bilo da je surova, goropadna, natušena i prijeteća. Uvijek joj se ponovno vraćam i jednako je volim.

Još jedan gutljaj vode i napuštamo vrelo. Staza se strmo spušta prema selu Bastu. Ulažimo u selo. Kuće su razbacane, podignute iznad podzida jedna poviše druge. Prolazimo kaldrmisanim sokacima između kamenih zdanja. Ispred pragova u hladu zelenila sjedi po neki starac ili starica. Na kraju sela kod crkve opružismo korak po prašnjavom seoskom putu, a zatim kraticom kroz borove šume prema magistrali. Prati nas zlatan sjaj sunca na zalasku. Treperi zrak ugrijan od dnevne zapare. Osjeća se opojni miris smole i kadulje.

S magistrale se autostopom prebacujemo u Makarsku, gdje nas poslije onog čistog planinskog zraka, opojnog mirisa borovih šuma i planinskog cvijeća, dočekuju mirisi roštilja, crvenog luka i paštićada.

Samo četiri nedjelje kasnije evo nas ponovo na istome putu do Borovca i kolibe Tomislava Baškovića. Pošli smo sa zadatkom da markiramo pristup Biokovu, iz sela Baškovića na Borovac, a zatim do napuštena lovačke kuće na Lokvi. Na taj smo se način spojili s markacijom koju sam godinu dana ranije izveo iz sela Veliko Brdo.

Trojica smo: Ivo, Milivoj i ja. Sabirući godine sračunali smo da smo ih nakupili stotinu sedamdeset i šest. Dobra gomila, ali nam to nije smetalo da se prihvativmo boje i kista i da obavimo jedan društveni zadatak. Počeli smo na vrhu sela Veliko Brdo ispod Vladića kuće putem prema staroj osnovnoj školi do zaseoka Baškovići, a onda ranije opisanim pravcem. Laganim korakom crtajući markaciju stigli smo u Jelin dolac, gdje sjedosmo prvi put da se odmorimo. Milivoj je savjesno stavljao bijele tačke, a Ivo crtao crvene krugove oko njih. Mene je kao najstarijeg zapala dužnost da određujem položaj za markaciju. Prekrasan dan, stalan

uspon, a i jako sunce iscijedili su nam dosta znoja. Za nama su i Skale i prve borove krošnje Donjega Borovca. Još malo i eto nas na Borovcu. Na samom izlasku iz šume zatekoslmo Tomislava gdje s jednog visa osmatra stazu čekajući neke goste koji mu, međutim, ne dođeš.

Nakon obilnog ručka i dobra crnog vina i rakije, čime nas je gostoljubivi Tomislav počastio, produžavamo prema Lokvi, nastavljući naš posao markiranja smjerom Grabov dol (koliba Ive Baškovića) — Vrtača — Plandište — D. i G. Kandonišće do Lokve.

Prava je šteta da već godinama napuštena lovačka kuća na Lokvi, od koje su ostala samo četiri zida i betonski strop, stoji izložena zuba vremena i da služi samo čobanima za sklonište. Prošla je već godina dana otkako u društvu zagovaram da se obnovi uz saglasnost Šumskog gospodarstva Makarske i njegovu materijalnu pomoć, a našom dobrovoljnom akcijom. Postoji dobra volja s obje strane, ali nitko nema vremena i tako i dalje ostaje prepuštena zuba vremena i nebrizi ljudi.

Ostavljujući Lokvu spuštamo se lijevom stranom u pravcu Dubokog dola. Pred nas ističava jedna divokozna. Pratimo njen hitri trk i sigurne skokove preko stijena ispod vrha Solila, kuda mi domalo stižemo. Stojimo i tražimo je pogledom — uzalud. Preko puta je vrh Štropac (1454 m) sa svojom usijljenom kupolom. Promatramo ispod nas stazu kako se u zavojima strmo spušta niz planinu preko sipara i kroz šumarke grabovine. Tu se ustvari rastajemo s pravim Biokovom. Milivoj — ratnik i invalid, ali petnaestak godina mlađi — odmah produžuje lagana koraka grabeći niz strminu. Ivo je predra mnom, ali ne daleko. Znam da bi mogao brže, mlađi je od mene, ali čeka mene »veterana« — to je njegova poštupalica za mene. A meni se ne žuri, a i noge su mi posustale. Obavili smo uspješno jedan posao i vraćam se kući zadovoljan i obogaćen dojmivima. Za kojih sat-dva stići ćemo u selo i pred kućom barbe Vladića, uz gostoljubiv doček, bukaru dobra vina i zalogaj iz torbe, odmoriti se i opružiti trudne noge. Tako je i bilo. Sjedimo, vodi se razgovor o proteklom danu. Podižem otežale noge na stolicu i razmišljam kako je starost tugaljiv osjećaj. Doći će vrijeme kada više neću moći da se ispenjem na planinu, nađem u njenom zagrlijaju i da punim plućima crpem zdravљje i snagu za slijedeći izlazak. Takav je život. Treba ga prihvativati onakvog kakav jeste. Znam da je za mene prošlo ono najljepše, da se Prenj, Čvrsnica, Zelengora, Maglić, Durmitor i mnogo toga i lijepog i strašnog više ne može ponoviti i opet doživjeti.

Udobna vožnja Ivinim kolima do Makarske. Vraćam se u život kao plima nakon osjeke. Svuda okolo buka automobila i mnoštvo stranih i domaćih turista. Osjetim da su moje crne misli prolazne i da će mi planina ponovno vratiti mir — kad joj se vratim.

»Varijanta«

EROL ČOLAKOVIC
SARAJEVO

Uzvuk u kojem se čulo samo jednolično disanje umornih ljudi odavno je utonula u mrak, samo plamičci vatre koja je pravila neponovljive oblike na tavanici doma, skriveno su obasjavali kutak u kojem se nalazila limena peć. Neka unutarnja uzinemirenost nije mi dala da zaspim te sam samo mogao da zavidim svojim drugovima. Upalih tranzistor: samo jednolični pisak i ništa više. Dogovoreno je da se probudimo u 5 sati. Ostavljam uključen tranzistor i čekam. Zvuci Internacionale ispunije sobu i ja zapjevah, a moj grubi glas probudi usnule. Izvukoh se iz vreće i krenuh napolje. Vjetar koji me dočeka na stepeništu natjera me da se brzo vratim u dom. Oblaci su nekako zloslutno prijetili kao da su nam htjeli pokvariti planove.

Bio je 11. mart, osmi dan našeg boravka na Prenju. Trećeg marta smo došli u planinski dom na Jezercu da na Prenju organizujemo svoj prvi zimski alpinistički logor. Petak je osmi dan kako rano ustajemo, osmi put spremamo opremu za uspon, ali sada to činimo mnogo savjesnije i ozbiljnije. Bobi i ja namjeravamo ići u Sjevernu stijenu Otiša u smjer Mihaljević-Safar. Sada sa sobom ne nosimo samo jedno uže i nekoliko klinova, u rancu se začas nade dosta opreme pa on postade pretjesan za užad koju stavismo na ramena. Proteklih dana iza nas su ostali mnogi smjerovi, ali misli su nam bile stalno okrenute ka Sjevernoj stijeni Otiša. Svaki put kad sam se nekako tiho približavao njenom podnožju razmišljao sam o ljetu 1973. godine, o ljetu kada smo Zoran i ja prvi put kročili u ovu stijenu. Svaki put kada bih se našao u njoj nešto se moralio nelagodno desiti. U prvom pokušaju da savladamo taj smjer u zimskim uvjetima bio sam svjedok Gafine nezgode koja je na sreću prošla bez posljedica. Ipak, pad što ga je Zoran doživio

u toj stijeni prije samo pet dana, nije mi nekako dao mira da je zaboravim. Sve te okolnosti još su više budile u meni želju da je osvojim, da pokušam uspostaviti neki prisniji kontakt od onog Gafinog i Zoranovog, želio sam tu stijenu i nadao se uspjehu. Čvrsto sam odlučio da više ne mislim o prijašnjim događajima, o Zoranovoj ozlijedenoj nozi, nego da svu svoju pažnju i umijeće posvetim stijeni. Krenuo sam ponovo prema njoj.

Iza mene ostade dom na Jezercu. Tišinu dolova ispod Taraša ispunjava je škripa limenog krova koji je stenjao pod udarcima vjetra. Vlado, Mujo, Brane i Cica mahnuše nam na pozdrav, a mi odgovorismo jodljnjem koje se izgubi u prostranstvu planine. Škripa tvrdog snijega pod našim derezama ulijevala nam je samopouzdanje, uvjeti kako se samo poželjeti mogu. Stoljetne borove grane uvijale su se pod naletima vjetra, dok smo mi žurno koračali prema stijeni. Sunce je već poodavno počelo svoju igru sa snijegom i to blještavilo natjeralo nas je da stavimo naočale. Jedva smo čekali da se dohvativimo sjene Sjeverne stijene. Zbog onih oblaka koji su htjeli da nas odvrate od našeg nauma malo smo zakasnili. Tek smo u 10 sati pod ulazom u smjer. Vadimo opremu i navezujemo se, usput pokazujemo Bobiju mjesto gdje je ostao Zoranov cepin. Prvih 100 metara penjemo jedan sat i potom dolazimo u karakterističnu kosu pećinu koja se tako vidi iz podnožja stijene. Zajedno smo na osiguravalistu, pravim anker jer znam da me očekuje veoma teških 40 metara uspona. Bobi se dobro smjestio jer teško je bilo prosuditi koliko će vremena provesti na tom mjestu. Uzeo je moje uže i lagano ga popušta. Prvih pet-šest metara i nije tako teško, dereze dobro »grizu« ledenu vertikalnu. Dolazim do kršljive vertikale. »E, tu će biti po-

sla» — promrmljah sebi u bradu. Vidim dva starla Zoranova klini, u jednom je omčica s karabinerom, ali oni su isuviše visoko. Uzimam profilirani klin, pukotina je idealna, ponovo čujem najdraže zvukove klina i kladiva.

Prisjećam se pjesme koju su me naučili drugovi iz Zagreba. »Uz zvezket klin i kladića...!« — sve nekako ide lakše. Ubacih ljestvice u klin, potražih dobar oprimak i nadoh ga. Ipak, Zoranovi klinovi su još visoko i tad se prisjetih Gorana Gabrića-Amiga, pričao mi je o antenama koje oni koriste prilikom svladavanja težih smjerova. Eh, da je jedna takva antena — pomislis. Ipak tu je cepin. Zkačih fifi na cepin, polako ga podigoh i zakačih ljestvice u omčicu. »Baš dobar izum« — uživniku, i eto, za čas smo savladali prvu prepreku. Pogledah malo bolje klinove koji su zadržali Zoranov pad i uvjerih se da su dobri. Bobi je polako popuštao užad dok sam u nategu rješavao delikatnu prečnicu. Ponovno se nadoh u strmom ledu. Preda mnom je bio Zoranov cepin. U strmoj ledenoj stijeni iskopah dva nogostupa, ipak bi to bilo suviše riskantno bez klinova. Izabrah jedan od lednih klinova što sam ih ponio za svaki slučaj i jedva ga zabilih u ledenu vertikalnu. Još jedno dva klini u stijenu i poslije malog stremnarenja opet se pojavi jedan ledeni prevjes. Ponovo prionuh na posao: jednu, dvije... pet komotnih stepenica u ledi i tri klini u širokoj raspuklini omogućiće mi izlazak na »osiguravalište«. Prijebih ga nazvao ledeni tobogan. Prva problematična dužina je savladana. Koliko ih još ima? Bobi je sretan jer ga je moje penjanje prikovalo čitava tri sata uz stijenu. A kako je to meni sve brzo prošlo! Mujo i Vlado također nisu mogli vjerovati da smo tako malo napredovali, ali ne mari. Bobi brzo stiže do mene, ali i dosta opreme ostavlja za sobom. »Vrlo loša osobina«, naročito mi se ne sviđa što je nekoliko klinova ostalo u stijeni. U 15 sati smo ponovo zajedno. Vremena za razgovor nema na pretek, treba penjati. Vrijeme je počelo da se kvariti, a pred nama još samo jedna dužina koja je teška. Opet prečnica ulijevo pa dva klini u stijenu. Ovoga puta u ledenu vertikalnu uvr-

ćem šraub, ide veoma teško. Zatim tridesetak metara po strmoj rampi, nagib preko 60°. Stepenica do stepenice, vrlo je zamorno, ali svemu ime kraja. Dolazim do kršljive stijene, nekako pravim anker i obavještavam Bobija da krene. Ni sada se nije oslobođio svoje navike da baca opremu: klin, karabiner, pa opet klin, tužnim pogledom ih ispraćam niz stijenu. Nije ni njemu lako, ovo mu je prvo ozbiljno alpinističko krštenje. Sada smo već u blažim nagibima, prebacujemo se u centralni kuloar, a u međuvremenu pada mrak. Uzimamo baterije. Tridesetak metara ispred nas golema zaglavljena stijena na kojoj je tri do četiri metara debela naslaga leda. Kiselo se osmijehnusmo. »Tuda bi bilo vrlo uzbudljivo« — pokušah se našaliti, ali Bobiju nije do šale. Treba izići iz stijene. Vjetar je sve jači, a doline nestaju u maglenim oblacima, atmosfera nije baš najugodnija. Penjemo stotinjak metara ulijevo kroz strmi kuloar na greben. Vjetar nas je primorio da svaki korak dobro odmjerimo. »Koliko još ima?« — slušam po ko zna koji put. »Još malo«. I stvarno: još dvije dužine i eto nas na vrhu. Noć je već davno poodmakla. Baterije počinju škiljiti. Spuštamo se na sedlo između Zelene glave i Otiša. Spremamo opremu u ranac. Vjetar je istragao Bobiju rukavice — još jedna »žrtva« Prenja. Jedan limun, eurokrem, kikiriki — to je sva gozba za nas dvojicu. Fijuci vjetra ne prestaju. Planina kao da se ne miri sa stvarnošću. Ipak i u tome treba uživati. Sjetih se na trenutak Zoranove šale. On je rekao, valjda imitirajući Nazorove stihove: »Prenj planina nije, to je moja kuća«. I ostat će tako Zorane, dok je nas, ostat će tako dok bude onih koje mi učimo da vole ovu planinu. Planina i vjetrovi su utihnuti, oblaci se razbijaju, a na nebu ugledasmo bezbroj zvijezda. Umorni ali sretni spuštamo se prema Jezercu. Iza nas ostade najljepši par zaljubljenih vrhova: Otiš i Zelena glava. Ostadoše u vječnom zagrljaju, u zagrljaju koji samo priroda može da stvori. A mi, njihova nestrašna djeca koja se igramo po strmim očevim i materinim skutima, sretni smo onako kako samo djeca mogu da budu sretna.

»NE UČITE PSA DA LAJE!«

U Sarajevu postoji 13 planinarskih društava. Iz četiri od njih združili smo se nas četvero i zajednički propješaćili bosanske planine. Bili smo kao jedan, a i danas smo takvi, iako smo već u poodmaklim godinama.

Pošli smo tako jednog jutra na put. Prolazimo mimo planinskog zaseoka od svega pet kuća. Kraj svake je kuće tor i po jedan štenec u kojem je pas čuvan vezan lancem.

Puteljak nas vodi mimo jedne od tih kuća na udaljenosti od oko 40 metara. Iz šteneća viri pseća glava. Jedan od mojih drugova

dobaci nekoliko puta: »Av, av, av...« Pas je odmah iskočio iz štenećaka i počeo da laje. Iz kuće izade domaćica i pas se smiri. Ona nas pogleda i dovikne: »Molim vas, nemojte učiti moga psa da laje, jer on to zna.«

Moj drug, koji je izazvao psa, slegne ramenim, mi ostali također, pa bez riječi nastavimo put.

Otada taj moj drug nikada više nije rekao »av« kada je vidio psa.

Bogdan Pavićević
PD »Treskavica«, Sarajevo

VILI FERLIN
ZAGREB

Iznova, ne znam po koji puta, uspinjem se na Lovćen. Poznajem već sve varijante ove staze kojom su u stara vremena gorštaci silazili i ulazili s planina u Kotor. Otkada postoji ovaj put?

Zidine Kotora nalaze se ispod mene — crne, sive, ojadene, ali još uvijek jake i uspravne. Neugodni su mi ti zidovi: svuda uokolo širine mora i prostranstva planina, a ovi ljudi sabili se među zidove, u turobne sobe hladnih kuća... Tko zna zašto toliko suprotnosti? Zašto je čovjek slobodan tek kad izgradi zid oko sebe?

Mrak je a ja sam tek na pola puta. Negdje bleje ovce, sive ovce među sivim pepeljastim kamenjem. Tražim ravno mjesto i liježem u vreću za spavanje. Noćenje na razmehu planina i mora, ni visoko ni nisko. Neko čudno »bivakiranje« — ukopan ne u led, nego u tajanstvenosti Lovćenskog kamenja koji će sada snivati zajedno sa mnom...

Bivak je dobro prošao i nastavljam penjanje krajevima kojima ne znam ni imena — ovde nikad nema ni žive duše da nađe pa da mi kaže kako se zove ovo ili ono. Dovoljno je i promatranje pa da se osjeti toplina i dah ovih gora...

Nailazim na livadicu. Trava je svježe, zelenе boje. Jedan usamljeni konj pase. Postrane je zaključana neka napuštena kuća, stara, iz davnih vremena... Nikoga do sada nisam srelo. Još sasvim malo i u Njegušima sam. Moja gusta brada zbunjuje ljude. Tko sam?

Seljanka napušta njivu i vodi me prema kući. Pijem hladnu vodu i punim čuturu. Ne razgovaramo ništa. Ona me samo gleda i zapanjena je pomalo što nosim bradu. Ne volim da me ljudi promatraju kao nešto neobično, ali na dugim planinarenjima uvijek, zbog praktičnosti, puštam bradu. Tako ne moram nositi brijači pribor i brinuti oko ionako nevažnog izgleda. Ali čini se da će se morati odreknuti te slobode. Ili da ostanem tvrdoglav?

Najbolje da što prije odem dalje u planine. Tamo nitko ne pita za brijanje: ni šume, ni vjetrovi, ni klisure i stijene. Oni nas samo vode: u beskraj neizvjesnosti, u nadu života, u borbu sa samim sobom...

Stupio sam na prvi snježnik što se isplazio u sjeni litica. Zrnast je to snijeg i kao da gazim po kockama šećera. Svibanjski dan govori cvrkutom neke ptice. Sama je i

Visovi pjevaju čeznutljivu pjesmu ponavljajući uvijek jednu riječ: mir. Tajna visina je tišina... Želiš li mir, pronikni tajnu tišine. To znači šutjeti.

nitko joj ne odgovara. Sjedam na trulo deblu pokraj izvora i opet pijem. Na izlasku sam iz klanca i bit ću uskoro na visoravni podno samog Jezerskog vrha.

Počinje padati kiša, a zatim s njom pomiješan i snijeg. Vjetar biva jačim. Nevrijeme će se za koji čas razbijesiti. Pomišljam na pastirske kolibe kojih ovde ima i slučajno nailazim na jednu. Nadam se da nije zaključana i da ću se moći skloniti u nju. Vrata su sasvim trula, neke daske su otpale. Gurnem vrata i uđem. Prazna je. Suho lišće razastrto je na zemljanim podu. Skupljam ga u gomilu i pravim ležaj. Na njega stavljam vreću i potpuno odjeven lježem u nju. Ugodno je, iako osjećam neku prohладnost ispod sebe.

Oluja bipesni i trule daske na vratima lupaču i klepeću. Smeta me to. Dižem se i otkidaam sve što nije zabijeno. Tako zapravo vrate više i ne postoje, nego neki gnjili, izrešteni paravan kroz koji promatram snijeg kako se lomata na tom ekranu. Prazna vrat...

Smirujem se potpuno. Uranjam u neku čudesnu, zaboravljenu bajku — pradavne priče i epovi i njihovi plavičasti likovi mrmore u meni. Tonem dublje u snenu omaglicu i susrećem se s novom osobom: Planinom... Ona sjeda pored mene i uči me svojem jeziku. Saznajem za prve riječi jezika što se zove: Tišina.

Planina mi reče: »Gdje god si lutao uvijek sam te pažljivim okom pratila i govorila ti o svojim tajnama. Ali ti me nisi razumio. Mislila sam — što da radim? Zatim sam te dovela ovamo u potpunu osamu da bih te mogla naučiti svome jeziku i da odsada nas dvoje možemo razgovarati. Ova oluja trajat će tako dugo dok ne naučiš moj govor, jezik Tišine, a zatim možeš otići. Ali znaj, ja ću biti zastalno s tobom, u tebi, i u tebi mi ćemo uvijek razgovarati. Nalazio se ti bilo gdje, glas Tišine mrmorit će zauvijek u Svetištu tvog srca. Planina je tišina. Ljepota je tišina. Mir je tišina. Pjesma duše je tišina...»

Trećega dana vani je sijalo sunce. Otresao sam sa sebe lišće koje se razmrvilo u sitne komadiće i prašinu i izašao pred kolibu. Nježno duboko plavetnilo svoda zračilo je poezijom veselja. Krajolik je blistao od čistoće i kamenjar se rascvjetao mozaikom što su ga činile isprane gromade vapnenca. Lovćen se raskošno odjenuo da me pozdravi

In memoriam

• **Danilo Jauković**, predsjednik Planinarsko-smučarskog saveza Crne Gore, nenadano je premijnuo u subotu 9. 7. 1977. u Žabljaču prilikom dočeka kolone planinara koji su upravo završavali dužinski marš na novootvorenoj transverzali »Sloboda«, pod Durmitorom u Crnoj Gori. Otvorenu transverzalu Kalinovik–Žabljak time je dobio tužno obilježje. Drug Jauković rodio se 4. 12. 1918. u Gornjoj Bukovici pod Žabljakom. Prijе rata studirao je pravo. U NOB i KPJ bio je od 1941. godine. Poslije rata bio je komandant Gardijske divizije, načelnik Školskog centra u Bileći i komandant vojnog područja Titograd. Dobio je više ratnih i mirodopskih odlikovanja. Po činu je bio general-potpukovnik. U vezi s ovim gubitkom svi planinari Jugoslavije suočaju s planinarami Crne Gore.

• **Pajo Klinovski**. Dana 5. svibnja umro je poznati vojvodanski planinar Pajo Klinovski u svojoj 83. godini života. Po zanimanju je bio sudac. Kuda god ga je služba naišla, propagirao je planinarstvo i osnivaо planinarske organizacije. Bio je jedan od osnivača »Fruške gore«, prvog planinarskog društva u Vojvodini. Poslije rata je osnovao u Novom Sadu PD »Penzioner«. O toj istaknutoj ličnosti Naše planine su pisale 1974. godine (broj 1–2, str. 25). Cika Paja bio je vrlo dobar poznavalač naše planinarske prošlosti. Još nedavno se javio pismom našem uredništvu koje smo djelomice reproducirali u našem časopisu (NP 1976, str.

284, br. 11–12). Sahranjen je u selu Novi Žednik kod Subotice gdje je proveo svoje posljedne godine. U ime planinara nadgrobnu riječ je održao predstavnik PS Srbije i PD »Pobeda« iz Beograda Duško Jovanović. Novosadski »Dnevnik« objavio je u svom broju od 7. svibnja njegovu biografiju, s portretom, koju je u ime PS Vojvodine napisao Teodor Andrejević iz Novog Sada.

• **Ivo Stefanac**, poznati zagrebački planinar i predsjednik PD »Zagreb matica« 1959–1961, po zanimanju diplomirani pravnik, umro je 29. 5. 1977. u 62. godini života. Na posljednje počivalište ispratili su ga, među ostalima, i brojni zagrebački planinari koji su u njemu izgubili dobrog dруga i vrijednog društvenog radnika.

• **Drago Paulić** umro je u 85. godini života 28. 5. 1977. godine. Ova markantna ličnost u hrvatskom planinarskom životu trajno je vezana uz propagiranje Plitvičkih jezera i djelovanje HTK »Sljeme« u Zagrebu. Rodio se 1892. u Osijeku, bio je turistički radnik, planinarski fotograf i pisac, suradnik Naših planina, a prije pedeset godina bavio se i alpinizmom. Godine 1927. priredio je samostalnu izložbu planinarskih fotografija. Godine 1923. objavio mu je HPD »Vodič na Plitvička jezera«, koji je poslije rata doživio još nekoliko izdanja. Planinar bio je od 1906. a 1916. ispredao je prevrsten smjer u Klekovoj stijeni. Godine 1923. s disidentima iz HPD osnovao je najprije podružnicu, a zatim samo-

stalno društvo »Sljeme« koje je bilo poznato po promicanju alpinizma i visokogorskih tura. U Hrvatskom planinaru i Našim planinama suradivao je ravno 50 godina (1914–1973). Posljednji članak pod naslovom »Prije 60 godina na Jalovcu« objavili smo 1973. godine u broju 3–4. Planinarska organizacija ostat će mu trajno zahvalna za sve što je učinio za nju u svom plodnom životu. U ovom broju posthumno objavljujemo njegov članak o jednom usponu u Julijskim Alpama, na Sleme, koje je osobito volio. Uspon je izveo prije više od petdeset godina. (Z. P.)

• **Duro Domazet**. Prošlo je četiri godine otkad je iz redova naših planinara nestao vrstan planinar Duro Domazet. Rodio se 9. 5. 1913. u Vuki kod Osijeka. Petdeset godina došao je u Zagreb gdje je radio kao blagajnik u računovodstvu Medicinskog fakulteta, a poslije u Balneološkom institutu sve do svoje smrti (25. 7. 1973). Kao mladić se bavio nogometom i u Vuki osnovao NK »Subić« koji je danas postoji. Od 1952. je bio član PD »Risnjak« u Zagrebu i jedan od njegovih najaktivnijih članova. Bio je blagajnik i poslije predsjednik Nadzornog odbora, a osobito je zadužio društvo nabavkom društvenih prostorija kod društva »Partizan«, gdje je također bio blagajnik. Istećao se kao propagator planinarstva. Obitao je Slovensku transverzalu. Odlikovan je 1968. srebrnim znakom PSH, a 1971. Zlatnim znakom PSH. Njegovo ga je društvo 1971. odlikovalo diplomom.

prvim — Dobro jutro — izgovorenim na jeziku koji sam sada i ja potpuno shvaćao i osjećao...

Uputih se odmah na Jezerski vrh. Spomenik se pojavio preda mnom — na vrhu sam! Ovdje leže kosti pjesnika Njegoša. Pjesnika koji je ispjевao spjev riječima što ih je naučio u najranijoj mladosti živeći u opojnom gorštačkom svijetu. Njegov pjesnički izraz je pulsiranje golemog prostora; prostora koja se bori s nebeskim svodom, uzdiže se iznad njega i gubi u visinskim nedoglednostima... I to neiscrpno bivanje, u kojem je Njegoš postojao, inspirirano je od ljubavi za planinu i njen jezik: Tišinu. Tako je nastao Gorski vijenac: sjedinjujući spokojstvo vječnosti i nemirno htijenje čovjekovo... Sad sam razumio i osjetio Njegoša kao u sebi, ostvarujući ljepotu njegove poezije. Doživio sam srce jednog savršenog pjesnika koji je upravo želio da njegovu pjesan živimo u grudima dohvaćajući radost ali i svijesni da će se i bol nemirnovo pojavit u bezdnu neke provalije što crno zjapi negdje duboko u podsvijesti: čeznutljivi nagon da se ostva-

ri nešto iz snova... I eto, ovdje miriju Njegoševe kosti i naokolo leži sva Crna Gora. I tu, ovdje u beskraju jedne zemlje živi Njegoša Duša...

Linija obzora opasala se oko mene. Slijedio sam daleke vidike još dalje, dublje, zanosnije. Eno, tamo je Durmitor! Ravno naprijed bjelasaju se Moračke planine. Ondje su Komovi — izranjavaju svojim plećima iz zemaljskih dubina kao dva troma orijaša. Udesno su Prokletije, pa Kučke planine, a uz bok Rumija...

I kad je sivilo sumraka kao kišica zaromnjalo i obavilo ovaj veličanstveni svijet u snove čije tajne niti ne naslućujemo i možda i nikad nećemo ni saznati — jer i planine zaciјelo snivaju noću kao i ljudi, sklonio sam se u kućicu oštećenu od groma. Još jedan bivak...

Sad čuješ ono što nikad nisi čuo, a što je ljepše od svih predmeta — jezik planine: Tišinu... Neka te prati životom...

Na Triglav pod stare dane

OBRAD BERDOVIĆ
DUBROVNIK

U planine Slovenije najradije sam odlazio u rujnu mjesecu, pa tako i ovaj put otputovalih sedmog rujna 1967. godine — u nadi da će još biti toplih i sunčanih dana. Ovaj put odlučih da se uspnom i na Triglav i obidem Triglavska jezera. Premda sam više puta bio u Sloveniji te obišao i peo se na mnoge vrhove nemah priliku niti društvo za uspon i na Triglav.

Odsjeo sam u klimatskom zdravilištu »France Rozman« gdje zatekoim oko dvadesetak gostiju. Nestrpljivo očekujem da se vrijeme poboljša. Nedjelja je 17. rujna. Osvanuo je prekrasan dan. Na recepciji zdravilišča otkazah za 5 dana hranu. Uzeh naprtnjaču, cepin i ostalo najpotrebnije, te autobusom izjutra stigoh u Mojstranu. U Mojstrani propitah ima li netko tko bi samnom išao na Triglav. Ne uspije pronaći, pa se sam uputih kroz dolinu Vrata i zelenilo guse šume.

U gostionici Peričnik, kod slapa, malo se odmorih, pa prosljedih bez žurbe, diveći se grandioznosti surove Škratice (2738 m), misteriozne, neodoljive. Obasjana suncem, željno iščekivaše smiona planinara — dostojava slavnog alpinista Čopa.

Oko podne stigoh, bez nekog umora, u Aljažev dom (1015 m), gdje i prenoćih. U domu desetak planinara. Za vrijeme večere upoznali se s dva Slovencia i tri Slovenke. U razgovoru, bez daljnog, pristaju da im se pridružim na putu za Triglav. Zahvalih se za ljubaznost; kod planinara je drugarstvo neobično razvijeno. Društvene je prijazno: ženske stasite i lijepi, a muškarci kršni, u ophodenju srdačni.

Sutradan se rano uputisemo prema Triglavu. Vidim, predamnom je vraški težak uspon, stravične hridi, Triglav izrastao do nebeskih visina, gord podnosi orla i čovjeka. Munje ga razdiru, sunce prži, a led i oluje do gola sadriješte, jutarnje ga magle miluju. Od gromada trošna glečera, od kremena ljeta jada, od praiskonskih patnji, plača i suza je sazdan. Za sreću našu, za smisao života, za sve što je uživljeno — nama primjer u čežnji za veličinom si dao....

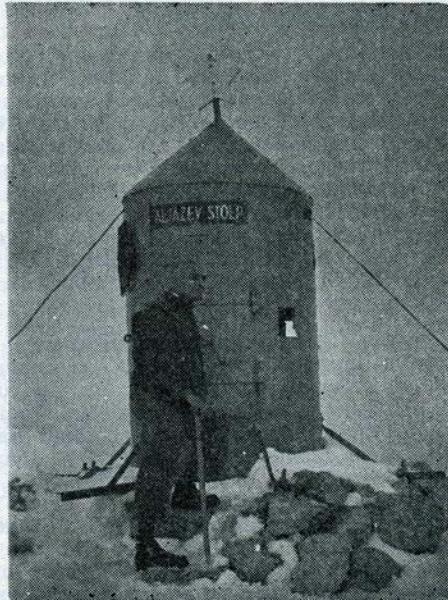
Otpoče stalno uspinjanje. Slovenci prednjače — ja za njima, trudim se u stopu, i tako pet sati neprestanog uspinjanja do stijene nad izvorom. Kao rosa bistra, po kamenjaru razasuta hladna voda. Od želje, od žedi da je se čovjek napije. Tu u blizini izvora posjedasmo da nešto pojedemo. Slovenci me ponudiše hranom — a imali su je u izobilju. Odmorimo se i napismo vode. Jedan od Slovenaca nas i slika.

Nastavljamo penjanje do Staničeva doma (2332 m). Ostadoh tu da nešto popijem i otpočinem, a društvo prosljedi do Kredari-

ce. Nakon odmora uputih se za njima i sti-
goh predveče u Triglavski dom na Kredarici (2515 m). Zatekoim svoje društvo, pa tu i pre-
noćismo. Dom je kako treba uređen i opskrb-
ljen, upravitelj prijazan, hrana dobra, a i piće.
Večerali smo, malo porazgovarali te,
premoreni od puta, podosmo na spavanje.
Sutra je uspon na vrh Triglava.

Ujutro od doma strčasmo niz brežuljak do početka uspona pa se krivudavim puteljkom uspesmo na Mali Triglav. Odložismo napr-
njače pa se spustimo u dubodolinu ispod vrha Triglava, odakle otpoče najteži dio uspona: stepenicama i po klinovima sve do vrha.

Uspesmo se tako na vrh Triglava (2863 m), ninara, ali ako nije oprezan, može da nastrada. I baš eto, ovaj put, zbog svoje neopreznosti, za malo što nisam nastradao. Četiri dana ranije pao je desetak centimetara visok snijeg. Na vrhovima se uglavnom bio i otopio, ali staze su bile vlažne i klizave, a tako i klinovi. Zakročih — i nespretno stadoh nogom na klin. Okliznuh se, pa se u polukrugu zalju-
ljah nad ponorom viseći na rukama. Zahvaljujući prisjetnosti i čvrstini mišića ruku, održah se o pričvršćeno čelično uže — i za tren ponovno stadoh čvrsto na klin. Nasta-
vih penjanje. Strah nisam osjećao. Opasno-
sti nad ambisima kao i usponi u okomitim stijenama, uz osiguranje konopa i klinova, za planinara su velik doživljaj, a i zagone-
tan užitak groze u strasti...

Uspesmo se tako na vrh Triglava (2863 m), zadržasmo se oko pola sata uživajući u neopisivim vidicima ljepote i prostranstva. Pogled se širi na mnogobrojne vrhove okolnih planina što ponosno strže ispod dominantnog Triglava. Upisasmo se u knjigu, uđarismo pečate u planinarske knjižice i slikašmo se kraj Aljaževa stupa.

Polako se i oprezno spustisemo, pa preko Malog Triglava stigosmo u dom Planika pod Triglavom (2408 m). Tu se cdmorismo, pa prosljedisimo i stigosmo u 16 sati do Tržaške koče na Doliču (2151 m). Ovdje prenoćisemo. Ujutro se moje društvo uputi prema Sedam triglavskih jezera. Nažalost ja se nešto zadržah, pa se uputim iz Doliča ubrzanim koracima da ih stignem, ali ne uspijem. Otpočeh uspinjanje, sam kao osudenik, uz golemo točilo što sezaše do vrha Hribarica u Triglavski narodni park.

Težak uspon. Sporo napredujem: četiri koraka naprijed, jedan natrag, uz napor i uz pomoć cepina. Sitan pjesak na siparu kao da je živ, pa se kreće — osiplje. Toči se i ispod nogu izmiče. Napokon stigoh na vrh Hribarica. Iznenadih se. Zastadoh diveći se čudu prirode. To predamnom ne bijaše obično prostranstvo kotline. Ovo je jeziva kotlina, bez i jedne travke, bez života je. Nadviše se glečerske hridi. Čini se: e sad će, ovaj čas, jedna preko druge da se survaju u provalije, na prepune jame potamnjelog snijega, tko zna koliko milijuna godina starog, zarobljenog. Idem tako neravnim puteljkom između hridina i provalja. Pređoh i preko malašnog okruglog jezera, okovanog vječitim tamnim ledom. Sve je to neobično i nezaboravno.

Četiri puna sata hoda trebao sam od Doliča, preko Hribarica, do prvog Triglavskog jezera. Pređoh cijeli ovaj put i nigdje ne susretoh nekog planinara. Ipak mi u ovom kotlu pustinje nije bilo lagodno jer, ako po nesreći uganem nogu ili zadobijem neku drugu ozljedu, bilo bi zlo ostati nemoćan i sam.

Pismo uredništvu

PJESMA SLOBODE U GORI

Dragi druže Poljak,

Imam pribilježenu jednu planinarsku »Pjesmu slobode u gori« koja se redovno prije rata pjevala među članovima »Prijatelja prirode« u Sarajevu, pa Vam je evo šaljem.

Druzi mili, složni zagrljeni,
Pohitajte čili i veseli
U te naše divne gore i planine
Koje su nam milene.
Pjesma naša svuda nek se čuje,
Od klisura neka odjekuje.
Pozdrav nek se ori
Našoj rumen-zori,
Pozdrav slobode u gori.

Odhnuh kad ugledah prvo od Sedam triglavskih jezera. Znači da se približujem cilju. Sidoh s hridinama, pa se uputim ravnim putem pokraj prvog prekrasnog jezera. Ovdje me tek sustiže neki planinar Slovenac, kojemu se žurilo pa je, pozdravivši se samom, proslijedio dalje.

Od ovog jezera pa do Koče pri Triglavskim jezerima put vodi stalno mimo četiri jezera, koja se nižu jedno za drugim, sve ljepše jedno od drugog. Jedno je kao veliko srce, drugo kao golema strijela. Pokraj prvog jezera, na suprotnoj strani, ugledah velikog krasnog divojca.

Dakle, evo me, stigh u Koču pri Triglavskim jezerima (1683 m) nakon 5 sati stalnog pješačenja. Odsjedoh u njoj. To je jedna od najljepše uređenih kuća i dobro opskrbljena hranom i pićem. Nalazi se između dva jezera. U mjesecu srpnju tu se može i kupati, pa kuća ima i takve goste koji se zadržavaju i po više dana na odmaranju.

Imadoh namjeru ovdje proboraviti još dva dana, ali se pogorša vrijeme. Otpoče da pada sitna kiša, te otpotovah. Uputim se krvudavom stazom kroz ponešto krševit predio obrastao rijetkim povećim stablima crnogorice i gustišom oniskog zelenog žbunja. Po uvalama se leluja visoka, napola sasušena trava. Tu i tamo busenje raznolikih, čudovišnih boja, cvijeće, bodljikave stabljike, paprati, trnje i ostalo raslinje. Sve se to u vječitom zagrljaju od pamativjeka oploduje, rada, živi i umire. Poneki glomazan cvijet, neodređene boje, isklisio pa strši — neobičan. Kiša pomalo rominja, osvježuje. Hitam, a žao mi da sve ovo nesvakidašnje moram napustiti.

Stigoh na pomol Bohinju, pa se odavle spustih niz 84 serpentine. Gotovo strčah niz šumu stoljetnih stabala do Bohinjskog jezera. Kod hotela Zlatorog ukrcah se u autobus, pa stigoh nakon petodnevног izleta opet u Gozd Martuljak, preplanula i ogrubljela lica od oštrog vjetra i visinske sunca, ali osvježen oporim zrakom i stalnim hodom kroz čarobnu divljinu visokog gorja.

Žao mi je što ovdje u Makarskoj, gdje sada živim, nema nikoga tko bi napisao note. Nakon prve kitice ponavljaju se dvije posljednje strofe, a poslije druge kitice tri posljednje strofe.

Vjerujem da ima još starih članova PP koji se pjesme sjećaju, pa ako je otpjevaju pred nekim muzičarom moglo bi se i note napisati, a zatim objaviti u NP. Nažalost, ne znam tko je autor stihova i kompozitor.

Uz planinarski pozdrav

— Kruševci ob dobitkovom očuvanju

Drago Šefer

Uspon na Tajget

DR NEDA KÖHLER KUBELKA

ZAGREB

Putujući Peloponezom razgledavali smo prekrasne stare grčke ruševina i muzeje koji su nam dočaravali ljepotu negdašnje slave. Prolazili smo automobilom kroz divlje predjеле ispresjecane dubokim klancima i stijenama, gdje smo u mašti zamišljali kako ćemo sresti drevne grčke ratničke, a susretali smo samo gostoljubive seljake sa svojim natovarenim magarcima.

Obilazili smo mnoge hramove; najljepši je bio Apolonov hram kod Basse na 1130 m visine, sakriven duboko u planini. Putovali smo dalje i stigli do Sparte, sada modernog grada s vrlo oštećenim ruinama i krasnim muzejem. Istočno od grada prostirala se plodna udolina s maslinicima i voćnjacima, dok se na zapadu protezao kao golemi zid, planinski masiv Tajgeta s najvišim vrhom Hagios Elias (Sv. Ilija, 2407 m). Naša planinarska srca su brže zakucala. Gledali smo Tajget koji je u sumraku djelovao kao priječna crna neman, podsjećajući nas na poznatu okrutnu legendu, prema kojoj su stari Spartanci na toj planini izlagali svoju slabunjavu i defektну djecu.

Prespavali smo u Sparti i rano ujutro se zapustili na jug u smjeru Githiona, stare spartanske luke. Nakon nekoliko kilometara vožnje skrenuli smo prema Tajgetu i prošli dobro asfaltiranom cestom mjesta Onogiju i Palaiopanagiju. Odavde smo nastavili put brdskom cestom još oko 5 kilometara i stigli do šumskog predjela zvanog Poliana, gdje smo ostavili auto.

Nismo pravo niti izišli iz kola kad se kraj nas u onoj samoci stvorio postariji čovjek sa svoja dva psa. Nasmijan i s velikim gestikuliranjem pozvao nas je da ga slijedimo. Sisli smo oko 20 metara do ceste i našli se u njegovoj šumskoj drvenjari. Odmah nam je donio bilježnicu iz koje smo vidjeli, pisano na raznim jezicima, da su kod njega bili unatrag nekoliko godina mnogi posjetioci Tajgeta, koji su mu poslali razglednice iz raznih krajeva Evrope (što smo i mi kasinje učinili). Tvrđio je da smo prvi planinari iz Jugoslavije kod njega, makar znamo da su naši prijatelji Lota i Brane posjetili ovu planinu prije nekoliko godina. Naš domaćin bio je vrlo srdaćan. Nudio nam je kavu i izvrsnu domaću rakiju od kadulje te naveliko pokušavao opisati put do vrha. Tumačio nam je da živi ovdje preko ljeta, dok mu je kuća u selu na podnožju planine. Bio je to tipičan srdaćan i kratak susret, tako često doživljavan u planinama.

Nakon oproštaja spremili smo naše naprtnjače i počeli se uspinjati dobro markiranim putem prema planinarskoj kući, kroz prekrasnu borovu šumu, koja se širila na nekim mjestima u prostrane pašnjake. Izdaleka smo čuli svirku pastira i lavež pasa; bilo je tako idilično i čarobno u toj jutarnjoj samoci, da smo samo očekivali neće li se pojaviti koji satir goneći svoju šumsku nimfu. Prolazili smo mimo šarenih kačuna i posebne vrste ciklama uglatog lišća (*Cyclamen repandum*), koje su cvale u tim ranim lipanjskim danima. Pred planinarskom kućom bio je pravi sag od zlatnih maslačaka, a iza njih stršali su tamni gorostasni borovi, najrazličitijih oblika, koje su bure i gromovi formirali u nezaboravnu šumu. Odmorili smo se pred zatvorenom kućom i krenuli strmom stazom dalje. Drveće je naglo prestalo i došli smo u carstvo kamena. Toliko različitih oblika i boja kamenja, s najneobičnijim šarama, nisam još nigdje vidjela. U mašti sam gledala lica ratnika s kacigama, djece, raznog cvijeća i životinja; činilo mi se kao da je priroda potkrijepila staru legendu o napuštenoj dječici i stvorila im ovdje posmrte spomenike. Skupljala sam grožnjava fantašično kamenje i naše naprtnjače su postajale sve teže, dok mom Boži nije dojadilo, te je počela radikalna selekcija; ipak je nekoliko primjeraka stiglo sretno kući.

Nakon daljnje sata hodova kroz sve pustije i stjenovitije predjele stigli smo do prvog snijega i morali prelaziti prilično strma snježišta. Zaobilazili smo ih koliko se moglo, pazeći budno na markaciju, bez koje bi bilo zbilja teško pogoditi koji je glavni vrh u

Planinarski dom na Tajgetu

tom velikom masivu. Nalazili smo uz otopljeni snijeg cijele busene neviđenih dvobojnih narančastih svijetloljubičastih šafrana (*Crossus pallasi*-*Cartwrightianus*). Pred samim vrhom našla sam samo jedan prmjerak biljke slične našoj sasi, sa bordožuto išaranim zvonastim cvjetom, za koji sam kasnije ustanovila da raste upravo na planinama Grčke (*Fritillaria graeca*). Slika tog cvijeta velik je trofej u mojoj kolor-zbirici planinskog bilja. Čovjeka uvijek zadivljuje kako tako nježan cvijet na tankoj peteljci uspije na onom vjetru sačuvati glavicu. Pravo je to čudo statike.

Uspinjali smo se dalje, staza je posve ne-stala oštećena od lavina i kamenih sipara. Preskakivali smo rušno kamenje i pazili na markacije koje smo sa sve većom mukom nalazili. Izbili smo na sedlo s kojeg je vodio strm uspon prema vrhu. Po jačini vjetra znali smo da smo blizu i nakon dalnjih pola sata uspona stigli smo na označeni naj-

viši vrh Tajgeta. Pod samim vrhom nalazi se mala kapelica Sv. Ilike, bez krova, samo s golim zidinama i vrlo lijepom mramornom pločom sa intarzijom sveca. Bilo je sunčano i lijepo, ali s ograničenom vidljivošću. Ipak smo daleko pod nama u nizini nazrijevali Spartu, dok se na zapadnoj strani protezala srebrna crta obale Jonskog mora. Na sjever i jug nizali su se brojni obronci Tajgeta s prostranim travnjacima i kamenjem. Dobro smo se odmorili, naslikali i okrijepili te kre-nuli natrag.

Nakon ukupno 10 sati hoda, ne susrevši ni žive duše na tom legendarnom lovištu božice Artemide, spustili smo se istim putem do našeg vjernog auta. Nismo pravo niti otvorili vrata i popili tako željeno pivo, kad je upravo dotratio naš jutrošnji prijatelj. Tek kad je provjerio da smo bili kod kapelice, kojoj je Sv. Ilija u naletu olujne srdžbe odnio krov, tek onda nam je priznao da smo bili na vrhu i ponovo čašicom kaduljače počastio naš uspjeh.

OPASKA UZ BROJEVE 5—6 i 7—8

U prošlom broju stranice su tehničkom greškom paginirane brojevima 145—192 umjesto 97—144, zbog čega se ispričavamo čitaocima. Budući da pogrešku nije više moguće ispraviti, ovaj broj paginiramo broje-

vima 97—144. To činimo radi onih preplatnika koji uvezuju godišta. U protivnom slučaju godište bi završilo sa 48 stranica više, a pojavila bi se praznina od 97. do 144. stranice.

Hong Kong

Putopis s Dalekog Istoka

VLADIMIR DUMBOVIĆ

ZAGREB

Hong Kong je britanski posjed (kolonija). Nalazi se u jugoistočnoj Kini, na obali Južnog kineskog mora, gdje Biserna rijeka sa svojim širokim ušćem ulazi u ovo more. Oko 110 km uzvodno nalazi se na istoj rijeci višemilijunski grad Kanton (Kvangču). Peking za Hong Kong kaže: to je kineski teritorij ali koji je pod britanskom administracijom. Slično vrijedi i za grad Makao koji se nalazi nasuprot Hong Konga, a koji je danas pod portugalskom administracijom. Lisbon je u procesu nedavne dekolonizacije u zemljama Afrike htio da napusti i Makao, ali Peking to nije prihvatio iz razloga, o kojima će kasnije biti govora.

U atlasima se navodi da Hong Kong ima površinu od 1034 km² i gotovo 4 milijuna stanovnika. Prostorno se dijeli na dva dijela: kopneni i otočni. Kopneni dio čine: grad Kowloon (čit. Kaulun) i Novi teritorij (New territories). Otočni dio čine: otoci Hong Kong i Lantau i niz većih i manjih otočića i hridi. Na otoku Hong Kongu je grad Victoria (čit. Viktoria), gdje je rezidencija britanskog guvernera. U početku je kolonija bio samo otok Hong Kong, koji su Britanci zaposjeli 1841. Kasnije (1863) kolonija se proširila na poluotok Kowloon, i napokon je Britanija (1898) dobila od carske Kine Nove teritorije i druge otoke na 99 godina.

Jedna je od bitnih prirodnih karakteristika Hong Konga brdsko-planinski reljef. On karakterizira i otoke. Taj planinski reljef je to izražajniji, što se visovi od gotovo 1000 m diže odmah od morske obale. Ima padina pod šumom pa pejzaž nije monotон. Čuli smo da je naziv Kowloon u vezi s brojem 9.

HONG KONG – britanski posjed

Legenda kaže, da se neki kineski car popeo na jedan vrh u području današnjeg Kowloona i da je odanle vidio 8 vrhova, deveti je bio onaj na kojem je on stajao. Inače broj 9 je bio sveti, magični broj u staroj Kini. U kineskoj ornamentici često npr. nalazimo motive 9 zmajeva.

Grad Victoria se smjestio amfiteatralno na padini. Njegovo prostorno širenje je zbog toga ograničeno, stoga se sada gradi u visinu: ruše se stare višekatnice, da bi se podigli novi visoki neboderi.

Zasad najviši ima 52 kata. U 14. katu nema prozora, naime ostavljeni su samo otvori, da tajfun može slobodno prolaziti. Neboderi su bijele boje, a kako im je pozadina zeleni reljef, ispred je more, a iznad plavo nebo, sve zajedno je veoma atraktivna panorama.

Kowloon i Victoria su spojeni podmorskим tunelom. To je jedna od specifičnosti Hong Konga i ujedno veliko tehničko dostignuće Britanaca. Tunel nije ispod morskog dna, već je velika cijev položena na morsko dno. Ovuda prolazi motorizirani promet, dok za pješake postoji trajekt.

Hong Kong ima 95% kineskog stanovništva. O tome govori dominacija reklama i oglasa na kineskom jeziku. Ima ih toliko da ulice čine jedan blistavi kič. Ima i natpisa latinicom tako da se stranac lako snalazi. U centralnim ulicama je živo kao u košnicama. Kineskinje su odjevene po najnovijoj modi za razliku od NR Kine, gdje su gotovo svi jednako odjeveni: i muškarci i žene u radnička odijela pretežno plave boje. Hong Kong je pun ljepuškastih gracilnih Kineskinja crne kose i kosih očiju u kratkim suknjama ili hlačama u boji, skrojenih po najnovijoj modi (trapez). Muškarci su po gradu hodali u svjetlim košuljama, jer je tih dana bila velika vrućina (polovica IV. mj. 1976.). Jede se sa štapićima. Hodajući ulicom smo vidjeli da osoblje u trgovinama i radnjama sjedi za stolom u samoj radnji i jede štapićima.

Hong Kong karakteriziraju socijalni kontrasti. S jedne strane moderne neboderi i hoteli, a s druge strane narod stanuje u potleušicama i na džunkama. To su honkonške »favele«: ljudi stanuju u kućercima, nerijetko iz ambalaže i sličnog materijala. Na jednom mjestu vidjeli takve straće na stupovima, slično sojenicama, vjerojatno da mogu odoljeti poplavi, kada se vodena bujica sruči s planina. Bili smo u ribarskom naselju Aberdeen, gdje ljudi žive i na džunkama. To su oveći čamci na moru, gdje se lju-

di u pravom smislu riječi rađaju, žive i umiru. Računa se da još tih džunkara ima oko 30.000. Britanska uprava ulaze velike napore da bi jedno i drugo sanirala i u tome je postigla već znatne rezultate. O tome su dokaz goleme višekatnice. Čuli smo da u tim zgradama nema pravih stanova nego samo sobe, u kojima živi i po 8 osoba. Kuhinje i sanitarni prostorije su zajedničke na svakom katu, da bi se tako dobio na prostoru. Zbog nestašice prostora Britanci nasipavaju more odnosno proširuju kopno. Kada smo autobusom prolazili jednom gradskom autostradom, čuli smo da je tu još prije nekoliko godina bilo more. Vidjeli smo jednu morsku uvalu, koju su Britanci upravo zasipavali, da tu podignu velike stambene zgrade. Otok Lantau je zbog planinskog reljefa, a napose zbog strmih obala, slabo naseljen. Planira se njegovo ekonomsko oživljavanje, da bi primio jedan dio prekobrojnog stanovništva.

U atlasima i u udžbenicima se obično navodi fiksirani broj stanovnika Hong Konga. Međutim nitko ne zna koliko Hong Kong u stvari ima stanovnika, jer je velik broj izbjeglica iz NR Kine neregistriran. Stoga neki smatraju da Hong Kong ima i 5 milijuna stanovnika. U posljednje doba smanjio se dolazak izbjeglica zbog dobro čuvane kopnenе granice. Sada Kinezzi bježe morem tako da preplivaju na obližnje hongkonške otoke, ali pri tom mnogi stradaju od morskih pasa.

Britanci grade škole, bolnice, ceste i uopće ulažu velike investicije da unaprijeđe Hong Kong. On je zapravo samo formalno kolonija britanske krune. Svi se pitaju, što će biti 1997. (tj. za 20 godina), kada ističe ugovor sklopljen na 99 godina. Da li će tada Peking zatražiti da Britanci napuste Hong Kong? Peking bi to mogao i danas učiniti, i Britanci bi ga odmah napustili. Zašto onda Peking tolerira Hong Kong, premda kaže da je to britanska kolonija? Razlog je ekonomsko-političke prirode, jer Hong Kong je ekonomski izlaz ili prozor NR Kine u svijet. Njezina vanjska trgovina ide preko Hong Konga. U Hong Kongu su mnoge kineske privredne ekspoziture tako da poslovni stranci ne moraju ulaziti u samu Kinu, jer tu u Hong Kongu mogu obaviti poslove i samo iznimno idu u Kanton (Kvangču). Velik dio kineskih proizvoda se prodaje u Hong Kongu, npr. suveniri izrađeni u kamenu, slonovači i sl. A to je još sve značajnije ako se zna da NR Kina omogućuje Hong Kongu život, jer ga snabdijeva hranom i pitkom vodom.

Hong Kong ima industriju, napose tekstilnu. Mnoge evropske i azijske tvornice imaju svoje pogone u Hong Kongu radi jeftine radne snage. Ovdje se npr. izraduju dijelovi za švicarske satove, koji se montiraju kasnije u Švicarskoj.

Hong Kong oskudijeva na hrani. Tu je višemilijunsko stanovništvo, a na vrlo maloj površini, samo nešto većoj od 1000 km². K

tome je teren planinski i kao takav dobrom dijelom neobradiv. Poljoprivreda je u posljednje vrijeme u opadanju. Danas se poljoprivredom bavi oko 13% stanovništva. U ovo je uključeno i ribarstvo. Zbog izmijenjene socijalne strukture rižišta je sve manje ili su zapuštena. Hong Kong mora uvoziti goleme količine hrane (65% uvozi iz NR Kine, ostalo iz drugih zemalja). Hong Kong oskudijeva i na vodi pa iz NR Kine uvozi pitku vodu, čime podmiruje 90 dana u godini. Čuli smo da iz NR Kine dolaze u Hong Kong puni vlakovi i brodovi, a vraćaju se prazni. Peking provodi privrednu autarkiju; svoju ekonomiju gradi isključivo na vlastitim snagama i izvorima.

Hong Kong ima samo 8000 vojnika ali zato 40.000 policajaca, što upozorava na nesigurnost. U bankama su šalteri osim stalnom osigurani i željeznom ogradom. Štaviše, među službenicima na radnim mjestima hoda čovjek s puškom za svaki slučaj. Kada se uđe u radnju, npr. zlatarnu, zakračunaju se vrata, a netko od personala stoji uz mušteriju i prati svaki njezin pokret. To smo kasnije vidjeli i u Bankoku (gl. grad Tajlanda). Porez se plaća samo na alkohol, duhan i gorivo. Osobna primanja su neograničena i o tome nema evidencije. Nadalje ima velik broj nazaposlenih, napose među izbjeglicama, i oni se nalaze na razne načine. Hong Kong je i velika svjetska luka. To sve uvjetuje i da je postao gradom kriminala i šverca (droge, oružje, slonovača i dr.).

Za vietnamskog rata cvalo je noćni život, jer su američki vojnici iz Vijetnama dolazili ovamo na odmor. Sada je u tom pogledu križa. To donekle nadomeštava turizam, koji ima velikih mogućnosti zbog lokalnih prirodnih i društvenih specifičnosti o kojima smo prije govorili. Hong Kong zbog svojih planinskih pejzaža te mnoštva otoka i otočića obiluje izvanrednim panoramama koje ostaju u trajnom sjećanju. Jedna je od takvih atrakcija uspon na brski prevoj iznad grada Victorije, koji u pravilu posjećuju svi turisti. Autobus smo ostavili na obali i uspeli se uspinjačom od nekoliko vagona na tržnicama po zelenoj šumovitoj padini do prevoja. Tamo je restoran gdje smo bili ostali na večeri. Još je bio dan pa smo mogli uživati u raskošnim vidicima. To nas je osvježilo i bilo nam najljepša nagrada za naporno putovanje. Pored nas bile su padine pod šumom, a ispod nas Victoria sa svojim bijelim neboaderima. Sve je izgledao kao golema osebuđena bijela čipka rastegnuta uz morski tjesnac. S druge strane promatrasmo grad Kowloon i brda iza njega, a u daljini planinske vrhove kineskih masiva. Iznad svega toga bijelili su se koprenasti oblaci i povremeno zastirali ovo panoramsko šarenilo. Oblaci su dolazili i odlazili i tako davali posebnu atraktivnost čudesnoj i nezaboravnoj panorami Hong Konga.

25 godina Vickovog stupa na Mosoru

BOJAN TOLLAZZI

SPLIT

Kada su prvi »gorohodci« prije 200 i više godina osvojili po prvi put značajne planinske vrhove u Alpama (Triglav je osvojen 1778, Mont Blanc 1786, Matterhorn 1865. godine), oni bi obično na komadu papira napisali datum kada se to zabilo, te svoje ime i prezime. Taj bi komadić papira stavili u limenku ili bocu, dobro zatvorili i pohranili u kamenoj piramidi koju bi sami izgradili na vrhu. Kad ne bi imali pri ruci bocu ili limenku ostavljali bi po kojoj dio svoje opreme — čekići, dlijeto ili bi uljanom bojom ispisali na stijeni svoje inicijale.

Planinari koji su se uspinjali na vrh iz njih, mogli su na taj način saznati jesu li prvi ili koji su po redu. Dio tih listačica i predmeta je sačuvan. Danas su vrijedan dokument planinarske povijesti i značajan eksponat planinarskih muzeja. Običaj ostavlja-

Sav Mosor se obavio
Plavetnilom, ah, zamamnim,
A ja sam te zavolio,
Brdo moje, čuvstvom davnim.

Niko Armanada

nja obilježja na vrhovima planina ostao je do današnjih dana, jer na sve planinske vrhove svijeta još nije stala nogu alpinista i planinara.

Budući, da je početkom ovog stoljeća počeo odlaziti u planine sve veći broj ljubitelja prirode, planinarska društva širom Alpa počela su postavljati na značajne vrhove limene kutije u kojima su se nalazile upisane knjige i pečati s oznakom vrha. Naši planinarski entuzijasti načinili su još krupniji korak — na vrhu planina izgradili su stupove (Triglav, Treskavica, Mosor).

Naš slavljenik, Vickov stup, podignut je na vrhu Mosora 1330 metara visoko, kao treći stup po redu u našoj domovini. Izrađen je prema zamisli i nacrtima ondašnjeg predsjednika PK »Split« Ante Grimanija. Svečano otvaranje izvršeno je na Dan ustanka 27.

Vickov stup zimi
Foto: Mitja Tollazzi

srpnja 1952. godine, uz prisutnost velikog broja planinara i mnogobrojnih gostiju. Prema spomen-knjizi skupilo se tada kod stupa oko 200 planinara i ljubitelja prirode. Izrađen je iz pomicanih limova. Ima oblik 10-te rokuta promjera 2 metra. Na vrhu je vjetrušta i gromobran, a u stupu klupice, tri brodskaa pozorčića, limena kutija s upisnom knjigom i pečat.

»Popnimo« se malo i na drugi stup u našoj zemlji. Jakob Aljaž je svoj stolp — stup postavio na vrh Triglava 1895. godine. Kažeš svoj stup jer ga je postavio na svom zemljisu i vlastitim sredstvima. Od dovške općine kupio je vrh Triglava za jedan goldinar. Tada si za taj novac mogao kupiti 60 publica — žemlji. Motiviran patriotismom, pokušao se na takav način oduprijeti njemačkom oholom ponašanju u planinama. Htio je oponirati njihovoj tvrdnji da je Triglav njemački kralj Julijskih Alpa. A izgrađeni stup je tako jasno pričao, da je zemljište na kojem stoji samo slovensko.

Aljažev i Vickov stup te Čokin toranj na Treskavici spaja zajednička simbolika — slobodarska tradicija naših naroda i velika ljubav prema planinama svih onih koji su ih zamislili i postavili.

Kada se danas osvrćemo na prohujalih 25 godina postojanja Vickovog stupa, iako to nije velik vremenski period, možemo sa sigurnošću tvrditi, da su Ante Grimani, kao inicijator i realizator ideje o stupu, i ostali članovi PK »Split« obogatili Mosor. Naročito to dobro osjeća planinar koji se uspone do stupa. Gledajući stup, rađa se pomisao, tko je to donio preko Mosorskih vrleti na sam vrh? Samo ljudi ponijeti entuzijazmom, prožeti ljubavlju prema planinama. Svima njima naše iskreno i toplo hvala!

Postojanje Vickovog stupa na vrhu Mosora potaklo je mnoge inicijative. Mnogi »Dani planinara« imali su kao cilj uspon do Vickovog stupa. Baš taj vrh bio je jedan od 80 vrhova na koje su se uspeli planinari širom Jugoslavije u čast Titovog osamdesetog rođendana. PD »Mosor« ove godine već po četvrti put organizira tradicionalni uspon »100 žena na vrh Mosora«, jer tu je stup koji se na fotografiji vidi kao dokaz da je uspon uspješno izvršen. Bez stupa na snimci tko bi povjerovao da se zaista stiglo na vrh. I to njih sto, dvjesti pa i više djevojaka i žena.

Kako posjetioci novootvorenog stupa ne bi trebali svoje lističe ostavljati u bocama ili

limenkama, na dan otvorenja donijeta je i spomen-knjiga. Vrlo lijepa i za planinarsko društvo veoma korisna zamišljena ideja, teško je prkosila »vremenu«. Ne meteorološkom. Već ljudskim shvaćanjima, odnosima prema nečemu što je uopće zajedničko vlasništvo. Da taj vrijedan dokument povijesti PK »Split« ne bi nestao, spomen-knjiga je odnijeta u grad podno Marjana i pohranjena u vitrini društva. A stup je ostao bez knjige.

Vrijeme je teklo svojim tokom dalje. Potrebno je bilo 20 godina da u proljeće 1973. godine ponovo nikne ideja, da se na Vickov stup i ostale vrhove Mosora opet donese upisne knjige (gleđaj NP 5—6, 1974). Kažu da planina ostaje uvjek jedna te ista, da je ne-promjenjiva, a čovjek da se mijenja. Baš ta misao bila je vodilja onima koji su ponovo na vrhovima Mosora postavljali limene kutije s knjigama. Koliko su bili u pravu?

Od ožujka 1973. do veljače 1977. godine u stup na vrhu Mosora donijeto je šest upisnih knjiga, odnosno sedam ako brojimo i onu prvu iz 1952. godine. Njihova sudbina je ovakva: Prvu čuva uprava PK »Split«. Drugu, četvrtu i petu čuva uprava PD »Mosor«. Treća i šesta knjiga nestale su s vrha. Sedma se nalazi na Mosoru u stupu. Ipak, ljudi se mijenjaju — na bolje! Upisne knjige pune su značajnih i dragocjenih podataka. Zanimljiva je svakako činjenica da u toku četiri godine kako postoje argumentirani podaci nije prošao ni jedan mjesec, a da se na vrh Mosora ne bi uspeli planinari. Uspinjali su se u vrijeme hladnih zimskih dana, kada je Mosor bio do prvih sela pokriven snijegom, i u ljetnim mjesecima, kada mnogi zamišljaju da je zbog ljetne žege u ljutom kršu sve spaljeno. A Mosor je u to doba sav prekriven predivnim cvijećem. Pojedini proplanči livate i doci zbog raznobojnog cvijeća liče na divne sagove, kakve može tkati samo priroda. Dodite i uvjerite se! Nećete požaliti. Ponosite sa sobom džemper ili vjetrovku. Možda će vam zatrebati. To je planina!

Završavajući ovaj članak, pogled mi luta vrletima Mosora, do kojeg dopiru posljednje zrake zalazećeg sunca. Ponovo mi naviru stihovi pjesme Nike Armanda, kojima je i započet ovaj članak.

Planina je baš golema,
a prostrano sinje more,
za me ništa ljestvog nema,
do u kršne otić gore!

280 tisuća godina pećine Vindije

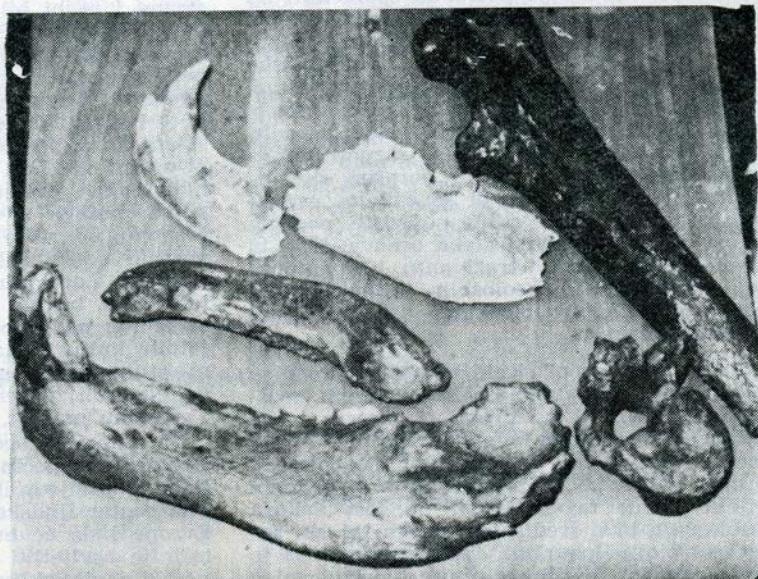
CVJETKO ŠOŠTARIĆ

IVANEC

Pećina Vindija udaljena je dva kilometra zapadno od Voće Donje u Ivanečkom kraju. Uzvod joj leži na jugozapadnoj strani Križnjkovog vrha (379) koji je pokriven miješanim šumom, iznad doline potoka Sokot. Pećina je formirana u slojevitom litotamnijskom vaspencu (tortonu), a ima oblik velike izdužene vodoravne dvorane; njezina duljina je 50 m, najveća širina 28 m i visina preko 10 m. Uzorak u pećinu polukružno je zasvođen i visok oko 2,8 metara, a širok je oko 15 metara. Tlo pećine je manje više vodoravno i pokriveno debelim kvartarnim sedimentima. Ime Vindija dobila je po nekim, kao na primjer po našem povjesničaru Ivanu Kukuljeviću-Sakcinskom, prema ovdašnjoj rimskej pokrajini Vinundrija tim više što su u samoj peći otkriveni brojni tragovi rimske epohe, mnogo brončanog novca, stakla, keramike i drugih nalaza, što bi donekle potvrđivalo ovu pretpostavku. Drugi opet tvrde, da je Vindija dobila ime po kapelici Sv. Vida koja se nekad nalazila iznad nje na brdu, međutim teško je sada reći koje je tumačenje točno. Trebalo bi naime istražiti stare dokumente o postojanju takve kapelice i ako se to ustanovi onda bi mogla ova druga pretpostavka biti točna. Vindija je poznata pećina okolnom stanovništvu i o njoj u narodu kolaju brojne legende, a neke od njih je svojedobno zabilježio naš prirodoslovac Dragutin Hirc.

Vindija je davno bila poznata, a prvi zapis govori da je početkom prošlog stoljeća pećinu posjetio Ivan Kukuljević-Sakcinski. Zapis se nalazi u župskoj spomenici Donje Voće. Prva iskopavanja dao je provesti po lugarima austrijski prethistoričar grof Wunbrandt, a sakupljeni predmeti, uglavnom neolitske sjekire i keramika, nalaze se u Bečkom muzeju. Iskapanja su vršena sredinom prošlog stoljeća. Istraživanja u pećini vrlo kratko vrijeme provodio je i hrvatski prirodoslovac Dragutin Hirc, koji je skupio nešto materijala za privatnu zbirku.

Poznati hrvatski geolog i paleontolog Dragutin Gorjanović-Kramberger, koji je otkrio krapinskog pračovjeka i objavio ga u brojnim raspravama i monografijama, posjetio je Vindiju i kad je vidoj da je pećina u gornjim dijelovima prerovana, povjerovalo je da se tu više ništa ne može naći, pa nije ni vršio nikakva iskopavanja. Sistematskim istraživanjem pećine Vindije počeo se baviti Stjepan Vuković dolaskom na svoje prvo učiteljsko mjesto u Donju Voću. On je iskao nešto sam, a nešto sa školskom djecom, na potpuno amaterskoj osnovi s vrlo skućenim novčanim sredstvima, jer nikakve pomoći za svoja istraživanja nije dobio. Njegov entuzijazam je ipak na svjetlo dana donio brojne nalaze, koji su u ono doba zainteresirali i stručnjake u Zagrebu i Varaždinu, a zbarka je otkupljena za prethistorijski odjel

Fosilne kosti nadene u Vindiji

Gradskog muzeja u Varaždinu. Ti nalazi i entuzijazam omogućili su mu da postane kustos spomenutog odjela varaždinskog muzeja i od tada je redovito dolazio na istraživanja u Vindiju. Uz pomoć srednjoškolaca, uglavnom gimnazijalaca, vršio je nešto dublja sondiranja, uglavnom pretprečinskog terena, a u unutrašnjosti je manje zalazio, jer su se sa stropa za ledenog doba urušili golemi kameni blokovi. On nije imao tehničke mogućnosti da ih odstrani i bojeći se kakve nesreće prilikom radova, potpuno opravданo nije pristupio većim zahvatima u unutrašnjosti pećine.

Budući da se radovima u pećini nikada nije doprlo do dna, programom rada Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara JAZU predviđeno je sistematsko istraživanje pećine Vindije i to potpuno suvremenim metodama. Ta istraživanja počela su 1974. godine i najvjerojatnije će trajati još pet do šest godina, po 45 dana godišnje, a provodi ih istraživačka grupa na čelu s prof. drmom Mirkom Malezom, izvanrednim članom JAZU, predstojnikom Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartara, znanstvenim savjetnikom JAZU, inače rođenim Ivančaninom. U njoj sudjeluju osim paleontologa, prehistoričara, paleoklimatologa, sedimentologa i razni drugi stručnjaci uz pomoć petnaestak radnika iz obližnjih sela. Već dosad su postignuti vrlo značajni rezultati. Prije svega ustanovljeno je da su sedimenti Vindije poremećeni krioturbacijskim procesima što je onemogućavalo S. Vukoviću da sagleda pravu stratigrafsku sliku dogadalo mu se da je starije nalaze našao iznad mlađih što ga je dovodilo u zabludu. Tako Vuković 1949. navodi: »Jedan od najtežih problema, pred kojim sam stajao u prvim godinama istražnog rada, bilo je točno određenje stratigrafije tla spilje.« Ovdje je potrebno spomenuti da je zbog nedostatka novčanih sredstava bio usmjerjen na kopanje malih istražnih sondi u kojima nije mogao pratiti stratigrafске odnose. Te činjenice bio je potpuno svjestan, pa 1954. god. između ostalog piše: »da bi se u toku budućih radova mogao izraditi presjek uzduž cijele pećine, razumljivo sa izvjesnim poremećenjem u gornjim slojevima. Nema sumnje da bi se takvim uzdužnim presjekom kroz cijelo nalazište, postigla jedna sigurnija stratigrafska osnova, koja bi poslužila daljnjenom istraživanju i donošenju bilo kronoloških, geoloških, klimatoloških, paleontoloških, arheoloških i drugih konačnih zaključaka.«

Sada su otvoreni široki prostrani profili u početnom dijelu tako da su dobiveni sedimenti u debljini od preko 10 metara i sve njihove deformacije koje su nastale za vrijeme ledenog doba. Jedino tako mogli su se pratiti nalazi pa je uočeno da je u jednom dijelu pećine taj sediment na šest metara dubine, da bi u središnjem dijelu taj isti sediment bio na površini, dakle šest metara je taj sediment oscilirao unutar nekadašnjeg

pećinskog prostora. Jasno je da su i nalazi u takvom sedimentu putovali, pa ako bi se radilo nekadašnjom uhodanom metodom skidanja sloja po sloj došlo bi se do posve krijućih zaključaka, jer se samo primarnim redoslijedom uhvaćenim na nekom mjestu može utvrditi nalaz iz pojedinog sloja. Takva su istraživanja dosta skupa, no uz pomoć Republičkog SIZ-a za geoznanost, Sveučilišta iz Zagreba i JAZU, ona se uspješno provode. Iz naslaga koje su dosad prekopane sabran je vrlo bogat paleontološki i prehistorijski materijal u kojem posebno važno mjesto zauzimaju paleoantropološki nalazi, tj. nalazi izumrlih ljudi. Četverogodišnjim terenskim radom sabrana je bogata kolekcija skeletnih dijelova fosilnih ljudi i to jedna od najbogatijih kolekcija skeletnih ostataka neandertalaca otkrivenih na jednom lokalitetu, jer ovako stari fosilni ljudi dosad još nisu u nas otkriveni. Najmladi neandertalci iz pećine Vindije imaju oko 40 tisuća godina, a najstariji su iz najnižih slojeva oko 250 do 280 tisuća godina. Dakle u tom rasponu su neandertalci živjeli na području Hrvatskog zagorja; oni mlađi se podudaraju s populacijom neandertalaca koja je naseljavala krapinsku polupećinu, koristila se istim kamenim oruđem i istim lovnim životinjama, a naseljavala je ovaj dio Evrope u zadnjem ledenom dobu.

Ovo otkriće saopćeno je u znanstvenim edicijama u zemlji i inozemstvu, a svjetsku javnost je upoznao s tim nalazima u travnju ove godine prof. dr Mirko Malez u Washingtonu predavanjem na antropološkom američkom kongresu. Rasprave o otkriću bit će uskoro tiskane u Zagrebu i Londonu. Na završetku istraživanja planira se izdavanje znanstvene monografije o pećini Vindiji koja bi je prikazala s geološke, kvartargeološke, antropološke, paleontološke i drugih strana i to bi bila kompleksna monografija ovog lokaliteta. Poslije dosadašnjih otkapanja naslaga u dubinu sve do kamenog dna pećine, mogu se planirati istraživanja u budućnosti. Jasno je da se naslage Vindije neće iskopati do kraja i da neće sve biti odstranjene iz pećine. Ostavljaju se tzv. zaštitni profili da budu dostupni drugim znanstvenicima kad posjete Vindiju, kao jedinstven slijed naslaga u tako velikom vremenskom rasponu, od riške glacijacije pa sve do današnjih dana, dakle 280 tisuća godina. Te naslage, kontinuirano taložene na jednom lokalitetu, bogate su životinjskim i ljudskim ostacima, naročito raznim tipovima materijalnih kultura, kakvih naslaga na jednom mjestu u Evropi gotovo nema, pa je to veća vrijednost i značenje ovog lokaliteta za našu i svjetsku znanost.

Na temelju dosadašnjih otkrića može se tvrditi da je pećina Vindija bila stalno naseljena u posljednjih 280 tisuća godina, da je bila centar ljudske djelatnosti u ovom dijelu Evrope i da će buduća istraživanja još detaljnije osvijetliti taj period ljudske djelatnosti i povijesti ljudskog roda.

Sleme

DRAGUTIN PAULIĆ

ZAGREB

Nije to naše pitomo zagrebačko Sljeme na Medvednici, već malo sedlo na sjevernom izdanku Mojstrovke tik iznad Tamara, zarašlo gustom planinskom travom, vrijesom i crvenim grmovima rododendrona — odakle se pruža jedinstveni pogled na Jalovec.

Znao sam toliko puta od Vršića krenuti desno preko Robičja i tamo sate i sate promatrati, kako se slika oko vrha Jalovca stalno mijenja. Čas je nebo bilo plavo, čas je vrh pokrio koji oblak, bacajući nemirne sjeđe po bijelim snježištima i siparima. Volum takova mesta s kojima se planine ukazuju počam od njihova zelena podnožja, pa sve do samih vrhova. Ali nisam nikako mogao sebi predstaviti Jalovec zimi, kad je zasut snijegom i okovan u led. Mora to biti veličanstven pogled na suncem obasjani ledeni kristal. To moram bar jedanput doživjeti!

Uhvatio sam konačno nekoliko slobodnih dana ali tek koncem godine, kad su dani već kratki, a prvi snijeg se još nije slegnuo. Ovaj puta, da ne idem sam, pozvao sam sa sobom mlađeg druga u planinama, Branka Gušića. Prenočivši u Erjavčevoj kući krenuli smo rano, još za mraka, desno prema Robičju. Gore nas je dočekalo jutarnje sunce, kad li, prešavši na drugu stranu sedla, ukazala nam se sjeverno pod Mojstrovkom, veličanstvena ali i jezovita slika. Olujni vjetrovi što su ovuda prohujali izvajali su fantastične oblike zametenog snijega. Odahunli smo malo u zavjetrini previše strehe i okretnuli suncu svoje pôtne košulje. Bio je bistaran, srećom bez vjetra, a s ruba sedla video se velik dio našega puta, pa i samo Sleme. Činilo nam se tako blizu — skoro na dohvatac. Popili smo tek gutljaj čaja, natakli skije i spustili se...

Prošao sam do tada zimi valovite skijaške terene Velike Planine, Golice i Krvavca, ali ovdje smo se najednom našli u haosu gromadnih blokova i stijena, zasutih snijegom, na putu koji je ljeti bio pitoma šetnja. Nismo očekivali da će biti toliko teškoča u svladavanju tog raznolikog terena. Čas smo našli na idealan pršić i, usprkos skija, propada-

li sve do pasa u skrivene rupe, čas opet vjetrom nabite glatké ledene plohe opasno nagnute prema dubokoj provaliji Male Pišence. Korisnije bi nam bile krplice, čas opet cepin i dereze — ali mi nismo odustali. Skinuli smo skije i zatakli ih jednu po jednu na svakih pedeset — sto koraka, nek' nam se nadu kao putokaz na povratku. Prtili smo ustrajno snijeg izmjenjujući se svakih pola sata. Bilo je već podne kad smo stigli na domak Slemena.

Jalovec je nesmiljeno stršio kao sablastan ukočen ledeni kristal u plavkastoj sjeni umaklog nam sunca, dok su vrhovi istočno od nas još blistali u punom svjetlu. Među njima se Škrlatica ponosno isticala kao za utjehu što nas je izdao Jalovac.

Sjeverne padine Mojstrovke također su bile već u sjeni; morali smo se požuriti jer danje se svjetlo naglo gubilo. Založili smo izdašno dio provijanta, gučnuli vrućeg čaja, čuvajući tu dragocjenost, i odmah krenuli natrag. Prve sate bilo nam je lako idući već ugaženim tragovima, ali nas napor dalekog puta nije minuo. Na vrhovima Škrlatice gasilo se pomalo večernje rumenilo, a na Izbicastosivom nebnu još su dugo lebdjili oblacici kao niz užarenih kopinja, na posljednjim zrakama već zapalog sunca. Hvatao nas je već onaj poznati izdajnički umor i iskušenje: »Samo malo sjesti — samo časak sjesti.«

Promrzli, nismo više osjećali hladnoću, jedina nam je želja bila — samo malo odmor. Da sam bio sâm možda bih se lakše izvukao, ali tako me odgovornost prema mlađem drugu uporno gonila naprijed. Vukli smo se već gotovo na koljenima. »Još malo, samo još malo«, hrabrio sam Branka, šapćući nje му a i samome sebi. Sumrak se netremice spuštao i na sreću smo opazili pred nama skije što smo ih jutros zatakli u snijeg. To nam je dalo malo snage ali i spasenje. Stigli smo do sedla i prebacili se na drugu stranu. Dolje, već na pola puta, ugledali smo tri trave svjetiljke drugova, koji su nam pošli u susret.

PLANINARSKOM SAVEZU HRVATSKE

Štovana gospodo, mili drugovi,

Ne mogu Vam kazati, kolika je bila moja radost i moje iznenadenje kad sam primila br. 3-4. revije Naše Planine, u kojoj su bile štampane dvije moje pjesme o Velebitu i o Triglavu. To zaista nisam očekivala. Mnoga Vam hvala za Vašu ljubeznost i plani-

narsko drugarstvo. Ovo je bila možda posljednja radost u mojoj životu, posljednji pozdrav iz mojega premilog zavičaja.

Još jedared Vam iskrena, srdačna hvala!

Pozdravlja Vas
Gizela Tarczay (Papp Józsefné)
Budapest, 10. svibnja 1977.

Drugi o nama

O STOLJETNICI HRVATSKOG PLANINARSTVA U STRANIM ČASOPISIMA

Naš jubilej imao je priličnog odjeka u inozemnim planinarskim organizacijama. Tome je najviše pridonjelo održavanje skupštine Međunarodne unije planinarskih organizacija (UIAA) u Delnicama u znaku naše proslave, a također i članci u glasilima mnogih planinarskih organizacija. Tako je npr. u Bulletinu UIAA No 61 (October 1974, str. 10) izrašao napis pod naslovom Hundertjahrfeier der Gründung des kroatischen Alpenvereines. U istom broju objavljen je i članak jednakog obujma o 100-godišnjici francuskog Alpin Cluba (Centanaire du Club Alpin Français).

U Rivisti mensile del Club alpino italiano (broj 7, str. 256, godište 95, Torino 1974) sličan članak nosi naslov Il centenario della fondazione della Società alpina croata.

Deutscher Alpenverein u svom glasilu Mitteilungen (broj 5, septembar/oktobar, str. 232, München 1974) donosi članak pod istim naslovom i sličnog sadržaja kao i Bulletin UIAA.

Osterreichischer Bergsteiger-Zeitung u broju 8 (august, godište 52, Wien 1974) počastio nas je napisom pod naslovom »100 Jahre Kroatischer Alpenverein«.

Najviše pažnje posvetio je našem jubileju Der Bergfreund, službeno glasilo sekcije Vorarlberg austrijskog Alpenvereina. U broju 5 (septembar/oktobar 1974, godište 26, str. 12–13) donio je pod istim naslovom kao i Bulletin UIAA članak u kojem je naše planinarstvo prikazao rječju i slikama. Na kustruk-papiru reproducirano je četiri fotografija iz naših planina (Velebit, Biokovo, Durmitor). Još više od tog znaka pažnje dojnila nas se gesta urednika koji nam je poslao nekoliko primjeraka tog broja s popratnim pismom gdje, među ostalim, kaže:

»Poštovana gospodo, šaljem Vam primjek-rak Bergfreunda 6/1974. Neka to bude mali pozdrav iz zapadnog dijela Istočnih Alpa Jugoistoku, zemlji na Savi. Nadam se da sam objavljuvajući članka poslužio cilju da Vašu organizaciju učinim poznatom u zapadnoj Austriji i da joj odam priznanje.« Završava pozdravom koji je teško točno prevesti: »Mit kraftigem Bergsteigergruss im Zeichen der europäischen Seilschaft — Vaš ing. Josef Märk, urednik (Bludenz, 24. 9. 1974).«

Zaista lijep primjer prijateljske povezani-sti u evropskim razmjerima!

O KNJIZI »HRVATSKO PLANINARSTVO«

Stoljetnicu svoga postojanja Planinarski savez Hrvatske je proslavio nizom vrijednih kulturnih priredbi, među kojima valja posebno istaknuti tiskanje dvaju izvrsnih planinarskih vodiča: »Planine Hrvatske« i »Velebit« te organiziranje planinarskog simpozija »Planinarstvo nekoč, sada i u budućnosti.«

Hrvatsko planinarstvo, njegova povijest, leksikon planinarskih organizacija i važnih osoba — knjiga o kojoj je govor, djelo je nekoliko autora, među kojima treba istaknuti dva imena: prof. dra Vladimira Blaškovića, pisca povijesti od 1874. do 1948., i dra Željka Poljaka, urednika cijelog zbornika, pisca poslijeratne povijesti i većine priloga u zborniku. Iako izneseno gradivo zauzima 384 stranice sitnove tiska, time još uvijek pale su prve alpinističke žrtve i bili napisani prvi članci. Klek je u grbu PSH.

Namjena je knjige, kako u pogоворu ističe urednik dr Poljak, da se u obliku zbornika prikaže manje poznata grana hrvatske kulture — planinarstvo, a povod za objavljuvanje je stotinu godina djelovanja najstarije jugoslavenske planinarske organizacije. Prema urednikovim riječima objavljeno djelo je

prvi pokušaj monografije o hrvatskom planinarstvu. Nije slučajnost, nego simbolično, da je za naslovnu stranicu zbornika izabrana fotografija Kleka. S njim je povezana legenda hrvatskog alpinizma, u njegovu znaku pale su prve alpinističke žrtve i bili napisani prvi članci. Klek je u grbu PSH.

Povijest hrvatskog planinarstva do oslobođenja, zapravo do osnivanja PSH, napisao je prof. dr Blašković preradivši i dopunivši prijašnje izdanje iz 1955. godine. Dotaknuto se onih duhovnih snaga koje su rodile hrvatsko planinarstvo prije više od stotinu godina. Opširan prilog, koji zauzima više od stotinu stranica, zasnovan je vrlo široko i kulturno produbljeno. Blaškovićev stil je ugodan za čitanje. Obrada dugog razdoblja 1874—1948. zahtijevala je mnogo znanja i rada. Sretna je okolnost za proučavanje prošlosti izlaženje »Hrvatskog planinara« (od 1898) i »Naših planina« (od 1948). Oba su autora dugo-godišnji suradnici planinarskog časopisa, dr Poljak urednik, a dr Blašković član uredničkog odbora.

Razumljivo je da je pisanje povijesti, potovotu novijeg razdoblja, vrlo osjetljiv i od-

govoran rad, dragocjen za buduće povjesničare. Mnogo toga važnoga nigdje dosad nije bilo zapisano nego živi samo u sjećanju starije generacije. Zato svakom piscu dvostruka hvala: radi odgovornosti i radi podataka. U naravi čovjeka je ponavljanje, a manje provjeravanje onoga što je zapisano.

S naše bismo strane željeli više riječi o suradnji slovenskih i hrvatskih planinara prije rata (npr. Aljaž, dr Tuma, TK »Skala« itd), a poslije rata o pobratimstvu nekih slovenskih i hrvatskih društava, npr. PD Ljubljana-Matica i PD Zagreb-Matica.

Zaokruženi opis povijesti hrvatskog planinarstva dopunjaju prilozi drugih autora. Planinarsku speleologiju, koja je odlika i specifičnost hrvatskog planinarstva, napisao je mr Srećko Božičević. Zaštitu prirode i planinarstvo u Hrvatskoj prikazao je i obradio mr Željko Kašpar. Vrijednost obiju priloga posebno povećavaju navodi dokumentarnih izvora. Malu kroniku hrvatskog alpinizma napisao je dr Željko Poljak, pregledno, descriptivno po godinama, od 1843. do danas. Zanimljivo štivo o razvoju skijanja u Hrvatskoj napisao je nestor hrvatskog ski-

jaštva i uopće sporta dr Ivo Lipovščak. Gorsku službu spašavanja pregledno je obradio Dražen Zupanc. Hrvatska planinarska društva od 1874. do 1974, Planinarski objekti u 100 godina postojanja organizacije, Biografiski leksikon zaslužnih hrvatskih planinara — sva ta poglavlja je pregledano i opremljeno fotografijama napisao dr Željko Poljak. Marljivi urednik zbornika je u dodatku napisao poglavlje o jugoslavenskoj planinarskoj publicistici, razdijeljeno po republikama. Zahvalio je i Sloveniju, iako samo ono što je u Sloveniji napisano na hrvatskom jeziku, a bibliografiju je opremio indeksom imena. Poglavlju o planinarskoj publicistici dodan je i pregled izdanja prijeratnog i poslijeratnog Planinarskog saveza Jugoslavije.

Priručnost monografije »Hrvatsko planinarstvo« povećava bibliografija nekadašnjeg »Hrvatskog planinara« i sadašnjih »Naših planina«, u kojoj čitalac može naći sve što je napisano o hrvatskim planinama i planinarskoj djelatnosti.

Mr Tone Strojin

(Iz »Planinskog vestnika« br. 1, 1977)

NA VRHOVIMA TRANSVERZALE »YU«

Sasvim sam drugačije zamišljao taj svijet kad sam s maturantima bio na najvišem vrhu otoka Raba, na Kamenjaku (408 m), i odanle promatrao sjeverni Velebit, nego sada kad sam obišao vrhove oko Zavižana i botanički vrt...

Kad smo se spremali na počinak započele su magle, bura i bilo je jedva pet iznad nule, ujutro još dva stupnja manje...

Krenuli smo prema Rožanskim kukovima. Usput smo se popeli na Gromovaču koja na vrhu ima praznu kutiju, a malo pod vrhom skrivenu drugu u kojoj ima sve osim jastučića (u Dnevniku VPP stoji da ga valja ponijeti sa sobom!). Taj put je nešto jedinstvenoga, nešto što uopće ne očekuješ, na što nije naše oko naviklo. Prekrasan primorski gorski kras je vrijedan posjeta! Svi smo mu se divili. A Premužićeva staza! Uopće ne opažaš kako stigneš ovamo ili onamo, teče skoro po ravnom iznad »čudovitih dulibah«,

malo pod vrhovima. Stvarno je dobro izrađena. Tako smo stigli i do Rossijeve kolibe, gdje smo doživjeli prvo i posljednje razočaranje: sve je u skloništu, kao što piše u vodiču, samo nema žiga. Uputili smo se dalje pod Varnjaču, pa do sedla pod Crikvenom. Popeli smo se na nju. To je goli vrh, uspon nije težak, svega nekoliko minuta sa staze. Tu su bili žigovi na mjestu. Zatim smo krenuli dalje... Veći dio puta ide šumom, dijelom po lijepoj visoravni ispod Alančića. Iza njega se put spušta kroz šumu na cestovni prijevoj Alan gdje je sklonište. Ključ dobiješ pri susjedu (kad siđeš na cestu: lijevo po ključ, desno u zatvoreno sklonište, ravno dalje VPP). Dom nije opskrbljen. Dobili smo ključ, otisnuli posljednji žig i sjeli u autobus koji nas je tu čekao. Završio je put pun novih doživljaja...

Ing. Božo Jordan

(Planinski vestnik broj 1, 1977)

»PLANINSKI VESTNIK« O PLANINAMA HRVATSKE, BOSNE I HERCEGOVINE

Pod istim naslovom referirali smo 1968. god. (NP br. 2) što je glasilo Planinske zveze Slovenije pisalo u razdoblju od 1963. do 1968. o planinama Jugoslavije izvan Slovenije, a tako smo postupali i ranijih godina u prikazima »Planinskog vestnika« (PV-a). Svako godište PV-a sadrži 12 brojeva s oko 600–700 stranica, bogato ilustriranih, i da bismo to golemo štivo, oko 5000 stranica od 1969. do danas, dolično prikazali, trebali bismo mnogo više prostora nego što raspolažemo. Budući da je orijentacija NP da »pokriva« one republike koje

nemaju svoga planinarskog glasila, a to su sve osim Slovenije, pokušat ćemo da našim čitaocima predočimo pisanje PV-a o planinama i planinarstvu izvan Slovenije.

Veći dio prostora u tom časopisu posvećen je slovenskim planinama, što je i razumljivo, jer je od 5682 preplatnika u 1976. godini samo 325 izvan Slovenije (Zagreb 55, Beograd 22, ostale republike 87, inozemstvo 133 itd.). Na drugom su mjestu inozemne planine, što također ni malo ne začuđuje, jer se slovenski alpinizam odavna stavio uz bok

alpinistički najjačih nacija u svijetu, a i svih sedam dosadašnjih jugoslavenskih himalajskih ekspedicija vodili su Slovenci. No ni ono stranica što je preostalo za »ostatak Jugoslavije«, nije malo. Ipak izgleda da taj »ostatak« slovenske planinare prilično slabo zanima, pa je urednik, popularni prof. Tine Orel, primoran da praznini popuni na taj način da često angažira autore izvan Slovenije.

Godine 1969. pisali su pokojni ing. Milan Ciglar o svom planinarenju po zadarskim otocima, ing. Rudi Rajar o putu od Sutjeske do Zabljaka, dr Vladimir Škerlak o Macelju. U izvrsnom članku Lade Božiča o Snežniku (slovenskom) nalazi se i ova čudna rečenica (str. 472): »Slovenci svoj praznik vstaje praznuje u glavnem na jugoslavenskom morju, saj domaće slovensko tako ne more sprejeti vseh.« On dakle na Jadran dijeli na slovenski jugoslavenski (o geografiji). Izgleda da je osobina nekih slovenskih planinarskih pisača prilična nesigurnost i neznanje čim prijeđu slovensku granicu. Još jedan biser: simpatična autorica Katja Toplak objavljuje svoj »Dnevnik slovenske ekspedicije u Gorski Kotar.« Ako se ne šali, onda mora da je tada (1968) bila vrlo mlada i neiskusna. Sto misliš, Katja, da mi npr. organiziramo »hrvatsku ekspediciju u zasavske gore?« U ovom godištu objavljen je i moj članak »Planinstvo na Velebitu« u povodu »Godine Velebita« hrvatske planinarske organizacije. Među vijestima spomenimo one o Paklenici 1969., smrti Miroslava Rotchilda, boravku miss. F. Copeland medu članovima »Mosor«, usponima u Prokletije i Durmitor.

U godini 1970. samo je jedan prilog iz ostalih republika, Rajarov opis pohoda Ljubljanci u Prokletije (naslov članka): »Zenski APD u deželi feredž« — ma gdje ste 1970. kod nas vidjeli feredže!»

U godini 1971. naše će čitaoci zanimati članak »Vojnik na Velebitu«. Ing. Igor Šolinc služio je vojsku u Zadru, gdje postoji snažan planinarski aktiv u garnizonu. Na poticaj zadarskih planinara posjetio je južni Velebit. Citirajmo nekoliko njegovih zanimljivih opažanja: »Hodanje nije bilo sredstvo za postizanje cilja, nego sam uživao upravo u svakom trenutku.« »Svojim očima nisam vjerovalo: narcise, upravo kao na Golici, pun ih je bio travnjak... Ubrao sam nekoliko primjeraka za usponenu i dokaz, jer poznam ne malo ljudi koji su uvjereni da narcise rastu samo u Karavankama i čini im se kao izdajstvo ako bi se pojavile još negdje.« Na vrhu Sv. brda začudio ga je snježnik: »Obično čovjeku teško je pojmišljivo da u mjesecu lipnju tuk uz more nailazi na snijeg, kad svi traže osvještenje u moru.« »Većina posjetilaca završavaju izlet u Borisovom domu, ne znajući da tu tek započinje najljepši dio Paklenice.« Kraće vijesti o Tuzlanskoj transverzali, sletu na Durmitoru i na Kopaoniku.

U 1972. godini objavljen je opširan članak Sonje Zalar o Durmitoru, s vrlo lijepim fotografijama, a u vijestima je ponovno riječ o Tuzlanskoj transverzali. U broju 5 objavljen je moj članak »Izlet v Himalaju« koji je vrlo dobro preveo na slovenski urednik prof. Tine Orel. Usput: o tom članku pisalo je u ljubljanskom dnevniku »Delo« (13. V. str. 7): »Jedinstven je (nije pretjerano) članak dra Željka Poljaka iz Zagreba, u kojem posebno za slovenske planinare piše o svom pohodu na Himalaju... Taj poznati hrvatski planinarski radnik je pri toj svojoj životnoj bravuri stupio sam na jedan bezimeni vrh visok 5100 metara... Više nego sam uspon, pogled na osamstotinjak i gledere, ostali su mu u ugodnoj usponeni šerpe, ti ljubazni, jednostavni i potrvđnoti pratnici...«

Godine 1973. piše Ida Filipić o Prokletijama, Marko Gabrovšek o obliku penjačkog dnevnika o Durmitoru, a Lado Božič (onaj što je tako čudno razgraničio Jadran) u članku pod naslovom »S ove i one strane Sutle« na simpatičan način opisuje Bratsku transverzalu što povezuje Sloveniju i Hrvatsko zagorje, ali ni tu ga ne mimoizazi kompleks granice; »S nestrpljenjem sam se približavao etničkoj granici na izvoru Sutle... pažljivo i važno sam prestupio s desne na lijevu obalu, tj. preko granice, i već sam bio u Hrvatskoj (članak je inače pisani u humorističkom duhu). Istaknuto mjesto dobio je Alerajev opis uspona bridom Klina u Aničku kuku.

Godina 1974. obiluje prilozima iz Hrvatske. Urednik je time nastojao obilježiti 100-godišnjicu osni-

vanja HPD-a. Najopsežniji jubilarni članci su Blaškovićeva »Planinarski stoljetnica« i Poljakove »Sličice iz povijesti hrvatskog planinarstva«, zatim »Zimsko prečenje Velebita« Ivice Mesetića (sva tri je preveo T. Orel — prijevod u izvrsni!). Od slovenskih planinara piše Mirko Stremfeli o svom usponu u Aničku kuku, Peršl-Rupnik o gorama Makarskog primorja, ing. Milan Ciglar o svom putu pješice kroz Hrvatsku od slovenske do bosanske granice (»Do Bosne je en dan hoje«), ing. S. Černič-Simić o području Maglića, Dušan Leb o Durmitoru. U vijestima se govorii o transverzali »Nagrada planine«, susretima PTT planinara, planinarskim izložbama u Varaždinu i Zagrebu, Sletu na Platku, orijentacijskom prvenstvu na Mavrovu, skloništu na Bijelim stijenama, radu AO Sarajevo o planinarskim izdanjima (Smerkeovo »Planinarstvo i alpinizam«, Poljakove »Planine Hrvatske«, Naše planine i dr.).

U 1975. godini nastavljaju se prilizi u vezi s proslavom stoljetnice. France Avčin izvještava o skupštini UIAA u Delnicama, Ivo Kotnik o jugoslavenskom pohodu na Kavkaz i nesreći hrvatskih penjača, Vladimir Perko o sletu na Platku, Franci Savenc o hrvatskoj ekspediciji u Ande, Tone Strojin o Svečanoj akademiji prigodom Proslave stoljetnice, Miro Sušterčić o bridu Klina u Paklenici, Drago Peršl o penjačkom pohodu na Kozjak kod Splita, Lev Planinc o Velebitu, Muhamed Sišić o stijeni Botina u Veležu, Zdenka Trampuš i Franci Ster o Durmitoru. U vijestima se govorii takoder o proslavi stoljetnice, o markirajućem putu Snežnik-Snežnik, susretu PTT planinara, susretu »Bratstvo i jedinstvo, pohodima na Prejn, problemu zaštite rijeke Tare, Sarajevskoj alpinističkoj školi i o vodiču po transverzali BiH. U broju 11 izlašao je i moj nekrolog prof. Gušćetu, koji je bio veoma cijenjen među slovenskim planinarama.

I konačno, u 1976. godini, spomenimo članke o »Bosni ponosnoj« od Maure Furlan, o usponu na Sar-planinu Petera Klemenčića, izletu u Paklenicu Kate Kolenc, na Klek Janeza Marinčića, pohodu na Kožuf u Makedoniji Jozeta Humara i penjačkom usponu na Prenju Slobodana Zalice. Zanimljiva su i dva neplaninarska članka Boruta Koruna o vožnji kanuom kanjonom Tare nizvodno od Đurđevića Tare. Franc Ojsteršek opisuje obilazak YU transverzale. O Velebitu kaže: »Najviše su nam ostali u usponeni bokori alpskog cvijeće, divni vidici na otoka i nevjerojatno lijepo izvedena Premužićeva staza.« Spomenimo još autora dra Janka Pleterskoga, pisača i planinara širokog horizonta (upoznali smo se na vrhu Žbevnice u Istri), koji opisuje zanimljiv i originalno zamišljen put: 45 dana po jugoslavenskoj dijagonali (od austrijsko-talijanske do bugarsko-grčke tromede). Prije nekoliko godina (1970) opisao je lednjački kotao Gavarne u francuskim Pirenejima, jedan od najljepših planinskih kutaka na svijetu (mi smo o tome pisali 1973. str. 167). U ovom godištu otvara nama, planinarama iz Hrvatske, ljepote vrha Žbevnice u Cićariji.

Na kraju valja istaknuti još nekoliko činjenica. PV je grafički postigao vrhunski domet. Papir je dobar, ilustracije dobro reproducirane, naslovne stranice su u boji. Svakom godištu je pridodan u obliku tabeli obilan dokumentacijski materijal o planinarskim kućama, preplatnicima PV-a, nesrećama u planinama, ulaganja u planinarske objekte itd. Osobito su vrijedne stalne rubrike Razgled po svetu i Alpinističke novice (piše ih uglavnom sam urednik). U bibliografskom pregledu redovno se referira o NP i o drugim našim izdanjima (Planinarski list, Speleolog, vodiči itd.). Vrlo vrijedni su prilizi u kojima članovi jugoslavenskih i slovenskih ekspedicija u obliku izvještaja i putopisa iznose dokumentacijski materijal. Primer alpinistima iz naše republike kako s usponom nije ekspedicija završena — dokumentacija ima povijesnu vrijednost i osim toga treba da opravda uložena sredstva!

Našim čitaocima, koji imaju širi planinarski interes, preporučamo da se preplate na PV. Njegova se tematika znatno razlikuje od NP i prema tome ova se dva časopisa ne ponavljaju nego dopunjaju. Godišnja preplata je 120 dinara, a šalje se čekom na račun broj 50101-678-47046 Planinskoj zvezni Slovenije.

Z. Poljak

Transverzale

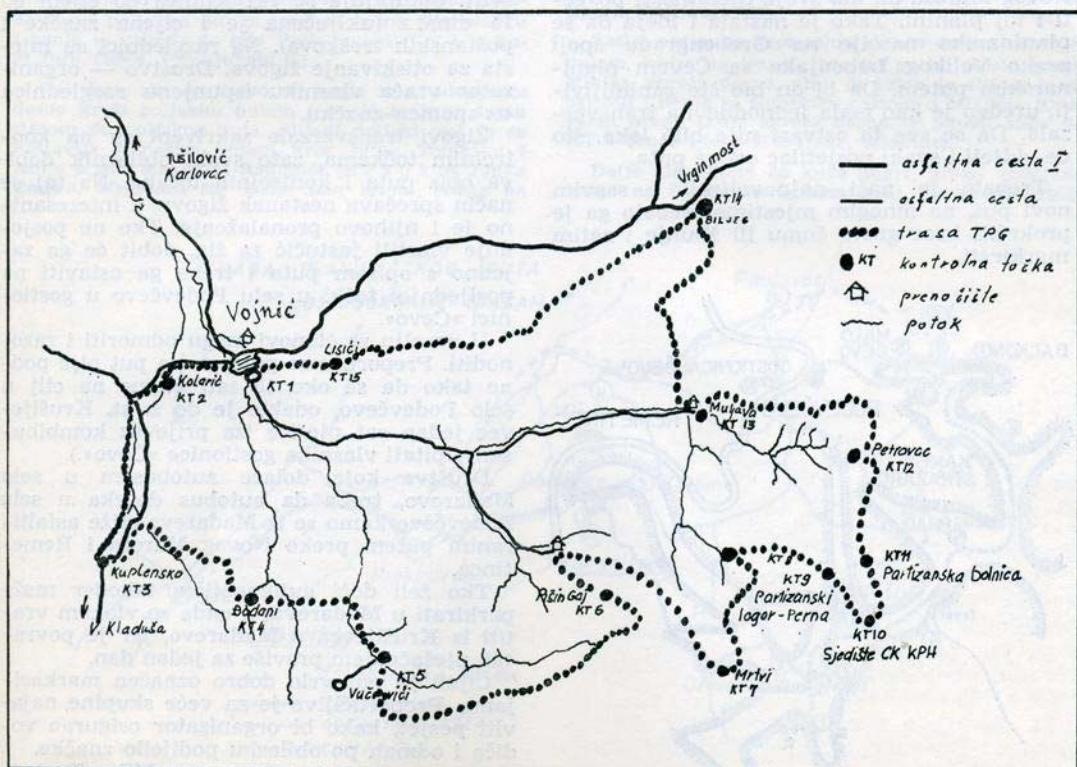
TRANSVERZALA »PETROVA GORA«

U subotu 14. svibnja otvorena je transverzala »Petrova gora« na svečanosti koja je održana u Vojniću. Duga je 55 km i ima 15 KT (naziv KT, lokacija žiga i trajanje puta do nje):

1. Vojnić (Restauracija »Vojnić«)
2. Kolarić (kbr. 6 Dušan Vukobratović), 15'
3. Kuplensko (Gostionica »Napijalo«), 15'
4. Đodani-Brkići (u označenom tuljcu) 45'
5. Vučkovići (na stazi, u označenom tuljcu), 2 sata
6. Centralna partizanska bolница (kod čuvara), 2. sata
7. Mrtvi (u označenom tuljcu), 1 sat
8. Veliki Velebit (Vrletne strane, u tuljcu), 2 i po sata
9. Partizanski logor »Perna« (u tuljcu), 30'
10. Sjedište CK KPH (u kući Miloša Oreščanina), pola sata
11. Partizanska bolница »Perna« (tuljac iznad groblja), 1 sat
12. Petrovac (u tuljcu), sat i po
13. Muljava (Izletište »14. maj«), sat i po
14. Biljeg (Gostionica »Bunjevčević«), 2 sata
15. Lisići (u kući Mirka Lisića), 2 i po sata

Od Lisića povratak u Vojnić pola sata. Tijeme je zatvoren krug koji čini trasa. Obilazak

nije vremenski ograničen. Trasom su obuhvaćena tri ugostiteljska objekta gdje se može dobiti opskrbu i prenoćište. Transverzalu je izvelo PD »OKI« iz Zagreba, a materijalna sredstva je osigurala radna organizacija INA iz Zagreba. Trasa je obilježena uobičajenom markacijom. Putni dnevnik i vodič s geografskom skicom može se dobiti kod PD »OKI«, 41000 Zagreb, Žitnjak bb. Dnevnik ispunjen žigovima šalje se društvu radi izdavanja znake. U slučaju nestanka žiga kao dokaz služi fotografija. KT Vučkovići odabran je na povijesnom mjestu, gdje je formiran Glavni štab Hrvatske, ali još nije definitivno utvrđena jer se nalazi u području lovišta kojim upravlja Šumsko-lovno gospodarstvo Vojnić, koje se protivi ulasku planinara na to područje. Štoviše, njihov čuvar je uništavao markacije, a uprava Gospodarstva tužila je PD »OKI« sudu radi smetanja posjeda. Sudski spor još nije riješen. Ovakav postupak Gospodarstva Vojnić veoma je nalik usurpiranju dijelova naše obale, premda ne može biti privatnom svojinom. Smatramo da se ipak ne radi samo o pravnom nego i društveno-političkom pitanju te da će spor biti riješen na zadovoljavajući način.

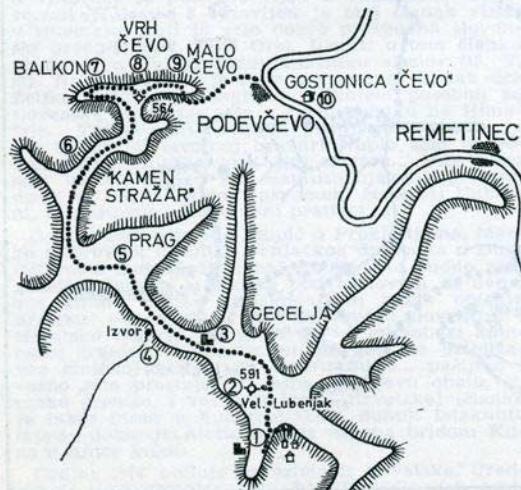

Davna je želja ljubitelja prirode, planinara i mještana okolnih sela, da Čevo, ta atraktivna planina Hrvatskog zagorja, popularno nazvana »Zagorskim Klekom«, postane pristupačna svakom posjetiocu. Doći na Čevo nije bilo lako jer se do njegovih vrhova moralo probijati kroz trnovito grmlje uglavnom drenovače, a to znači riskirati odjeću i vratiti se pun ogrebotina. Ipak se išlo dosta često, jer su izgled i ljepota te planine veoma privlačni.

Čevo (564 m) je najistočniji dio Ivančice. Južna mu je strana pitoma i s blagim pristupom sve do pedesetak metara ispod vrha, iako vrlo strma i ispresjecana mnogim žlijebovima za spuštanje drva. Ti žlijebovi su donedavna bili jedini čisti putevi za obilaznike Čeva, ali i vrlo naporni zbog svoje strmine. Sjeverna strana je čista suprotnost. Gotovo okomito stijene nadvile su se cijelim hrtom i čine niz balkona i pećina koje su ujedno prelijepi vidikovci, slični onima na Ravnoj gori ili Kalniku. Vidik doseže sve planine Hrvatskog zagorja, prema slovenskim planinama Boču, Domačkoj gori i Pohorju, zatim prema Međimurju sve prema Mađarskoj. Odmah ispod tih stijena kao iz aviona prostire se pogled na dolinu Bednje koja sa svojim rukavcima čini posebnu sliku.

Sve to ponukalo je PD »Grebengrad« iz Novog Marofa da dio svoje djelatnosti posveti i toj planini. Tako je nastala i ideja da se planinarsko naselje na Grebengradu spoji preko Velikog Lubenjaka sa Čevom planinarskim putem. Da bi on bio što zanimljiviji, uređen je kao mala jednodnevna transverzala. Da se sve to ostvari nije bilo lako, što će vidjeti i svaki posjetilac ovoga puta.

Trebalo je naći najpovoljniji i sasvim novi put, na mnogim mjestima trebalo ga je prokrčiti kroz gustu šumu ili žbunje i zatim markirati.

Konačno je 10. 10. 1976. godine upriličeno svečano otvorenje na kojem je bilo 12 planinarskih društava s oko 300 članova i mještana okolnih sela. Transverzalu je prošlo preko 200 polaznika, a 130 je osvojilo transverzalnu značku. Od tada svake nedjelje deseci planinara obilaze transverzalu i svaki puta ih je sve više. To je najbolji dokaz da je otvorenje puta opravdalo predviđanja i uloženi trud. Do sada je transverzalu obišlo preko 500 planinara od kojih je preko 350 osvojilo značku.

Na putu je 10 kontrolnih točaka. On najlakšim načinom vodi najljepšim predjelima od planinarskog naselja na Grebengradu, preko ruševina starog grada, vrha Velikog Lubenjaka do Čeva, a Čevo obilazi u cijeloj njegovoј dužini do naselja Podevčeveo. Udaljenosti od pojedinih točaka (u minutama): Planinarsko naselje — ruševine Grebengrada 15, Vrh Lubenjaka 20, napušteno imanje Ceceľja 20, Izvor 20, Prag 15, »Kamen stražar« 25, Balkon 25, Vrh Čevo 15, Malo Čevo 15, selo Podevčeveo 20 minuta. Uračunato je i vrijeme zadržavanja na KT jer se cijeli put bez zadržavanja može obići za dva do tri sata.

Obilaznicima se preporuča da dodu do ž. st. Mađarevo (pruga Zagreb — Varaždin), a zatim pješice do planinarskog naselja na Grebengradu (sat i po). U planinarskom naselju otkupljuje se razglednica po cijeni od 15 dinara (uključena je i cijena značke i poštanskih troškova). Na razglednici su mesta za otiskivanje žigova. Društvo — organizator vraća vlasniku ispunjenu razglednicu uz spomen-značku.

Zigovi transverzale sakriveni su na kontrolnim točkama, zato svaki obilaznik dobiva opis puta i kontrolnih točaka. Na taj se način sprečava nestanak žigova, a interesantno je i njihovo pronaalaženje. Tko ne posjeduje vlastiti jastučić za žig, dobit će ga zajedno s opisom puta i treba ga ostaviti na posljednjoj točki u selu Podevčeveo u gostionicu »Čevo«.

U naselju se članovi mogu odmoriti i raznoditi. Preporuča se polazak na put piye podne tako da se oko 15 sati stigne na cilj u selo Podevčeveo, odakle je do ž. st. Krušljevec jedan sat pješice (za prijevoz kombibusom upitati vlasnika gostionice »Čevo«).

Društva koja dolaze autobusom u selo Mađarevo, treba da autobus dočeka u selu Podevčeveo kamo se iz Mađareva stiže asfaltiranim putem preko Novog Marofa i Remetince.

Tko želi doći automobilom također može parkirati u Mađarevu, a onda se vlakom vratiti iz Krušljevca u Mađarevo, jer je povratak pješačenjem previše za jedan dan.

Cijeli je put vrlo dobro označen markacijama. Preporučljivo je za veće skupine najaviti posjet, kako bi organizator osigurao vodiča i odmah po obilasku podijelio značke.

Milan Turkalj

PLANINARSKI PUT »BILOGORSKIM STAZAMA«

Planinarski put »Bilogorskim stazama« otvoren je prigodom proslave 25. godišnjice planinarskog doma Kamenitovac 5. listopada 1976. godine.

Prva dionica je Bjelovar — Planinarski dom Kamenitovac; ima dvije kontrolne točke i traje 2 sata.

Druga dionica je Planinarski dom — Kupine — Mišulinovac — Paulovac — Šandrovac — Kašljevac — Orovački vinogradi — Planinarski dom; ima 3 kontrolnih točaka i traje 8 sati.

Put počinje u Bjelovaru, a završava na Planinarskom domu Kamenitovac. Prolazi pitomim brežuljima Bilo-gore punim lijepih vidika.

Put je obilježilo Planinarsko društvo »Bilo-gora« Bjelovar. Sve kontrolne točke označene su znamkom puta i brojem. Cijela trasa markirana je planinarskom markacijom uz dodatok slova »B«.

Legitimacije se mogu kupiti po cijeni od 25 dinara kod Planinarskog društva »Bilo-gora«, 43000 Bjelovar, pp. 38. U cijenu legitimacije uračunata je značka i poštarsina.

Po prijeđenom putu i ovjerjenim svim kontrolnim točkama vlasnik legitimacije ima pravo na značku »Bilogorskim stazama«.

Markacija počinje od zgrade Okružnog suda (ugao Bakarićevog trga i Čehaiceve ulice), tradicionalnog sastajališta bjelovarskih planinara prije svakog polaska na izlet. Put dalje ide Čehaicevom ulicom kraj groblja, prelazi industrijski kolosijek, prolazi ulicom M. Topljaka, do raskršća s Bilo-gorskim ulicom i izbjija na prugu Bjelovar — Kloštar Podravski (kod signala). Slijedi trasu pruge prolazeći kraj šume Lug do stanice Grginac. Skreće desno poljskim putem, prelazi potok Bjelovacku i penje se uzbrdo do sela Prokljuvani (KT 1 u kući Jure Tihlića, Prokljuvani 65).

Put dalje skreće lijevo do kraja sela, odvojkom desno kruži poljskim putem i penje se kroz šumu stazom do poljskog puta. Slijedi poljski put te se nastavlja šumskim putem kroz šumu Tomašku i izbjija u selo Maglenča-Radunice (KT 2 u kući Janka Čmeka, Maglenča 90). Dalje ime selom, izbjija na

asfalt, skreće desno te se nakon 200 m penje lijevo stazom do Planinarskog doma Kamenitovac. Iza doma put izbjija na asfaltnu cestu te nakon 200 skreće lijevo kroz vinograde u Klupine (KT 3 je u kući Roze Vicenski, Klupine). Put dalje ime bilom, slijedi nekadašnji rudarski put za Mišulinovac, ide šumskom stazom i putem kraj kote 234, spušta se pored rudnika Mišulinovac, prelazi preko Lipovog potoka, izbjija na asfaltnu cestu Vel. Trojstvo — Šandrovac u selo Mišulinovac (KT 4 u kući Ive Malija, Mišulinovac 260). Put napušta asfalt, penje se na ž. prugu te stazom uz prugu ide do stаницe Paulovac — spomen obilježje NOR-a (KT 5 u zgradi ž. stанице Paulovac).

Put se vraća prugom do ciglane, prolazi kraj porte ciglane, skreće lijevo te se penje šumskom cestom i izbjija na tvrdu šumsku cestu. Skreće desno i izbjija na vis Kostajnik (244 m), dalje ide uz postrojenje INE, nakon 1000 metara skreće lijevo tvrdou šumskom cestom, vijuga šumom, izbjija na asfalt i spušta se na livade. Zatim skreće desno poljskim putem, izlazi na asfaltnu cestu, skreće desno i nakon 100 m napušta asfalt lijevo poljskim putem (KT 6 u kući Luke Ilekovića, Šandrovac 115 — Velebit).

Dalje ide poljskim putem i spušta se da bi izbjila na asfalt preko puta kuće br. 82. Zatim ide cestom kroz selo, nakon 800 m skreće desno i izbjija na cestu Bjelovar — Šandrovac. Idući cestom prema Bjelovaru nakon 300 m skreće lijevo prema bazenu — (KT 7 u krčmi »Kod kupališta«, Šandrovac, Ugostiteljsko pod „Centrala“). Od bazena skreće šumskom stazom lijevo uzbrdo, šumom Leščaki izbjija na cestu za Kašljevac i nakon 500 m stiže do spomen obilježja NOR-a (KT 8 u kući Franje Filippara, Kašljevac 128).

Zatim nastavlja kroz selo i skreće desno šumskim putem, izbjija na livadu, prelazi preko mosta potok Miklas, skreće desno, ulazi u šumu te slijedi šumski put i penje se šumskom cestom u Mladine (Orovački breg). Dalje skreće desno te putem stiže do KT 9 (kuća Steve Husnjaka, Mladine).

Dalje ide putem do kuće Segrt, preko voćnjaka izbjija na livadu te šumom kraj vinograda izbjija

**TRASA PLANINARSKOG PUTA
»BILOGORSKIM STAZAMA«**

kod kuće obitelji Janković na Orovački Breg — Starine (Orovački Breg broj 182).

Put dalje skreće desno, ide šumskim putem, nakon 2 km skreće lijevo i ulazi u mlađu šumu (pazi na markacije!). Slijedi rudarski put šumom do nekadašnjeg ciglanskog rudnika i izbija do bušotine INE. Dalje ide ravno tvrdom cestom i izbija na asfalt te skreće lijevo. Put se nastavlja tvrdom

šumskom cestom, dolazi do raskršća, skreće lijevo na mekani šumski put i njime izbija na livadu. Dalje ide pokraj lovačke čekе putem uz šumu, zavija desno te se šumsko-poljskim putem penje do slijedećeg raskršća. Tu skreće desno iđući šumskim putem i stiže na put Tomaš — Maglenča. Slijedi šumski put uz lijepo vidike, zalazi u šumu i izbija do Planinarskog doma Kamenitovac (242 m). — KT 10.

SLOVENSKE PLANINARSKE TRANSVERZALE I VEZNI PUTEVI

1. Slovenska planinska transverzala od Maribora do Kopra, osnovana 1953, 78 KT, 18+43 razširjena pot i još 5 neobveznih KT. Dnevnik i »Vodnik po Slovenski planinski poti« prodaju sva slovenska društva i Planinska zveza, Ljubljana, Dvoržakova 9.

2. Zasavska planinska pot od Kumrovca do Kuma, otvorena je 1958. godine i druga je po redu. Ima 14 KT. Dnevnik se naručuje na adresi: Zasavski meddruštveni odbor planinskih društava Zagorje, 61410 Zagorje.

3. Pot XIV. divizije, od Šešlarjevega do Celjske koče. Otvorena je 1959. Nema značke.

4. Ljubljanska mladinska pot, 20 KT, marnirana 1965. Vodič i Dnevnik na adresi: PD »Ljubljana-Matica«, Miklošičeva 17.

5. Gorenjska planinska partizanska pot, otvorena 1964, 46 KT. Dnevnik i Vodič na adresi: PD »Kranj«, 64000 Kranj.

6. Trdinova pot, otvorena 1967, 15 KT. Vodnik i Izkažnica na adresi: PD »Novo Mesto«, Jerebova 2, 68000 Novo Mesto.

7. Pomurska pot, otvorena 1967, 32 KT, 220 km kružnog puta. Dnevnik se naručuje kod PD »Murska Sobota«, Mladinska 22, 69000 Murska Sobota.

8. Mladinska transverzala Jezersko, interno-ga karaktera. Obilazi 15 vrhova a ima 18 KT. Adresa: PD »Jezersko«, 64206 Zgornje Jezersko.

9. Razširjena slovenska pot, otvorena 1968, 44 KT. Prije nje je obavezno obići transverzalu broj 1. Ima posebnu značku.

10. Koroška mladinska planinska transverzala, otvorena 1968, 21 KT. Dnevnik na adresi: Planinski odbor, 62390 Ravne na Koroškem.

11. Štajersko-zagorska krožna pot, otvorena 1967, 12 KT, povezuje Hrvatsku i Sloveniju. Dnevnik na adresi: PD »Rogaška Slatina« (tovariš Komerički, Steklarna), 63250 Rogaška Slatina.

12. Pot čez Kozjak, otvorena 1969, 15 KT. Vodnik i Dnevnik na adresi: PD »Maribor-Matica«, Ul. Vita Kraigherja 2.

13. Pot prijateljstva, međunarodna transverzala, otvorena 1972. Dnevnik na adresi: PZS, 61001 Ljubljana, pp 214.

14. Savinjska pot, otvorena 1972, 26 KT. Vodnik i Dnevnik na adresi: PD »Zabukovica«, 63302 Griže.

15. Loška planinska pot, otvorena 1973, 32 KT. Dnevnik na adresi: PD »Škofja Loka«, 64220 Škofja Loka.

16. Badjurova krožna pot, otvorena 1974, 18 KT. Vodnik i Dnevnik na adresi: PD »Litija«, Jože Gretič, Valvazorjev trg 12, 61270 Litija.

17. Mladinsko-sindikalna transverzala, otvorena 1974, 10 KT. Obavijesti: Feralit, Leon Pader, 63310 Žalec.

18. Šaleška planinska pot, otvorena 1974, 21 KT. Vodnik i Dnevnik PD »Velenje«, 63320 Velenje.

19. Evropska pešpot EE YU »Od Drave do Jadran«, otvorena 1975. Putna knjižica ima opis i zemljovide. Uredili su je šumari (pok. ing. Milan Ciglar) po uzoru na druge evropske pješačke puteve. Završava u Kastvu.

20. Pot prijateljstva Snežnik — Snježnik, otvorena 1976, ima 2 KT, traje 11-12 sati hoda. Zdržuje PD »Platak« iz Rijeke i PD »Ilirska Bistrica«.

21. Solčavška planinska pot po gorah okoli Solčave, otvorena 1975. Dnevnići se dobiju u planinarskim kućama i u PD »Solčava«.

22. Kranjski vrhovi, otvorena 1976, obilazi 20 vrhova i 5 kuća. Dnevnik na adresi: PD »Kranj«, Koroška cesta 21, 64000 Kranj.

23. Planine Jugoslavije (Planinarski put oslobođenja »Planine Jugoslavije«), otvoren 1976, ima 14 KT, od toga dvije u Sloveniji. Dnevnik s opisom na adresi: PZS, 61001 Ljubljana, pp 214.

24. Po poti kmečkih upornikov 1573, otvorenje o 400-godišnjici seljačke bune, 12 KT. Dnevnik s opisom: PD »Bohor«, 68281 Senovo.

25. Trimčkova planinska pot, otvorenje 1975, šest KT. Karton na adresi: OTKS Žalec, Aškerčeva ulica, 63310 Žalec.

26. Transverzala kurirjev in vezistov NOV Slovenije, otvorena 1969, Dnevnik i Vodnik na adresi: Pokroviteljski odbor nad kurirji in vezisti NOV Slovenije, PTT promet, 61000 Ljubljana, Cigaletova 15.

27. Pot svobode, u toku trasiranje, izvodi PD »Idrija« (nije dovršena).

28. Bohinjska planinska transverzala, prema je PD u Bohinjskoj Bistrici.

Prije deset godina 4. srpnja 1967. na riječkom je području osnovan planinarski put koji je nazvan Riječka planinarska transverzala jer obilazi planinske vrhove oko Rijeke. Osnovao ju je i postavio Općinski planinarski savez Rijeke uz organizacijsku i tehničku pomoć svih planinarskih društava iz Rijeke i Opatije. Ovaj planinarski put zanimljiv je i sa stanovišta što nas vodi samo po planinskim vrhovima s kojih se vidi more. Polaznik koji se uputi na obilazak upoznati će se i s bogatstvom obilika i sastava primorskih planina, s bogatstvom flore i faune koje su malo poznate i nisu očekivane ovako blizu mora. Posjetilac će moći posjetiti i neke spomenike kulture iz davnine i novije prošlosti. Od znamenitosti moći će vidjeti kulu na vrhu Učke, stari grad u Kastvu, rimski zid kod mjesta Studene, nacionalni park Risnjak, Beograd kod Gržana itd. Od lokaliteta iz NOB-e običi će partizanske logore na Tuhobiću, Spilju kod Kripnja, Crni vrh, Kalić i Žilave dolce kod Viševice te spomenike iz tog perioda koji su postavljeni na Učki, Lisini, Platku, Tuhobiću i druge. Od divljači moći će da se sretne sa srnom i jelennom, a možda i divokozom, veprom, medvjedom, vukom, teterijebom, divljom mačkom te lisicom i zecom.

Za obilazak transverzale od Lovrana na Učku, Planik, Siju, Lisinu, preko Kastva na Studenu i dalje Obruc, Hahlići, Spilja, Crni vrh, Primorski Klek, Platak, Snježnik, Risnjak, Tuhobić, Fužine, i zecom.

Lič, Viševica, Zagradski vrh, Medvjedjak, Grižane do Crikvenice — ili po želji obrnutim smjerom, potrebno je oko 7 dana hoda. Izkusnici planinari ovaj će put preći i za 4 dana. Dobro označeni planinarski put na toj će nas trasi desetak puta potjeti na nadmorskiju visinu od preko 1200 metara da bi se između njih spuštili i do 500 metara nadmorske visine.

Riječka planinarska transverzala nije zanimljiva samo za planinarje. Nju je u desetogodišnjem postojanju obišao i lijepi broj stranaca, turista koji uz more vole i planine. Šteta je samo što za strance nije pripremljena jedna brošura — kao što je to na našem jeziku dnevnik, koja bi dala upute o svemu što se putem može vidjeti i upoznati kako od kulturno-historijskih znamenitosti, uključivo i period NOB-e, tako i prirodne fenomene te floru i faunu. Zajedničkim naporom turističkih organizacija i planinara ovo bi se lijepo moglo koristiti.

Planinarski put ima svoje sjedište na Rijeci pri upravi Planinarskog društva »Platak« (61000 Rijeka, Korzo Narodne Revolucije 2/III) gdje zainteresirani mogu uz uplatu odredene cijene dobiti dnevnik transverzale s uputama i topografsku kartu. Povodom jubileja ovog planinarskog puta na području Hrvatskog primorja pozivamo sve planinare i prijatelje planinarskih šetnji da taj put obidu, da se upoznaju i s mnogim drugim ljepotama i znamenitostima koje nismo spomenuli.

Viktor Stipčić

SA ISTARSKOG PP »LABINSKA REPUBLIKA«

Organizacija ovog planinarskog puta konačno završena je 28. svibnja 1977. Na putu postoje slijedeće kontrolne točke: Podgorje (zeljeznička stanica), Slavnik (planinarski dom), Jelovica (Lazar Čendak), Dane (Milka Poropat), Žbevnica (vrh 1014 m), Trstenik (Grgo Poropat), Kačja Vas (Stjepan Živković), Orljak (vrh 1106 m), Lanišće (Ured PTT), Brugudac (Ivan Brajković), Planik (vrh 1273 m), Poklon (planinarski dom), te vrh Učke 1396 m. Autor i organizator puta je član PD »Željezničar« (Zagreb), Josip Sakoman, s više suradnika, a kao stručni suradnici imali su udjela dr Ivo Veronek, dr Željko Poljak, mr. Ivo

Štok i Miro Ivanišević. Transverzala je dugačka oko 90 km, sa šest vrhova preko tisuću metara. Do sada je transverzalom prošlo oko 250 planinara iz Slovenije, Vojvodine, Srbije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Pomoći na uspostavljanju transverzale pružile su društveno-političke i privredne organizacije iz Kopra, Ankarana, Buzeta, Pazina, Labina, gradski i republički odbori sindikata prometa i veza u Zagrebu, te poduzeća »Franck«, »Pobjeda« (Zagreb) i »Istravino« (Rijeka), dok su znatan obol dali Planinarski odbor Zagreba, te PS Slovenije i Hrvatske.

OBIŠLI REPUBLIČKU TRANSVERZALU »PO PLANINAMA SRH«

98. Anica Đurić, PD »Oki«
99. Stjepan Crepić, »Oki«
101. Franc Kalan, Škofja Loka
102. Dejan Vučko, Škofja Loka
103. Darko Ravnikar, Škofja Loka
104. dr Vladimir Andrilović, »Zagreb«
105. Ante Kulaš, »Visočica«
106. Stjepan Pernek, »Željezničar« Zagreb
107. Veljko Blažević, »Zagreb«
108. Miroslav Ivanišević, »Vihor«
109. Vladimir Ivanišević, »Vihor«
110. Marija Vasiljević, »Oki«
111. Ivan Kuster, »Oki«
112. Ivan Morić, »Oki«
113. Stjepan Crepić, »Oki«
114. Miroslav Ravnh, »Grafičar«
115. Mladen Rusovac, »Nikola Tesla«
116. Stefica Rusovac, »Nikola Tesla«
117. Mireza Risovac, »Nikola Tesla«

118. Mladen Lebinec, »Željezničar«
119. Rudolf Kirsch, »Rade Končar«
120. Leo Popović, »Split«
121. Stanka Zrnčević, »Rade Končar«
122. Maks Zrnčević, »Rade Končar«
123. Ivan Kovač, »Željezničar«
124. Milivoj Kovačić, »Bilo«
125. Krešimir Kovačić, »Bilo«
126. Antonija Kovačić, »Bilo«
127. Ljubica Kovačić, »Bilo«
128. Kralj Dragutin, »Grafičar«
129. Marija Beštak, »Rade Končar«
130. Dušan Beštak, »Rade Končar«
131. Ivan Zafaranić, »Zagreb matica«
132. Ždenka Pajtler, »Zagreb matica«
133. Damil Plikija, »Grebengrad«
135. Berislav Borsak, »Medvednica«
136. Karlo Petračija, »Medvednica«
137. Franjo Jerman, »Željezničar«

OBIŠLI »VELEBITSKI PLANINARSKI PUT«

453. Nevenka Sučur, »Rade Končar«
454. Mladen Magyar, »Rade Končar«
455. Vedran Hrabak, »Prijatelj prirode«
456. Berislav Mačić, »Rade Končar«
457. Stanko Zrnčević, »Rade Končar«
458. Durđa Krajač, »Rade Končar«
459. Marijana Gajic, »Rade Končar«

460. Kristina Posavec, »Rade Končar«
461. Josip Ilić, »Rade Končar«
462. Anica Ilić, »Rade Končar«
463. Dane Surla, »Visočica«
464. Perica Korica, »Visočica«
465. Predrag Daraboš, »Grebengrad«
466. Hrvoje Vidaček, »Zagreb«

467. Mladen Lebinac, »Zeljezničar« Zagreb
 468. Zlatko Fornačar, »Ravna Gora«
 469. Martin Plantak, »Ravna Gora«
 470. Damir Plikija, »Grebengrad«
 471. Božica Plikija, »Grebengrad«
 472. Ivan Milas, »Zagreb«
 473. Drago Zupanić, »Zagreb«
 474. Marijan Neseš, »Zagreb«
 475. Velimir Blažević, »Zagreb«
 476. Vladimir Tomašković, »Medvednica«
 477. Franc Cenečelj, »Grebengrad«
 478. Drago Žilić, »Grebengrad«
 479. Milan Turkalj, »Grebengrad«
 480. Ankica Žilić, »Grebengrad«
 481. Ignac Kolić, »Grebengrad«
 482. Blaženka Hamdić, »Grebengrad«
 483. Stjepan Horvatek, »Grebengrad«
 484. Velimir Pitner, »Grebengrad«
 485. Danica Pivk, »Kamenjak«
 486. Marica Veček, »Kamenjak«
 488. Barbara Sram, »Kamenjak«
 489. Dora Balic, »Velebit«
 490. Tonči Zunić, »Velebit«
 491. Eduard Kleteski, »Paklenica«
 492. Dubravko Jajac, »Paklenica«
 493. Irena Turkalj, »Paklenica«
 494. Ljelja Dobronić, »Zagreb«
 495. Perica Korica, »Visočica«
 496. Vladimir Dolenc, »Zagreb«
 497. Stjepan Črepčić, »Oki«
 498. Anica Đurić, »Oki«
 499. Marijan Vasiljević, »Oki«
 500. Ignac Munjko, »Oki«
 501. Vera Munjko, »Oki«
 502. Ivica Kuster, »Oki«
 503. Halida Marač, »Oki«
 504. Srećko, Marač, »Oki«
 505. Rikard Ballon, »Zeljezničar«
 506. Vojkan Stamenković, »Kamenjak«
 507. Eduard Frühwird, »Paklenica«
 508. Janoš Seleš, »Grebengrad«
 509. Ante Rukavina, »Visočica«
 510. Lidija Firšt, »Velebit«
 511. Zvonko Firšt, »Velebit«
 512. Višnja Zaplatić, »Zagreb«
 513. Boris Stefić, »Zagreb«
 514. Helenka Rudnický, »Zagreb«
 515. Zvonimir Antičević, »Paklenica«
 516. Josip Tabak, »Oki«
 517. Stjepan Črepčić, »Oki«
 518. dr Zdenko Radman, »Oki«
 519. dr Halida Radman, »Oki«
 520. Branko Skoti, »Paklenica«
 521. Karel Zibret, »Celje«
 522. Romana Zibret, »Celje«
 523. Jasna Zibret, »Smartno«
 524. Franc Zajc, »Smartno«
 525. Zlatko Smerke, »Ravna gora«
 526. Mira Smerke, »Ravna gora«
 527. Andrej Smerke, »Ravna gora«
 528. Natalija Smerke, »Ravna gora«
 529. Maks Zrnčević, »Rade Končar«
 530. Dragutin Hanžek, »Rade Končar«
 531. Zelimir Stiplošek, »Rade Končar«
 532. Rudolf Kirsch, »Rade Končar«
 533. Zoran Zwicker, »Rade Končar«
 534. Boris Zwicker, »Rade Končar«
 535. Ivka Škunca, »Rade Končar«
 536. Zvonko Trdić, »Klek«
 537. Željko Marić, »Visočica«
 538. Ivan Kovač, »Zeljezničar«
 539. Franjo Jerman, »Zeljezničar«
 540. Ivan Tomljanović, »Paklenica«
 541. Anita Tomljanović, »Paklenica«
 542. Roland Sokčević, »Paklenica«
 543. Nikola Krajanarić, »Grafičar«
 544. Franjo Kovačiček, »Zagreb matica«
 545. Jože Podjavoršek, »Slovenijogradec«
 546. Antun Zupanić, »Grafičar«
 547. Marija Beštak, »Rade Končar«
 548. Dušan Beštak, »Rade Končar«
 549. Ivan Salković, »Rade Končar«
 550. Mirko Majher, »Zeljezničar«, Šid
 551. Dragan Gajić, »Zeljezničar«, Šid
 552. Milan Pejićić, »Zeljezničar«, Šid
 553. Ladislav Josipovski, »Zeljezničar«, Zagreb
 554. Ljubomir Telak, »Zeljezničar«, Zagreb
 555. Željko Klepić, »Zagreb matica«
 556. Zvonko Hladnik, »Zagreb matica«
 557. Branko Mravlja, »Zeljezničar«, Zagreb
 558. Zdravko Adamović, »Zagreb matica«

OPASNE AVANTURE ZBOG — PEČATA!

Brojna upozorenja kao da se ne slušaju. Iz slovenskih planina skoro svakodnevno stižu vijesti o nezgodama i planinarska spasilačka služba, poznata pod imenom »Gorska reševalna služba« Planinarskog saveza Slovenije, takoreći nonstop je na nogama.

Nesreće u planinama dogadaju se otkad su ljudi kročili u planinski svijet i dogadat će se i ubuduće. Ima u planinama dosta nepredvidljivih stvari, a konačno i najoprezniji čovjek može pogriješiti i tragično završiti. Ovakve nas vijesti rastužuju, ali nas ne ljute. Sujevni kazu da je to obavezni danak visokim masivima zbog uznemirenja njihova tisućeljetnog sna.

Revolituiraju nas, međutim, vijesti kojih ima najviše i koje govore da je nesreća došla zbog neznanja, omaložavanja planinarskih napora, pa čak zbog obijesti. Kako inače protumačiti postupak trojice planinara koji su se prije nekoliko dana bez opreme i potrebe odjeće uputili sjevernim smjjerom na vrh Grintavca, usprkos upozorenjima iskusnijih i usprkos tome da su sjeverni prilizi u ovo doba još veoma opasni zbog snijega. Osam spasilaca skoro cijelu noć imalo je posla da bi obijesne mladiće izvukli iz stijenja i spasili ih od smrzavanja. Umjesto da se spašeni zamisle nad svojim postupcima, njima je bilo najvažnije da su u ovoj avanturi ipak u svoje knjižice udarili četiri nova planinarska pečata.

Kako ljudi olakso shvaćaju pohode u planine ilustrira reportaža objavljena u glasilu jedne slovenske radne organizacije. Puna je hvalisanja kako je

oveća grupa iz njihova kolektiva s najjednostavnijom opremom i obućom (nosili su i patike) i bez potrebnog osiguranja osvojila Triglav i bez problema vratila se u dolinu. Zaista mnogi neoprezni se vrate, ali samo zahvaljujući tome što su planina i nesreća mirovale i takav pohod može se označiti jedino kao sretno izbjegnuto samoubojstvo.

Ljanske godine u slovenskim planinama našlo je smrт 16 ljudi, dok je ove godine već dosad zabilježeno 12 smrtnih slučajeva. Nastavi li se tako, bilanca na kraju godine mogla bi biti zaista tragična. Mnogo se u nas govori o samozaštiti, što treba razumjeti kao odgovornost prema zajednici i sebi. Kada je riječ o planinama, čini se da se na to zaboravlja. Pojavljuje se čak jedan opasan manir; slovenska planinska spasilačka služba zaista je izvrsno organizirana pa se na njezinu pomoc već unaprijed računa. To je svakako dobro, ali ne ako to smanjuje opreznost odnosno potiče lakomislenost. Ova služba je amaterska organizacija, kršni momci s oznakom GRS ne rade za novac i u svakom trenutku spremni su pomagati ljudima u nesreći. Svaki spašeni život za njih je velika radost i pobjeda. Cesto nepažljivim planinarna očitaju i po neku lekciju. Ali im je najteže kada nakon velikih napora i opasnosti osjete gorčinu kao što je to bilo u primjeru one trojice kojih su najvažniji bili trofeji u obliku pečata.

Objavljeno u zagrebačkom dnevniku »Vjesnik« 25. lipnja 1977., str. 8.

Stane Pučko

Reagiranje

SIJEKU LI ŠUMARIJE PREVIŠE

U prošlom broju objavili smo prilog ing. Oskara Piškorića, šumarskog stručnjaka iz Zagreba, u kojem je na akademski način i prilično uvjerljivo nastojao pobiti mišljenje uvriježeno među planinarima, da su šumari glavni krivci za prekomjernu sjeću šuma u našoj zemlji i da slika nije tako crna kao što planinari nestručnjaci obično misle (»Zar šumari doista uništavaju naše šume?«, str. 181).

Naši čitaoci nisu u cijelosti prihvatali iznesenio mišljenje nego su uredništvu pružili niz podataka koji govore da je situacija ipak vrlo crna. Od pristiglih materijala objavljujemo samo tri tipična: pismo dra Nena-

da Vadžića s jednom fotografijom, zatim izrezak iz zagrebačkog dnevnika Vjesnik, broj od 21. lipnja, pod naslovom »Šumari upozoravaju: previše sjećemo — malo sadimo« i jedan dokument iz prošloga stoljeća o zaštiti šuma Medvednice koji nam je poslao poznati zagrebački planinar Jakša Kopić.

Smatramo da tim prilozima ne treba komentara. Iako planinari obično nisu stručnjaci za šumarska pitanja, oni su itekako dobro upućeni u probleme zaštite i pustošenja planinskih šuma jer, za razliku od ostalih građana, na svojim pohodima vlastitim očima vide ono o čemu drugi samo čuju ili čitaju.

ZALOSNA SLIKA NA MEDVEDNICI

Uredniku »Naših planina«

Saljem Vam snimku učinjenu u rano proljeće ove godine na Medvednici. Premda je prošlo dosta vremena, neka bude u Vašoj arhivi jer je, nažalost, uviјek aktualna. Na tabli koja visi u blizini stoji obavijest Šumskog gospodarstva Zagreb građanima da čuvaju šume i služe se stazama i putevima! Točno preko ovih bukovih leševa prolazi

nekada tako lijepa staza iz doline potoka Suhodola na Goršiću. Sada je taj put sasvim opustošen i praktički neprohodan. Bukova šuma na tom obronku posjećena je do zadnjeg stabla. Vjerujem da je možda u pitanju sanaciona sjeća, no ipak mi je teško kada gledam takvu sliku i sigurno neću tako brzo proći tim putem. To od srca savjetujem i ostalima koji vole prirodu!

Dr Nenad Vadić, Zagreb

SUMARI UPOZORAVAJU: PREVIŠE SJEĆEMO — MALO SADIMO

Sume u Jugoslaviji sve su ugroženije. Stručnjaci već upozoravaju na mogućnost da u bliskoj budućnosti jedno od najvažnijih i najvrednijih prirodnih bogatstava naše zemlje — dragocjeni zeleni pokrivač — bude toliko osromašen da ga više nećemo biti u stanju obnoviti.

Saznajemo da će se uskoro u Saveznom komitetu za poljoprivredu održati i poseban sastanak s predstvincima svih republičkih i pokrajinskih sekretarijata za poljoprivredu i šumarstvo te broj-

nih drugih stručnjaka na kojem će se razmatrati stanje našeg šumskog fonda, sjeća i eksploatacija šuma te pošumljavanje i uzgoj šumskog blaga. Posebna pažnja pridat će se i financiranju proširene reprodukcije u šumama do 1980. godine, jer je očito da se predviđeni srednjoročni plan neće ostvariti.

Dobri poznavaoци šuma, najistaknutiji učenjaci i stručnjaci u nas, ocjenjuju da su šume u našoj zemlji sve više izložene opasnosti prorjedivanja i

degradacije. Raskorak između sječe i pošumljavanja sve je veći, iako se tako nastavi, pojavit će se krunji i nepopravljivi poremećaji, narušavanje prirodne ravnoteže sa svim poslijedicama ne samo za šumsku privrednu i drveno-prerađivačku industriju, nego još više na očuvanje prirode i čovjekove sredine uopće.

Po veličini šumskog blaga Jugoslavija je na petom mjestu u Evropi sa 8,745.286 hektara. Međutim, po broju sadnica po hektaru na posljednjem je mjestu (5,2 sadnica po hektaru), a ništa bolje nismo ni po ukupnoj godišnjoj potrošnji od samo 46,929.000 sadnica (na primjer Bugarska 776 milijuna sadnica, Španjolska 441 milijun sadnica, itd.).

Raskorak između sječe i pošumljavanja se — dapaće — iz godine u godinu povećava i pogoršava. U 1976. godini, na primjer, sjeća šume bila je za 28 posto veća nego u 1961., a u isto vrijeme lani je pošumljeno i uređeno za 44 posto manje površina nego u 1961. godini.

Nekada čuveno i prebogato šumsko blago Jugoslavije sada je takvo da ne može zadovoljiti ni vlastite potrebe. U desetak proteklih godina industrija za prerađujući drva u našoj zemlji, u prvom redu industrija celuloze i papira, uvozi sve više celuloznog drva: u 1970. uvezli smo 761.000 prostora-

nih metara četinara i 151.000 prostornih metara lišćara; u 1975. godini uvezli smo 1.064.000 prostornih metara četinara i 659.000 lišćara, a u prošloj godini čak oko dva milijuna prostornih metara četirina i lišćara.

Nadalje, uvozi se i celuloza — u 1976. godini 1.366.963 kubična metra. U 1985. trebat će devet milijuna prostornih metara četinara celuloze za industriju papira i druge namjene, ali će tada ukupna godišnja proizvodnja u Jugoslaviji moći, dati najviše šest milijuna prostornih metara celuloze, pa će, dakle, manjak iznositi oko tri milijuna prostornih metara celuloze koju ćemo morati za skupke devize uvesti, jer i najbogatije (šumama) zemlje sve ljubomornije čuvaju svoje šumsko blago i prodaju ga po sve većoj cijeni.

Ne treba isticati da su šume nezamjenljive za život uopće i one i u nas imaju tretman prirodnog dobra od općeg interesa, ali šumarstvo — kao privredna grana — nema tretman prioriteta. Neophodno je zbog svega spomenutog promjeniti odnos prema šumama i šumarstvu i zbog interesa privrede, zbog turizma, zbog očuvanja prirode i čovjekove sredine, zbog obrane Jugoslavije...

Zoran Zoranić

ZAŠTITA ŠUMA ZAGREBAČKOG GORJA

Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 5. listopada 1894. br. 45468 upravljena na upravni odbor županije zagrebačke.

Da se predusretne žalosnim poslijedicama elemen-tarnih nepogoda, koje bi obližnje pučanstvo, obitavajuće na južnom podnožju zagrebačkog gorja, stići moglo bud uslijed samovoljnog krčenja, bud uslijed zatiranja šumah, nalazećih se na rečenom gorju, nužno je da se još na vrieme učine i povедu shodne odredbe na temelju ustanovaša šumskoga zakona i zakona od 26. ožujka 1894., kojim se uređuje stručna uprava i šumsko gospodarenje u šumah, stoećim pod osobitim javnim nadzrom.

Povodom tim nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, javnog interesa radi odrediti, da se po kr. županijskom šumarskom nadzorniku imadu sve šume, koje se prostiru na južnoj strani zagrebačke gore i njezinih kosah i obroncima i to: u području gradskom kao delegat kr. zemaljske vlade, a u području županije zagrebačke kao šumarski izvjestitelj toga upravnoga odbora svestrano i strogo u šumsko — redarstvenom pogledu na licu mjesta istražiti i tom sgdom konstatovati:

a) da li se je koja šuma pretvorila u koju drugu vrst težatbe i da li je u jestom slučaju za krčenje šume izhodena propisnim putem oblastna dozvola (čl. 2. §. z.)

b) kako i da li dotični šumoposjednici sa svojimi šumama gospodare u smislu ustanovaša šumskoga zakona, imenito čl. 3., 4., 10., 11., 12., 13. i 16.

c) sve šumske predjele, koji bi se obzirom na svojstva tla i obzirom na strmi položaj, te potrebitu zaštiti tla, slobog zaprijećenja i ublaženja pogibelji od popuzinah, vododerinah i bujicah imenito u području vrelovja, prikupišta vodah, imali u smislu čl. 6 i 7 šum. zakona proglašiti kao šume zaštite uz opredjeljenje izvjestnog postupka u gospodarenju.

Zupanijski šumarski nadzornik imat će nakon konstatovanja činjenicah, navedenih pod a), b), c) svoje obrazloženo izvješće podnjeti i konkrete predloge staviti glede gradskog područja ovoj kr. zemaljskoj vladi zbog radi shodne dalnje upute gradskog poglavarstva u Zagrebu dočim glede područja županije zagrebačke tom upravnom odboru, koji će u slučaju priupadnosti šumskovlastnikah i dokazane potrebe glede proglašenja zaštitnih šumah na temelju obnašača županijskog šumara, nadzornika izreći imati uporabom dotičnih ustanovaša šum. zakona odluku o molbenom tečaju.

Primjećuje se da valja osobito strogo postupati proti onim šumovlastnikom, koji su samovoljno krčili šume, odnosno koji nisu udovoljili u za-

konitom roku dužnosti pošumljenja na onih površinah, koje su izsječene.

U tom slučaju valja dotičnog šum. vlastnika kazniti novčanom globom uz opredjeljenje pravnoga roka, u kojem izsječene ili samovoljno iskrčene šumske dijelove pošumiti mora i taj postupak prema potrebi obavljati sve do tole, dok se zakonskim propisima udovolji.

Promolbena odluka glede proglašenja zaštitnih šumah ima se bez dalnjeg povjerenstvenog izvida na temelju žup. šum. nadzornika izreći, te u istoj:

1) naročito istaknuti da dotična šuma spada među one, koje podpadaju pod ustanovu čl. 6. i 7. šum. zakona.

2) točno označeni broj katastarske čestice, površinu i omedašenje.

3) točno propisati izvjestni postupak, po kojem se u budućoj toj šumi gospodariće, uz najstrožu zabranu izkrčenja šumskoga tla s tim, da se za tu šumu u smislu čl. 1., 4. i 14. lit. b) zakona od 26. ožujka 1894., kojim se uređuje stručna uprava i šumsko gospodarenje u šumah, stoećih pod osobitim javnim nadzorom, nakon pravomoćnosti odluke podnijeti ima gospodarstvena osnova ili gospodarstveni program na odobrenje u roku od triju godina, eventualno ako je potrebno, dok međutim gospodarstvena osnova ili gospodarstveni program odobren bude, sjećni red i odgojna osnova.

4) da strani stoga naslova nepoteče nikakvo pravo na odstetu.

Proti posjednikom zaštitnih šumah, koji bi propustili držati se propisanog izvjestnog postupka u gospodarenju, odnosno koji ne bi predložili u opredjeljenom roku zatražene gospodarstvene osnove ili programe, ili možebiti nezakonito gospodarili, valja uporabit najstrožije ustanove čl. 15. gore navedenog zakona od 26. ožujka 1894.

Zupanijski šumarski nadzornik dužan je, da se prigodom svojeg službenog putovanja, osvjeđati o tome, da li se dotične pravomoćne odluke doista u cijelosti provadaju, te da one šumske posjednike, koji nebi ispunjavaju dužnosti svoje, koje im upitne odluke nalažu, smješta prijavi, da se proti istim u smislu postojećih propisa postupiti može.

Ob ovoj naredbi obavješćuje podjedno gradsko poglavarstvo u Zagrebu s tim, da kr. županijskom šumarskom nadzorniku prigodom predstojeceg šumsko-redarstvenog istraživanja šumah, nalazećih se u gradskom području, u svakom pogledu na ruku ide.

O učinjenom očekuje se svoje vrijeme obrazloženo izvješće.

Objavljeno u »Občinaru«, tjedniku za upravu i javnu sigurnost grada Zagreba, broj 45. od 8. studenoga 1894. (Za NP priredio Jakša Kopić)

Jubileji

XX SUSRET PLANINARA »BRATSTVO-JEDINSTVO«

Dana 3. i 4. VII 1977. održan je u planinama Crne Gore jubilarni XX susret planinara »Bratstvo-Jedinstvo«. Sudjelovalo je oko 60 članova iz 12 planinarskih društva iz svih republika i pokrajina Jugoslavije: iz SR Slovenije »Matica« (Ljubljana), iz SR Hrvatske »Zagreb Matica«, »Zeljezničar« (Zagreb) i »Japetić« (Samobor), iz AP Vojvodine »Zmajevac« (Vrdnik), iz SR Srbije »Pobeda« (Beograd), iz SR BiH »Zeljezničar« (Zenica) i »Treškavica« (Sarajevo), iz AP Kosova »Sar« (Prizren) i iz SR Makedonije »Skopje Matica« i »Metalurg« (Skopje). Domaćin Susreta PSD »Vojo Maslovarić« iz Ivangrada. Gosti su proveli tri nezaboravna dana zajedno u najlepšim planinama Crne Gore: na Durmitoru, Bjelasci i Komovima. Smještaj je bio osiguran na Jelovici (1300 m) u planini Bjelasci. Prvog dana planinari su autobusom proputovali dolinom Lima i Tare do Zabljkala pod Durmitorom. Slijedili su usponi na Meded i šetnje do Crnog i Zmijskog jezera. Zajednički ručak priređen je u Motelu na Crnom jezeru podno Mededa.

Slijedećeg dana prevezli su se do Trešnjevika, odakle su pješke nastavili oko 50 minuta do podnožja Vasojevića Koma, do katuna Stavne (1800 m), gdje je bila baza toga dana. Veći dio, njih oko 35, popelo se na vrh Vasojevića Koma (2460 m) i tim napornim usponom zasluzilo žig KT Jugoslavenske planinarske transverzale. Na prekrasnoj planinskoj livadi pod gorostasmom Komovima priređen je zajednički ručak. To je bio ujedno i najlepši dan susreta. Po lijepom vremenu, uz dobar vidik, planinari su mogli uživati gledajući snježne vrhove Crne Gore.

Društveno veče održano je istog dana na Jelovici. U svojem govoru predsjednik društva Safet Softić osvrnuo se na historijat Susreta »Bratstvo-Jedinstvo«, koji se održava svake godine na drugom mjestu. Prvi susret je održan 29. XI 1957. godine na Sar-planini. Velika zasluga za početak i

organizaciju svih susreta pripada »ocu-susreta« popularnom planinaru i propagatoru bratstva među planinarskim društvima Dušku Jovanoviću iz PD »Pobeda« Beograd. Od prvog susreta do ovog, svi su bili ispunjeni bogatim sadržajem. Domaćini susreta trudili su se da svojim gostima pruže što više, a to pogotovo vrijedi za ovogodišnjeg domaćina iz Ivangrada.

Domaćin ovogodišnjeg susreta uručio je svim društvenicima diplome i vrlo lijepi prigodni dar, monografiju »Crnom Gorom«. Slijedili su pozdravi s puno ljepih želja i pohvala domaćinu, a nisu izstala ni tradicionalna darivanja. »Bilikum«, koji je bio na čuvanju kao prelazni pehar kod društva »Vojo Maslovarić«, predan je uz ceremonijal domaćinu budućeg susreta »Bratstvo-Jedinstvo« planinarskom društvu »Zmajevac« iz Vrdnika. Nakon programa i večere, priređeno je planinarsko veselje, koje je potrajalo dugo u noć. Dan rastanka bio je popraćen novim iznenadnjem: razgledanjem zavlačnjog muzeja i Manastira Đurđeve Stupovi (XII st.). U zgradu Aerodroma u Ivangradu, sudionike Susreta je pozdravio predsjednik Općinske skupštine Čedomir Babić, a zatim su članovi KUD »Dušan Bošković« iz Ivangrada izveli folklorne točke u prekrasnim narodnim nošnjama iz ovog kraja.

Za one sudionike koji su došli vlakom iz Beograda bio je poseban užitak putovati prugom Beograd-Bar, dionicom do Bijelog Polja, na kojoj je oko 150 tunela, uz mnogo mostova, vodotoka i prekrasnih planina, među kojima najveću pažnju zaslužuje Zlatibor.

Za mnoge je članove sve ono što su vidjeli i doživjeli bilo pravo otkriće, a za sve još jedan nezaboravan susret, koji su ovog puta priredili planinari iz Ivangrada i kojima dugujemo veliko planinarsko hvala.

Ing. Đuro Filip
PD »Zagreb Matica«

XXV JUBILARNI SLET PLANINARA PTT JUGO SLAVIJE

Članovi planinarskih PTT društava iz Ljubljane, Maribora, Celja, Novog Mesta, Gorice, Zagreba, Varazdina, Siska, Rijeke, Križevaca, Bjelovara, Osijeka, Splita, Zenice, Tuzle, Sarajeva, Beograda, Novog Sada, Skopja i Titograda sastali su se na svom XXV jubilarnom sletu planinara PTT Jugo-slavije u neposrednoj blizini poznate »Kladanjske vode« ispod Konjuka 2-4. VII 1977. godine.

Organizator ovogodišnjeg sleta bilo je Planinarsko i sportsko društvo »Poštar« iz Tuzle koje je u suradnji s JNA organiziralo smještaj i prehranu oko 600 planinara PTT radnika.

Ovom sletu prisustvovao je uz mnoge društveno-političke radnike i predsjednik PSJ Božo Škerl koji inače prati rad planinara poštara. On je predvodio i velik broj sudionika izlet na vrh Konjuka gdje je pozdravio planinare nakon polaganja vijenaca na grob narodnog heroja i borca proslavljenog Husinskog udarnog bataljona Pepe Markovića.

U toku sleta bilo je i natjecanja u orijentaciji te gadanju zračnom puškom, kao i kulturno-zabavni program. Osim izleta na vrh Konjuka organiziran je bio i izlet u poznato povijesno mjesto Sekoviće, gdje se nalazi spomen-groblje i muzej, te pećina gdje je u toku NOR bila smještena partizanska bolnica u Lovnici.

Tokom sleta održana je i svečana sjednica kojoj su prisustvovali predstavnici svih sudjelujućih društava kao i predstavnici Zajednice jugoslavenskih PTT koja prati razvoj planinarstva među PTT radnicima i pomaže ih u tom društveno-korisnom radu. Bio je prisutan predsjednik Skupštine Zajednice Hamza Mehmeti i izaslanik general-

nog direktora Zajednice Drago Čaleta. Svi su oni srdačno pozdravili prvi samoupravni sporazum planinarskih PTT društava. Ovim sporazumom utvrđen je djelokrug rada Međudruštvenog odbora planinarskih PTT društava koji će suradivati sa svim planinarskim društvima PTT i ostalim društveno-političkim organizacijama u PTT. Pomagat će organizatorima sletova koji se svake godine održavaju u drugoj republici odnosno pokrajini. Biti će i veza sa Zajednicom koja financijski pomaže nastoanje da se propagandom, sletovima i međudruštvenim sastancima i izletima poveća broj planinara PTT radnika, kao i broj samostalnih PTT društava.

Potrebitno je naime u današnjim uvjetima života da se što više radnika i gradana učlaniti i da planinarske organizacije povećaju broj prijatelja prirode.

Valja istaknuti da je smještaj bio u vojničkim šatorima, a prehrana iz vojničkih kućnjaka. Za kulturno-zabavni program dali su svoj doprinos članovi RKUD »Mitar Trifunović-Učo« iz Tuzle i KUD »Konjuh« iz Živinica.

Na koncu sleta sve je sudionike pozdravio predsjednik domaćina Smajo Softić, a uzvratio je u ime svih sudionika ing. Ranko Radičić, predsjednik PD PTT Beograd zahvalivši se na veoma dobroj organizaciji i dobroj suradnji s JNA.

Zatim su objavljeni rezultati natjecanja i podjeljene nagrade, dok su društva dobila prigodne poklone i diplome za uspomenu na ovaj jubilarni slet.

U 1978. godini organizator XXVI sleta bit će PD PTT »Marjan« iz Splita.

Alpinizam

JUGOSLAVENSKE EKSPEDICIJE 1977. GODINE

Ande. Ekspedicija od 13 članova pod vodstvom Janeza Dovžana bila je od 29. 5. do 8. 7. u Južnoj Americi. Organizirana je u povodu 50-godišnjice PD »Mojsstrana«. Svoj prvobitni plan, prvenstveni uspon J grebenom Yirishance (6126) u Cordillera Huayhuash, nije ostvarila, ali je izvela prvenstveni uspon kroz 1400 m visoku S stijenu Yerupajce (6634). Poslije 17 sati penjanja na vrh su stigli Janez Dovžan i Marjan Manfreda i to 19. 6. Cijeli uspon, zajedno s postavljanjem dva tabora (5000 i 5250 m) ispod stijene, trajao je deset dana. Poslije toga se 21. 6. šest članova uspelo zapadnim grebenom na Yirishance Chici (5617) s jednim taborom na visini od 4900 metara.

Karakorum. Pod vodstvom Janeza Lončara otišla je 8.5. na put ekspedicija PD »Tržič« od 9 članova. U Ravalpidiju su bili 18. 5. a 6.6. su mogli krenuti do Skardu i dalje pod Gasherbrum I (Hidden Peak 8068 m). Namjeravaju se uspeti JZ stupom koji dosad još nije prepenjen (prvi pokusaj Francuza 1936. godine). Za isti uspon dobili su odobrenje i Svicaresi. (Novine upravo javljaju da je ekspedicija postigla cilj, ali je izgubila člana Dragu Bregera, 25 g., iz Ljubljane).

Hindukuš. PD Ljubljana-Matica poslala je na put 7. 7. ekspediciju od 14 članova pod vodstvom Petera Jenežića. Cilj je uspon na najviši vrh Nošak (7492) po JZ stijeni. Dio ekspedicije će istodobno prodrijeti po zapadnom grebenu. U ekipi je i alpinistkinja Slava Mrežar.

Taurus. Mariborski alpinisti namjeravaju ovoga ljeta penjati u istočnom Taurusu. Tabor će im biti pod Karagolom.

Demavend. Skupina planinara i alpinista namjerava koncem augusta obići Demavend i skupinu Alam Kuh.

Makalu. Od 6. 3. do 2. 6. susjedovali su alpinisti Boris Krivc (31) i Matija Maležič (30) u međunarodnoj ekspediciji za S stijeni Makalua. Ekspedicija je zapravo nastavak one iz 1974. godine koju su Amerikanci organizirali pod vodstvom Fritza Stembergera. Ovaj puta je voda bio Joff Long. U Katmanduu su se skupili 10. 3. a pod planinu stigli 28. 3. Bazu su postavili na 5600 m, prvi tabor na 6350 i drugi na 6800 m. Visinu od 7000 m su dosegli 5.5. i tada su moralni odustati od daljnog uspona radi iznemoglosti (za uspon su ostala sposobna samo još tri penjača, među njima i naši alpinisti). Najprije je ekspediciju napustio Geoffrey Conley, zatim Argentinac Peter Quesada, Mike Love i Ed Drumond. Sredinom aprila nadodala je u pomoć trojka iz Aspna, ali ni sada nije bilo sreće. Najprije je ispašao Leny Johnson, a zatim Geoff Childs. (Podatke prikupio Franci Šavenc, Ljubljana).

SEDAM JUGOSLAVENSKIH HIMALAJSKIH EKSPEDICIJA

Jugoslavenski alpinisti, mahom iz Slovenije, organizirali su do danas sedam himalajskih ekspedicija, a u pripremi je i osma koja ima za cilj Mount Everest, najviši vrh svijeta.

Prva ekspedicija osvojila je 1960. godine vrhove Baratali (5270), Trisul III (6170) i Trisul II (6690).

Druga ekspedicija pronašla je 1965. god. najprikladniji pristup vrhu Kangabčena (7902) i približala mu se do visine od 7650 metara. Usput je osvojila kota 7535 m.

Treća ekspedicija osvojila je Anapurnu II (7937) i Anapurnu IV (7540). Bilo je to drugo osvajanje Anapurne II i treće Anapurne IV.

Cetvrtu ekspediciju približila se 1973. god. na 481 metar vrhu Makalua (8481) i to preko najteže, južne strane. Odustala je od daljnog uspona zbog vremenskih nepogoda.

Peta ekspedicija osvojila je 1974. god. Kangabčen (7902), a osim toga izvela je dva prva uspona i to na Wedge Peak (6850) i JAHO Peak (6500). Ovaj posljednji nazvan je kraticom naziva Jugoslovenska alpinistična himalajska odprava.

Sesta ekspedicija postigla je dosad najveći uspjeh: osvojila je 1974. god. Makalu (8481) preko južne stijene. Bio je to težak prvenstveni uspon, jedan od najvećih penjačkih uspona te godine u svijetu.

Sedma ekspedicija osvojila je 1976. god. Trisul I (7120) preko zapadne strane (prvenstveni uspon).

Voda prve ekspedicije bio je Stane Kersnik, druge Jože Govekar, treće Aleš Kunaver, četvrte i šeste Anton Sazonov.

Podaci u ovom pregledu preuzeti su iz »Jugoslovenskog pregleda«, broj 1, 1977, str. 31 (članak »Planinarstvo« Božidara Veljkovića).

ZIMSKI ALPINISTIČKI TABOR AO PD ŽELJEZNIČAR SARAJEVO NA PRENU

U veoma privlačnoj i zanimljivoj skupini gorskih masiva Prena, Alpinistička sekacija PD »Željezničar« organizovala je svoj zimski logor u periodu od 3. 3. do 12. 3. 1977. g. Na taboru su bili: Bošnjak Zoran, načelnik AS PD »Željezničar« i voda tabora, Tomić Dragan, Pandžić Slobodan, Mulaosmanović Mujo, Radović Kosa, Jovanović Branišlav, svi članovi AS PD »Željezničar«, te Rakitić Miodrag, član PD »Jahorina« iz Sarajeva, Vlado Vrebac, član AS Novi Sad i Erol Colaković, član AS PD »Željezničar«.

Penjano je u stijenama Otiša, Zelenе glave, Osobca, Malih i Velikih Kopilica, Motike, Urune i Kape (32 čovjek-smjera od II do IV u stupnja, od toga 4 prvenstvena smjera). U zimskim uslovima ispenjana je varijanta izlaza smjera Mihaljević-Safar, te drugo zimsko ponavljanje smjera Brezovečki-Ceraj, prvo u sjevernoj a drugo u zapadnoj stijeni Otiša. Ostvarena su 23 čovjek-vrha preko 2000 metara. Ispenjani su ovi prvenstveni smjerovi u zimskim uvjetima: Ilhanin smjer u zapadnoj stijeni Osobca (II, 45°; 600 m, penjali Bošnjak, Radović i Colaković), Smjer za ranjenike u sjevernoj stijeni Motike (II-III, 400 - 50°; 300 m, penjali Mulaosmanović, Radović i Colaković), VM smjer u sjevernoj stijeni Z. Glave (II 45°, 150 m, penjali Mulaosmanović i V. Vrebac), smjer Sandžački (47°-65°, 650 m, penjali Tomić i Rakitić). Od ostalih uspona treba spomenuti prvo ponavljanje »S« u J-st. Kruni (III+4, 45°-50°-60°; 800 m, Pandžić i Colaković), prvenstvenu izlaznu varijantu smjera Mihaljević-Safar u sjevernoj stijeni Otiša (V/A, 500-60°, izlaz 45°, penjali Pandžić i Colaković), prvo ponavljanje smjera Lepe-vezu u Sjevernom rebru Z. Glave (Mulaosmanović i Pandžić te Radović i Colaković), drugo ponavljanje smjera Brezovečki-Ceraj (Mulaosmanović-Pandžić i Radović-Colaković), ponavljanje Dragine žljebine u V. Osobcu (Mulaosmanović Radović i Jovanović-V. Vrebac) te zajednički uspon u M. Kopilicama.

Vremenske prilike za vrijeme tabora bile su dobre što je omogućilo velik broj vrijednih uspona. Za vrijeme prilaza usponima obnovljena su znanja s tečajeva i tabora, a vršeni su usponi i na obližnje vrhove.

E. Čolaković

HRONIKA BOSANSKOHERCEGOVACKOG ALPINIZMA

Prenj. Od 3. do 12. marta AS Zeljezničar (Sarajevo) održala je alpinistički tabor na Prenju s bazom u kući Jezerce. Izvedeno je nekoliko prvenstvenih uspona:

Zoran Bošnjak, Kosa Radović i Erol Colaković penjali su 4. marta prvenstveni smjer (Ilhanin smjer) u Z stijeni Osobca. Prosječni nagib 45°, 600 m, 4h. Erol Colaković, Mujo Mulaosmanović i Kosa Radović 9. marta su ispenjali prvenstveni smjer (»Smjer za ranjenike«) u centralnom kuloaru S stijene Velike Motike. 40-50°, izlaz preko strehe (80-90°), 300 m, 2,5 h. E. Colaković

i Slobodan Pandžić napravili su 11. marta težak uspon ispenjavši izlaznu varijantu smjera Mihaljević — Safar u S stjeni Otiša. 200 m, V, Al, 60°, 11 h. U S stjeni Zelene Glave penjali su smjer VM M. Mulaosmanović i V. Vrebac. Dužina 150 m, 45°. Vjerovatno je to prvi zimski uspon po jednom od ljetnih smjerova u S stjeni. Prvo ponavljanje »S« — a u J stjeni V. Kape (ili Krune) izveli su E. Čolaković i S. Pandžić. Padajuće kamenje i led. Prvo ponavljanje smjera »Lepe-Veze« u S rebru Z. Glave napravili su M. Mulaosmanović i S. Pandžić, te E. Čolaković i K. Radović. Centralna (Dragina) Žlibina u V. Osobcu doživjela je 8. i 9. ponavljanje: M. Mulaosmanović i K. Radović, te Branislav Jovanović i V. Vrebac. Drugi zimski uspon po smjeru Brezovečki-Ceraj u S stjeni Otiša izveli su M. Mulaosmanović i S. Pandžić, E. Čolaković i K. Radović.

19. marta su Naim Logić, Faruk Zahirović i Slobodan Žalica penjali prvenstveni smjer kroz lijevi kuloar S stijene Cetine (1992 m). Dužina smjera 700 m, prosječni nagib 55° a mjestimično do 75°, IV-V, 7 h. U gornjem dijelu smjera penjači su našli na tragove medvjeda i smjer nazvali »Medvjedov kućo«.

Isti dan su Muhamed Gafić i Muhamed Sišić napravili 1. zimski uspon po žlijebu SZ stijene Otiša (između lijevog i desnog vrha). Zatim su na skijama došli do Milanove kolibe gdje su se susreli sa navezom iz Cetine.

Nedjelju dana kasnije Slobodan i Srdan Žalica su na skijama priječili Prenj iz Bijele do kuće

Jezerce, te ispod Vjetrenih brda pod Lupoglav, na koji su se popeli po SI bridu (1. ponavljanje). Sili su po JZ strani, zatim na skijama prodržili do Grede (pod Cetinom) gdje su bivakirali. Sutradan su sili u Jablanicu. Tura je trajala 2 i pol dana.

Naim Logić i Muhamed Sišić su dan kasnije pristupili preko Borašnice na Jezerce, te pod Lupoglav, na koji su se popeli također SI bridom koristivši stopne prethodnika. To je bilo 2. ponavljanje brida.

11. juna Slobodan i Srdan Žalica i Petar Žuljević izveli su 1. ponavljanje smjera »Zlatni bridi u Sivadijama. Smjer su prvi penjali Drago Entraut i Dane Pavličević 1968. g.

12. juna Erol Čolaković i Zdenka Kašanski kao i dvojica planinara iz PD »Vranica«-Fojnicu i »Bukovik«-Sarajevo su izveli ponavljanje smjera Mihaeljević-Safar u S stjeni Otiša.

13. juna E. Čolaković i Z. Kašanski priječili su Mala vjetrena brda (ili Otiše). Sutradan su penjali SI brid Lupoglava (3. ponavljanje).

Velež. 11. juna su Muhamed Gafić i Dragan Tomić penjali »Ilijin smjer« u stijeni Botina. To je bilo 2. ponavljanje smjera. Uspon je trajao 12 sati.

Bukovik 9. aprila su Nusret Taševac i Slobodan Žalica izveli 1. ponavljanje »Nedinog smjera« u Strmništu. Uspon je trajao 2 i pol sata.

Paklenica. Za prvomajske praznike grupa penjača iz AS Željezničar-Sarajevo boravila je u Paklenici i između ostalih smjerova E. Čolaković i D. Tomic ispenjali su Klin (sa 1 bivakom).

Prvenstveni usponi

SMJER »VOJNIK I« U VOJNIK-PLANINI

Prvi penjali Dragutin Lalović i Dragutin Lalović, PD »Javornik« iz Nikšića, 17. 2. 1977. u zimskim uvjetima.

Priča. Od Jasenovog polja jednim od ustaljenih puteva do katuna u Štrom dolu, 3 i po sata.

Opis. Od Štirnog dola desno na prijevoj koji povezuje masiv vrha sa šumom. Od atle se spustiti košo u veliku rupu (mogućnost lavina). Iz rupe direktno, s malim vaniranjem, pravo na vrh (1998 m), koji se iz rupe ne razabire jasno.

Ocjena: III+ — IV, 65-70 stupnjeva, dužina 900 m, 4 i po sata, mogućnost lavina.

SMJER »NIKŠIĆ« U Z. GREBENU MLJEĆNIH BRDA

Prvi penjali Radivoje Vuković, Drago Lalić, Blagoja Popović i Sava Grbović 14. 3. 1977. godine u zimskim uvjetima.

Pristup. Od krsta na cesti Krnovo — Šavnik, u SR Crnoj Gori, desno dolinom Glogovog potoka pod greben, 3 sata.

Opis. S razvedenog snježnog prostora na greben, odakle grebenom na vrh (1864 m). Ocjena: III, 45 stupnjeva, mjestimično 35 stupnjeva, dva i po sata, dužina 500—550 metara, mogućnost odrona.

Silaz iz grebenom do Glogovog potoka, zatim 2 sata do ceste.

Radivoje Vuković, Nikšić, Karadžićeva 3b

VOJVODANSKO-SRBBIJANSKI SMJER U I. GREBENU S. VRHA KUCKOG KOMA

Prvi penjali Vladimir Vrebac, AS Novi Sad, Drago Bogdanović, AO Beograd, te Slobodan Milovanović i Zoran Cvetičanin, AS Cačak, 19. 7. 1976.

Pristup. Od izvora na Štavni krenuti u Medukomlje do mjesta gdje započinje 1. greben, zatim d. u široku grapu, sat i po.

Opis. Smjer počinje l. od od crnih oloča u sredini snježnika. Pravo gore preko glatkih ploča 2 i pol D (V) na sedlo, zatim l. po grebenu pokraj izraženih tornjića. Dalje naviše preko travnate police, zatim nekoliko dužina po razvedenom stijeni grebe na na S. vrh (III). Silaz planinarskom markacijom sa Sjevernog vrha na Štavnu.

Ocjena: III-IV, 300 m, 3 sata.

Vladimir Vrebac

SMJER »ZA GAGU« U MAGANIKU

Prvi penjali Radivoje Vuković, PSD »Čelik«, i Dragutin Lalić, PSD »Javorak« iz Nikšića 5. 3. 1977. u zimskim uvjetima.

Pristup. Autobusom od Nikšića do Kuckog brda 40 minuta. Dalje lijevo prateći greben širokom uvalom do katuna Rakočića, 3 sata (katuni se teško opažaju). Od katuna pod si. stijenu Mededa (2139 m) u masivu Maganika, 3 sata.

Opis. Ulaz kod dva visoka bora, zasnježenom padinom pod stijenom 4D (II-III, 45 stupnjeva), tvrd snijeg, 1 sat. Dalje prečenjem 5D, 30—45 stupnjeva, pod direktni smjer. Dalje 3D loš led (45—55 stupnjeva), na prvi prijevoj 1D, 60 stupnjeva, a zatim položenim terenom na vrh, 4 sata. Mogućnost bivakiranje. Opasnost od lavina (slika dolje).

Silaz. Istočnim grebenom na strmu padinu koja se spušta ravno do katuna Maganik, 50 stupnjeva, 1 sat. Od atle prateći široku uvalu do Gornjeg Morakova, 3 i po sata.

Ocjena: II-III, mjestimično IV (ovisno o snijegu), dužina 600 m, 5 sati.

Radivoje Vuković

Iz naših organizacija

KONFERENCIJA PSH

U subotu 19. ožujka 1977. g. u novoizgrađenom planinarskom domu na Omanovcu (na Psunju iznad Pakraca) održana je sjednica Konferencije PSH (ranije Glavni odbor PSH). Konferenciji je predsjedao Dragutin Karažinec, predsjednik Međudruštvenog savjeta Zagorskog planinarskog puta. U radu su sudjelovala 22 člana (od ukupno 35) i 2 člana Nadzornog odbora PSH. Na temelju pripremljenih materijala i diskusije sudionika, usvojeni su slijedeći zaključci i preporuke:

— Prihvata se izvještaj o radu Izvršnog odbora PSH i njegovih komisija u 1976. g.

— Zađužuje se Izvršni odbor da hitno aktivira Komisiju za omladinu PSH, te kooptira aktivnog planinara-omladinca za predsjednika Komisije.

— Zađužuju se Izvršni odbor, savezi, odbori i društva da stalno rade na valorizaciji statusa planinarske organizacije i amaterskog rada članova.

— Preporuča se društvima da i dalje dostavljaju svu dokumentaciju muzeju PSH (izvještaji, napis, plakati, fotografije i sl.).

— Predlaže se Planinarskom savezu Jugoslavije da se poveže s organima Saveznog sekretarijata za narodnu obranu radi donošenja zajedničkog programa za školovanje i usavršavanje stručnih kadrova u planinarskoj organizaciji.

— Prihvata se finansijski izvještaj PSH za 1976. g. PSH je završio 1976. g. sa viškom prihoda od 60.711 dinara.

— Prihvata se informacija i prijedlozi Gospodarske komisije za radove na objektima republičkog karaktera i objektima sa kojima upravlja PSH. Izvršni odbor će izraditi prioritetnu listu radova, te izvršiti raspored dobivenih namjenskih sredstava u iznosu od 500.000 dinara.

— Zađužuje se Izvršni odbor da nastoji što prije riješiti pitanje donošenja »Društvenog dogovora« koji bi regulirao status planinarskih objekata na teritoriju SRH i financiranje objekata republičkog karaktera.

— Upozoravaju se društva na obavezno izdvajanje amortizacije za objekte, prema postojećim zagonskim odredbama.

— Zađužuje se Izvršni odbor da inicira dogovor između Općinske skupštine Orahovica, PD »Jankovac« i Planinarskog odbora Slavonije radi rješavanja pitanja doma na Jankovcu.

— Oformiti Komisiju za odgoj i obrazovanje čiji će osnovni zadatak biti donošenje jedinstvenog nastavnog programa za sve vrste kadrova u planinarskoj organizaciji kao i praćenje realizacije.

— Stampati jedinstveni udžbenik za školovanje planinarskih kadrova koristeći pedagoška iskustva i pristup.

— Stampati brošuru s osnovnim uputama za boravak, kretanje i ponašanje u planinama, kao dodatak uz člansku iskaznicu.

— Osnovno školovanje (planinarske, omladinske i pionirske škole) trebaju provoditi planinarska društva. Osim kroz škole, članstvo treba upućivati u osnovna znanja na izletima, članskim sastancima, predavanjima i sl. Ove škole trebaju biti osnov za daljnje specijalističko školovanje.

— Specijalistički kadar trebaju školovati regionalni odbori u zajednici s društvima, a na temelju programa stručnih komisija PSH.

— Instruktorski kadar trebaju školovati stručne komisije PSH.

— Društva i odbori trebaju se radi financiranja škola povezati s nadležnim SIZ-ovima i komisijama za školovanje kadrova SOFK-e, te štabovima teritorijalne obrane.

— PSH će se povezati s Komisijom za školovanje kadrova SFKH radi uključivanja stručnih planinarskih kadrova u kategorizaciju ostalih sportskih kadrova.

— Zađužuje se Izvršni odbor da uspostavi suradnju s prosvjetnim organima SRH radi uvrštavanja planinarskih elemenata u nastavne programe osnovnih i srednjih škola.

— Preporuča se društvima i odborima da se aktivno uključe u akcije zaštite čovjekove okoline. Osnovne smjernice donijet će PSJ u toku mjeseca travnja.

— Obavezuju se društva i odbori da se masovno uključe u jedinstvenu akciju »Ništa nas ne smije iznenaditi«, koja se održava 23 i 24. travnja 1977.

— Dogovoreno je da se Susret planinara Hrvatske održi 10. i 11. rujna 1977. g. na Omanovcu u organizaciji PD »Psunj« Pakrac.

— Primljena je informacija o održavanju Izložbe planinarske fotografije u organizaciji PD »Ivančića« a pod pokroviteljstvom PSH. Izložba se održava od 29. travnja do 9. svibnja. Svim društвima organizator je uputio poziv za sudjelovanje.

Konferencija Planinarskog saveza Hrvatske 19. ožujka na Omanovcu. Stoj: prof. Ante Petković, nepoznati, Ivica Sudnik, mr Ivo Stok, Dragutin Rodman, Stjepan Pačarić, Karlo Aćman, Alfred Hlebec, Božidar Škerl, Ante Rukavina, nepoznati,

Vlado Mlinarić i Rudolf Kres; sjede: prof. Branko Pruginić, Dražen Zupanc, Jović, Nikola Aleksić (leži), Čedomir Gros, Ivo Marion, Drago Karažinec i mr Ivo Durbešić

MEDUREPUBLIČKA SURADNJA SLOVENIJE I HRVATSKE

Medudruštvena suradnja. U posljednje doba ta suradnja je sve bogatija na svim razinama. Tako npr. pet zagrebačkih društava ima vrlo dobre kontakte s pet ljubljanskih društava: »Ljubljana matica« i »Zagreb matica«, »Zeljezničar« i »Zeljezničar«, »Sljeme« i »PTT Ljubljana«, »Grafičar« i »Delen« te »Rade Končare i »Iskra«.

Meduregionalna suradnja. Ove je godine održan po prvi put sastanak između dva regionalna odbora susjednih republika. U subotu i nedjelju 9. i 10. travnja održan je na Medvednici prvi susret predstavnika Ljubljanskog međudruštvenog odbora planinskih društava i Planinarskog odbora Zagreba. Na sastanku su izmijenjena iskustva iz rada te donešeni zaključci o daljnjoj suradnji:

— POZ će se sa zagrebačkim društvima uključiti u akciju proslave i prikupljanja novčanih sredstava za obnovu i proširenje doma na Kredarici.

— Konstatirano je da pet zagrebačkih i ljubljanskih planinarskih društava međusobno suraduju: »Zagreb-matica« i »Ljubljana-matica«, »Zeljezničar« Zagreb — »Zeljezničar« Ljubljana, »Sljeme« Zagreb i »PTT« Ljubljana, »Grafičar« Zagreb i »Delen« Ljubljana, »Rade Končar« Zagreb i »Iskra« Ljubljana. Oba će odbora povesti akciju da se još veći broj društava uključi u međusobnu suradnju i izmjenu iskustava.

— Odbori će međusobno izmjenjivati informacije o akcijama.

— Planinarski odbor Zagreba organizirat će izložbu slika i fotografija u povodu 200-godišnjice Triglava. Ovo će biti zajednička izložba ljubljanskih i zagrebačkih autora, koja će se održati u Ljubljani i Zagrebu.

— Odbori će sastaviti popis predavača i tema, te napraviti plan predavanja ljubljanskih predavača u Zagrebu i obratno.

— Na području svoga djelovanja odbori će se međusobno pomagati u organizaciji izleta i vodičkih usluga.

— Zagrebačka planinarska društva će se uključiti u natjecanja turnog skijanja koja organiziraju ljubljanska društva.

— Ljubljanski međudruštveni odbor održava kontakte s planinarskim društvom koruških Slovaca. Potrebno je ispitati, da li i kod Gradiščanskih Hrvata postoji planinarsko društvo — odnosno

mogućnost njegovog osnivanja, te i na tom polju uspostaviti suradnju.

— Odbori su se dogovorili da se kao jedan od oblika stalne međusobne suradnje osnuje zajednička planinarska transverzala.

— Ova transverzala ne bi imala posebnu trasu, nego bi se sastojala od stanovitog broja kontrolnih točaka na Medvednici i Samoborskom gorju i planinu u okolicu Ljubljane.

— Slijedeći susret će se održati u jesen 1977. g. u Ljubljani. Na njemu će se analizirati realizacija zaključaka s ovog susreta i definitivno odlučiti o zajedničkoj transverzali.

Medusavezna suradnja. U subotu i nedjelju 7. i 8. V 1977. g. održan je u Borisovom domu u Velikoj Paklenici tradicionalni sastanak delegacija Planinarskih saveza Slovenije i Hrvatske predvodjenih predsjednicima Saveza dr Mihom Potočnikom i Božidarom Skerlom.

Na sastanku su razmatrana pitanja od zajedničkog interesa, a posebno aktivnosti planinarske organizacije na planu općenarodne obrane. Takoder su razmotrene organizacijske pripreme za Jugoslavensku himalajsku ekspediciju na Mount Everest 1979. g., te okolnosti pogibije slovenskog alpinista u stijeni Aniča kuka u Velikoj Paklenici prilikom ovogodišnjeg prvomačkog skupa alpinista.

U okviru susreta izvedena je tura od Halana na Svetu prdo sa silaskom u Borisov dom.

Ugodan ambijent Paklenice, lijepo vrijeme, tradicionalna gostoljubivost i besprekorna organizacija domaćina susreta, PD »Paklenica« iz Zadra, upotpunili su uspješnost susreta.

U delegaciji PZS bili su, osim predsjednika Saveza dra Mihe Potočnika: Janez Kmet, tajnik, mr Tone Strojin, načelnik Komisije za kulturu i propagandu, Marjan Oblak, načelnik Komisije za finansijska pitanja, Tone Bučer, predsjednik Izvršnog odbora PZS, Jože Bajt, načelnik Komisije za općenarodnu obranu i Mirko Fetih, načelnik Komisije za kontakte s inozemstvom. U delegaciji PSH bili su Božo Skerl, predsjednik, dr Željko Poljak, potpredsjednik, Nikola Aleksić, tajnik, Dražen Zupanc, pročelnik Komisije za GSS, Alfred Hlebec, član Komisije za gospodarska pitanja, Ivo Kraljeta, član Izvršnog odbora i general Feda Alujević, član PD »Sutjeska«.

PETI STRUČNI SASTANAK LIJEĆNIKA GSS JUGOSLAVIJE

Potreba za koordiniranim radom i standardnom opremom nije nigdje u planinarstvu toliko tražena kao u radu Gorske službe spašavanja. Neujednačena opremljenost i različiti pogledi na pružanje prve pomoći u planini, imperativno su zahtijevale sastanak takvog tipa.

Planinarski dom u Velikoj — prikladno mjesto za takav sastanak — i stanica GSS Sl. Požege, spremna da se pruhvatiti zadatku, bili su jedan od faktora da je PSJ odlučio održati sastanak u Velikoj. Smještena u srcu slavonskih planina, poznata velikom broju planinara Jugoslavije, svima jednako blizu i daleko, Velika je već više puta pokazala da zna primiti planinare i pružiti im mogućnost odmor i dogovor.

Sastanak i prvi kontakti sudionika bili su 19. X navečer u ugodnom ambijentu planinarskog doma. Nakon upisa sudionika otvorena je prigodna izložba planinarske fotografije i goblena, koju su uređili članovi stanice GSS-a iz Požege.

Sastanak je svečano otvoren 20. XI 1976. prim. dr. Ivo Stojanović, predsjednik Koordinacijske komisije GSS PSJ. Skup su pozdravili Božo Skerl, predsjednik PSJ, Dražen Zupanc, pročelnik komisije za GSS PSH, dr Jordan, izaslanika JNA, dr Smerke, delegat Udrženja liječnika sportske medicine Jugoslavije, te delegati GSS-a iz svih republika. Skupu je prisustvovalo 24 liječnika. Prijave podne su vodene diskusije o opremi planinara i spasavalaca pri čemu je došlo do izražaja neujednačenost između republičkih standarda. Svi su se složili da ubuduće treba izraditi standardne komplete za planinare, spasavaoce i liječnike spasavao-

ce, a moderator dr Vavken, zadužen je da organizira izradu kompleta.

Tijekom poslijepodnevnog rada održan je niz referata s tematikom zaštite u planinama. Dr Stojanović je govorio o udaru groma u planini, zastiti i prvoj pomoći, prim. dr Tomislav Sablak o ujedjima zmija i insektova, o položaju ozlijedenog u transportu na planinskom terenu dr Robić, a dr Horvat o akutnim oboljenjima u planini. Na kraju je prikazan film dra Andlovica o ekspediciji na Kangbačen u Himalaji te filmovi dra Sableka o usponim članova stanice GSS iz Požege na vrhove Gran Sassa i o spasavanju u snježnim uvjetima na Papuku.

Time je završen bogat radni dan, a navečer je održana zajednička društvena večera, na kojoj je skup pozdravio predsjednik općinske skupštine Sl. Požege dr ing. Marijan Strbašić — pokrovitelj sastanka. Posebno je istakao važnost gorske službe u mirnodobskim i ratnim uvjetima. Večer je protekla u vedrom planinarskom raspoloženju. Nedjelja je osvanula pod snježnim pokrivačem, mjestimično debelim i do 30 cm, čime je predviđeni izlet na Kameni Vršak (674 m) dobio puno zimsko obilježje. Liječnici-planinari popeli su se do bivaka GSS-a te su uz vatru i slavonsku zakusku u snježigu i planini osvježili uspomene na nekadašnje zajedničke uspone. Šteta što magla nije omogućila pun ugodaj Papuku pokrivena snijegom.

Sudionici skupa su se razili, ali ostaje sjećanje na uspešan radni susret liječnika planinara, zapisnici o radu i knjiga dojmova s izražajima pohvale organizatoru.

• **Sjednica PSJ.** U Beogradu je 25. svibnja održana sjednica PSJ. Iz obilog dnevnog reda donosimo slijedeće: donijet je finansijski plan za 1977. godinu, određeni su organizatori za savezne akcije: orientaciono prvenstvo Jugoslavije organizirat će PS Bosne i Hercegovine polovinom rujna; pohod planinarske omladine organizirat će PS Makedonije također u rujnu 1977. godine; smotru planinarskog podmlatka organizirat će PS Kosova početkom rujna 1977. Logor pripadnika stručnih aktivnosti — alpinisti, GSS, speleolozi i vodiči — organizirat će u drugoj polovini rujna PS Slovenije. Dogovoreno je da se Konferencija PSJ održi u listopadu u Sarajevu. Na konferenciji će osim analize rada u 4-godišnjem mandatnom razdoblju biti izabrani i novi organi PSJ. Prema dogovoru novog predsjednika PSJ kandidirat će PS Bosne i Hercegovine.

• **Skupština planinarskog odbora Zagreba** održana je dne 6. lipnja 1977. g. u prisutnosti brojnih delegata iz 20 udruženih planinarskih društava. Osim izveštaja o radu u proteklom mandatnom periodu, razmatran je i usvojen novi Statut, po kojem je POZ konstituiran kao pravna osoba pod nazivom »Planinarski savez Zagreba«. Za predsjednika izabran je Zdravko Ceraj, za potpredsjednike Jakša Kopljić i Ivo Marion, a za tajnika Milan Matovina.

• **Stalno otvoren dom na Poklonu.** Od PD »Opatija« primili smo obavijest da će planinarski dom na Poklonu na Učki biti stalno otvoren od 11. IX 1977. g. (umjesto subotom i nedjeljom kako inače radi). U domu se može noćiti te nabaviti bezalkoholna pića, kavu i čaj.

• **Uređenje planinarskog doma na Stirovcu.** Planinarski dom na Stirovcu (Južni Velebit), s obzirom na svoju udaljenost od komunikacija i nedostatak finansijskih sredstava, godinama je bio zapušten, bez domara i provala. Osim toga nepoznate osobe do kraja su uneradele dom, te uništile i odnijele postojeći inventar. Dom se nalazi na trasi Velebitskog planinarskog puta i osnovna je baza za uspone u Južnom Velebitu, te je kao takav svrstan u objekte republičkog značaja. Gospodarska komisija PSH poduzela je, u skladu sa zaključcima Konferencije PSH, hitne mјere za uređenje doma, te je uz prilično napora učinjeno slijedeće: dom je očišćen, nabavljen je novi inventar (deke, madraci, plati i posude) koji je transportiran u Starigrad — Paklenicu odakle se na konjima prenosi u dom (s ličke strane transport se nije mogao organizirati). Angažiran je čuvan doma koji će boraviti stalno na domu do 31. listopada o.g. i koji će prema mogućnostima transporta pružati posjetiocima najnužnije usluge. U planu je daljnje uređenje

doma i okoline. Nakon dopreme inventara na dom, na noćenje će moći primiti 25 osoba.

• **Susret planinara na Dilju.** U organizaciji PD »Dilj« iz Slav. Broda 10. srpnja je održan susret planinara Slavonije. Više od stotinu sudionika iz šest planinarskih društava okupilo se na jezeru Petnja, poznatom izletištu Brodona, a odatle su krenuli novom markiranim stazom obroncima Dilja do Planinarskog doma u brodskom vinogorju. Održana je manifestacija u povodu Titovih i partijskih jubileja, a okupljene ljubitelje planina pozdravio je Krsto Krajšić, tajnik Općinske konferencije SSRN Slav. Brod. Loše vrijeme prethodnih dana, kao i sezona godišnjih odmora pridonijeli su donekle slabijem odazivu planinara. Organiziranje ove manifestacije zasluguje sve pohvale. Članovi PD »Dilj«, predviđeni agilnim tajnikom Stjepanom Sapundžićem, pokazali su se kao pravi domaćini!

(Ivan Jakovina)

• **Na 85 vrhova Jugoslavije.** Opećjugoslavenska akcija »Na 85 vrhova Jugoslavije«, organizirana 22. svibnja 1977. g. povodom rođendana druge Tite i njegovog dolaska na čelo Partije, prema ocjeni Predsjedništva PSJ uspjela je u potpunosti. U SRH organizirani su usponi na svih 16 odabranih vrhova i prema primjeljivim izveštajima u akciji je sudjelovalo preko 3000 planinara iz 50 planinarskih društava. Na svim vrhovima održane su prigodne svečanosti. Najveći broj sudionika, oko 500, bilo je na Kleku i Kozjaku (umjesto Mosora izabran je Kozjak, kako bi se sudionici Sleta planinara Dalmacije mogli uključiti u ovu akciju). S najvišeg vrha SRH, Dinare, gdje se okupilo 80 planinara iz Zagreba i Sinja, upućeno je drugu Titu u ime svih sudionika akcije i planinara SRH pozdravno pismo.

• **Orijentacijsko natjecanje PSH** 1977. U nedjelju 26. lipnja 1977. g. na terenima Grebenograda održano je republičko orijentacijsko natjecanje PSH za 1977. g. uz sudjelovanje svega 14 ekipa. Staza je bila dugačka 7 km zračne linije, s 9 kontrolnih točaka i ukupnim usponom od 500 m. Tri prva mjestra i pravo natjecanja na Saveznom orijentacijskom natjecanju PSJ ovoojile su ekipe: PD »Zagreb matica« u vremenu od 130 min.; PD »Ravna gora« u vremenu od 174 min.; PD »Sljeme« u vremenu od 234 min.

• **Markiran put na vrh Samarskih stijena.** Ljepotu divljine Samarskih stijena »otkrili« su još između dva svjetska rata članovi Hrvatskog planinarskog društva. Interes za ovaj gotovo nedirnuti biser Velike Kapele povećao se kada su tamo entuzijasti iz PDS »Velebit«, unatoč poratnoj neimastini, izgradili sklonište. Međutim, većina posjetilaca ograničavala se zbog teške prohodnosti i divljine na boravak u skloništu

ili neposrednoj okolici. Samo rijetki pojedinci obišli su najatraktivnije predjele i popeli se na glavni vrh. Baš sam zato odavna želio da markiram put na vrh, čime bi se boravak u ovom lijeppom kraju učinio sadržajnijim. Ove godine 7. svibnja trasirao sam put s Jerkom Malinarom, a dva tjedna kasnije izveo markiranje s Dragom Matišićem, članom PDS »Velebit«. Put se odvaja od već postojeće markirane staze koja vodi od Begovе staze na Ratkovo sklonište i to na sedlu 150 m prije skloništa. Odavde vodi sjeveroistočnom padinom masiva prema vrhu. Može se proti umjerjenim planinarskim korakom za 40 minuta. Markacije ne vode najljepšim predjelima Samarskih stijena, već su postavljene u najkraćem i najlakšem smjeru. Impozantna skupina kukova i tornjeva jugozapadno od puta ostala je time netaknuta. Planinari koji žele obići i te predjele, mogu gledajući s vrha planirati turu, a u slučaju poteškoća s orijentacijom uvijek se mogu vratiti na markirani put idući prema sjeveroistoku. Na vrhu je postavljena upisna knjiga sa žigom. Tom prilikom također su obnovljene markacije na putu od Begovе staze prema Ratkovom skloništu. Na Begovoj stazi je zbog lakše uočljivosti puta postavljena metalna ploča natpisima i podacima o vremenskim udaljenostima. (Hrvoje Malinar)

• **Foto-sekcija PD »Ivančić«** iz Ivance organizirala je u čast 40-godišnjice dolaska druge Tite na čelo KPJ, njegova 85. rođendana i 45-godišnjice od prve izložbe u Ivancu, »Izložbu planinarske fotografije« u vremenu od 29. travnja do 9. svibnja. Na izložbu su pozvana sva planinarska društva u SRH, a preko planinarskih saveza i društava u drugim republikama i pokrajinama, te više foto-klubova. Odazvala su se 22 društva s 37 autora.

Stručni žiri u sastavu Juraj Mažuranić, EcFIAP, Drago Mihaljević iz Zagreba i Zlatko Smerke iz Varaždina odabrao je za izložbu 86 radova, a izvan konkurenčije je Zlatko Smerke izložio 10 radova. Prvu nagradu dobio je Saša Dalla Valle, FKKPZ Slovenije, za fotografiju »Skupina«. Dodjeljene su još dvije druge, tri treće nagrade i četiri pohvale. Po-krovitelj izložbe, koju je razgledalo preko dvije tisuće posjetilaca, bio je Planinarski savez Hrvatske. Osim PSH organizaciju izložbe su pomogli: »Fotokemika« iz Zagreba, »Zrinski« iz Čakovca, PZK Ivanec, Ivanečki magazin iz Ivance, »Itas« i »Ivanečki ugljenokop« iz Ivance i »Zagorjeplet« iz Lepoglave. Ivanečki planinari foto-amateri već se pripremaju za drugu izložbu krajem godine.

(Cvjetko Soštaric)

• **Uspon na Komove.** Otvaranje Planinarskog puta oslobođenja »Planine Jugoslavije« u znatnoj je mjeri doprinijelo obilasku planina koje su dosad bile zanema-

rene. Takav je slučaj i s Komovima na tlu SR Crne Gore. Ovu su planinu obišli krajem septembra 1976. godine planinari PSD "Zlatar" iz Beograda. Planinari koji žele da se popnu na Vasojevićki Kom, mogu iz Andrijevice makadamskim putem do prevoja Trešnjevik (oko 1500 m), odakle kroz šumu i livade grebenskim putem za 1 sat stiću do samoga uspona, dok vozila s višim trptom po suhom vremenu mogu da stignu i do ovoga mjesta. Odatle markacije vode do samoga vrha za 2 i po sata strmog uspona. Planinari koji žele da se ovdje duže zadrže ili da se popnu i na susjedni Kučki Kom, mogu da nadu sklonište u neopskrbljenoj planinarskoj kući ili u bačijama na podnožju Vasojevićkog Koma. Pohod je dobro povezati s posjetom dolini Grbaće, do koje se iz Andrijevice stiže preko Murine, Plava i Gusiinja, gdje se sva obavještenja mogu dobiti kod predsjednika mjesnog planinarskog društva, krojača Zije Ibrahimovića, kojega u Gusiini svih dobro poznaju. Kuća u dolini Grbaće ima, osim hrane, sve što je planinaru za boravak potrebno i raspolaže sa 24 opremljenja ležaja. Ona je ishodište za razne planinarske i alpinističke uspone na vrhove Prokletija koji ovu prekrasnu dolinu nadivljuju. Ljeti se na livadama Grbaće napasaju stada ovaca, pa se tako ishrana može dopuniti svježim mlijekom i mlječnim proizvodima. (Dr Kruno Vidrić)

● **Odlukovanje riječkom planinaru.** Godišnjoj skupštini PD "Kamenjak" (Rijeka) prisustvovao je i predsjednik PSH i PSJ Božidar Škerl, koji je tom prilikom uručio članu društva Viktoru Stipčiću Orden zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom, kojim je tog istaknutog planinara Rijeke odlikovalo predsjednik Republike Josip Broz Tito. Na skupštini su podijeljene i spomen-diplome nekim društvenim organizacijama, te zasluznim članovima u suradnju tokom 15-godišnjeg postojanja tog vrlo aktivnog riječkog planinarskog društva.

● **PD "Oslobodenje" u Sarajevu.** 26. aprila 1976. godine za planinarsku organizaciju grada Sarajeva bit će trajno zabilježen, s obzirom da je toga dana održana osnivačka skupština-konferencija novoformiranog planinarskog društva koji nosi naziv "Oslobodenje". Već odavno u redovima zaposlenih radnih ljudi u Novinsko-izdavačkom poduzeću "Oslobodenje" u gradu Sarajevu bila je prisutna misao i želja da se osnuje planinarsko društvo. I eto, zahvaljujući entuzijazmu nekolicićne aktivne planinara i zaljubljenika prirode, osnovano je. Zanimljivo je da već u početku ima oko 400 članova, sudeći bar prema popunjenoj pristupnicama u preduzeću i izvan njega. Za predsjednika društva izabran je Luka Popović, odgovorni urednik lista "Oslobodenje". Društvo će vjerovatno dobiti i planinarsku kuću na Trebeviću u predjelu zvanom Celina. Ova kuća je trenutno u posjedu PD "Igman", no valja napomenuti da ju je svojev-

remeno izgradilo bivše PD "Grafičar" koje više ne djeluje. Društvo je preuzeo obavezu da učini mnogo na popularisanju i učlanjivanju novih članova iz redova novinara i grafičara u gradu Sarajevu, za što postoje solidne i objektivne mogućnosti s obzirom i na tradiciju bivšeg društva "Grafičar". Društvo želimo, u ime planinarskih društava grada Sarajeva, mnogo uspjeha na dobrobit cijele planinarske organizacije grada Sarajeva. (prof. Tomislav Batinić)

● **Broj članova PSJ.** Na temelju članskih markica, broj članova PSJ u 1976. godini iznosi ukupno 171 899 ili po republikama i pokrajinama:

Bosna i Hercegovina 19 422
Crna Gora 4 000
Hrvatska 24 697
Makedonija 7 000
Slovenija 90 732
Srbija 19 519
Kosovo 200
Vojvodina 6 574

● **Opet otvoreni dom Susedgrad.** U petak 1. srpnja održana je u planinarskom domu Susedgrad iznad Poduseda svečanost otvaranja obnovljenog doma. Kad što je poznato, dom je nekoliko godina bio zatvoren i zapušten. Marljivošć članova PD "Susedgrad" iz Poduseda sada je dom reprezentativnog karaktera. Stalno je otvoren i opskrbljen, ali ne pruža mogućnost noćenja. U njemu su opet, kao i prije, kontrolne točke Republike i medvedničkih transverzala. Od autobusne stanice do doma je svega desetak minuta hoda, a od doma do ruševina Susedgrada još nekoliko minuta. Otvorene je došlo u pravi čas, jer je nedavno zbog obnova kamenolomskih radova morao biti zatvoren dom Bizek istoga društva.

● **Izložba fotografija Vladimira Matza.** Prijatelji i planinarski drugovi V. Matza, koji je prije pola godine poginuo pri usponu na Grintovec, odužili su se njegovoj uspomeni organiziranjem izložbe njegovih najboljih planinarskih fotografija. Izložba je otvorena 15. lipnja u prostorijama PD "Zagreb matica" u Zagrebu. Matz je bio poznati fotoamater, a čitaoci su ga upoznali i kao suradniku našeg časopisa.

● **79. savjetovanje ZPP-a** održano je u ožujku na Peseču u organizaciji PD "Bilo" iz Koprivnice. Izvještaj o radu u prošloj godini podnio je tajnik Vlado Samac. Dosta rječi bilo je oko tiskanja prikladne publikacije o 20-godišnjem radu ZPP-a, te je zaključeno da se prikupljeni materijal konačno objedini i spremi za tisak. Također je dogovoren da će se umjesto predlaganja zasluznih planinara za priznanja PSH i PSJ izraditi posebna priznanja ZPP-a i podjeliti planinarama zasluznim za rad Medudruštvenog savjeta ZPP-a. Konstatirano je da su se u planinarsku školu na Kaliniku odazvala samo društva iz Koprivnice i Križevaca. Zatim je data razriješica dosadašnjem odboru. Za predsjednika je opet izabran Dragutin Karažinac iz PD "Ivančića", za potpredsjednika Filip Ma-

jić iz PD "Strahinjčića", tajnika Vlado Samac i zamjenika tajnika Mato Poljanec, obojica iz PD "Ravna gora". Na kraju je donešen plan akcija za 1977. godinu među kojima su značajnije: uključivanje svih društava u akciju "85 vrhova povodom Titovog rođendana, razvijanje društvenog barjaka na Domaćkoj gori 26. lipnja, sudjelovanje na orijentacijskom takmičenju "Vukovićev memorijal" u organizaciji PD "Ravna gora" iz Varaždina u lipnju, otvorenju planinarske kuće na Pokoju u rujnu, otvorenju doma na Omanovcu na Dan planinarske Hrvatske 11. rujna, te organiziranju Sleta planinara Hrvatskog zagorja 25. rujna na Peseču. Zatim je dogovoren da se iduće savjetovanje održi na Ivančići u organizaciji PD "Ivančića" iz Ivance. (C. Soštaric)

● **80 savjetovanje ZPP-a.** Na najvišoj zagorskoj planini Ivančići bilo je u nedjelju 19. lipnja vrlo živo. Osim sudionika jubilarnog savjetovanja Medudruštvenog savjeta ZPP-a, tu su se po lijepom i sunčanom vremenu našli i brojni planinari Hrvatskog zagorja i Medimurja. Prije početka samog savjetovanja minutom šutnje odana je počast preminulom planinaru Dragetu Horvatu iz PD "Strahinjčića" Krapina, inače aktivnom dugogodišnjem članu Medudruštvenog savjeta. Analizirajući zaključke posljednjeg savjetovanja konstatirano je da su oni u potpunosti izvršeni, a zatim je predsjednik Savjeta podijelio prva priznanja Savjeta za zasluge na razvoju planinarstva u Hrvatskom zagorju ovim planinama: Željku Hlebecu, Dragutinu Horvatu, Mirku Ivicić-Sili, Dragutinu Karažincu, Vladi Klobučaru, Juraju Kantociju, Ivanu Kusteru, Luji Hercegu, Vladi Kameničeu, Rudolfu Krešu, Kruni Lončaru, Đuri Makšanu, Mirku Markulinu, Filipu Majiću, Franju Matejaku, Vladimиру Oreškoviću, Josipu Petranu, Matiji Poljanu, Matiji Riskeu, Lucijantu Smokvini, Vladiću Samecu, Ivantu Stošiću, Cvjetku Soštaricu, mru Ivanu Stoku, Zvonimiru Tramišaku i dru Ivanu Veroneku. Priznanja su također dobili Pianinarski savez Hrvatski i Radio-stanica Ivane. Poslije podjele priznanja dogovorene su dvije zajedničke akcije za 26. lipnja; sudjelovanje na Republičkom orijentacijskom takmičenju u organizaciji PD "Grenbengrad" iz Novog Marofa i prisustovanje na svečanosti razvijanja društvenog barjaka na Domaćkoj gori PD "Rogaška Slatina". Isto tako je dogovoren da bi do idućeg savjetovanja trebalo izaći materijali o 20-godišnjem radu ZPP-a kao separat "Naših planina". U nastavku savjetovanja bilo je riječi o pripremama za 21. slet planinara Hrvatskog zagorja 25. rujna na Peseču u organizaciji PD "Bilo" iz Koprivnice, te o sudjelovanju početkom listopada na proslavi otvorenja planinarske kuće na Pokoju, koju je izgradilo PD "Milograd" iz Budinčine. Na kraju je zaključeno da se iduće savjetovanje održi također u listopadu u organizaciji PD "Stubičan" iz Donje Stubice, kojom prilikom će biti i otvorenje vidikovca na sjevernim obroncima Medvednice.

• **PD »Lipa« Sesvete** proslavilo je 18. i 19. lipnja 1977. godine 25. godišnjicu rada društva i 10 godina postojanja planinarskog doma na Strmini — Lipa na Medvednici, a u okviru proslave Titovih jubileja obuhvaćena je i programom društveno-političkih organizacija općine Sesvete. Dana 18. VI 1977. godine održana je svečana sjednica na kojoj je podnijet izvještaj o radu društva i izvršena podjela priznanja. Pored velikog broja članova društva sjednici je prisutstvovao Božidar Škerl, predsjednik PSH i PSJ, Marijan Kos, predsjednik Skupštine općine Sesvete s općinskim funkcionerima, te predstavnici PD »Željezničar«, »Sljeme«, »Zanatlija«, »Grafičar«, »Risnjak« i »Zagreb-Matica«. Na sjednici je tajnik društva podnio izvještaj o dvadesetpetogodišnjem radu društva (o tome su »Naše planine« u broju 5–6, 1972. opširno informirale). Odlukom Izvršnog odbora PSH »Lipa« je odlikovana najvišim priznanjem PSH »Plaketom PSH«, a predsjednik društva Josip Rukavina Srebrnim znakom PSJ. Nadalje je B. Škerl uručio članovima, koji su se u proteklom periodu istakli svojom aktivnošću, odlikovanja PSH. Zlatni znak PSH primili su Ladislav Katana, Marijan Kos, Stjepan Posavec, Dragica Rukavina, Ante Nikšić, Ignac Sušković i Marko Fabijanić, srebrni znak PSH Zvonimir Zagarić, Đuro Turčinović, Marijan Tomljanović, dr Zvonimir Perić i prof. Mirko Petrávić, a brončani znak Ivan Romaj, Marija Zetko, Vinko Abramović, Josip Jeržavić, Alojz Boltek, Ivića Pavišić, Matko Tomljanović, Stjepan Bakran, Dražen Perić i Milan Lacko. U sklopu proslave Marijan Kos, predsjednik općine Sesvete, otvorio je 19. VI 1977. g. markirani planinarski put Sesvete — Gora Lipa. Novootvoreni put ide od sesetskog šumskog rasadnika kroz šumu »Divjače« (gdje je spomenik Prvom zagrebačkom partizanskom odredu »Silvestar Pelzl«), odakle pošumljeni grebenom Gradine iznad sela: Dobrodol, Simunčevac, Vugrovec i Gorane, preko ceste Sesvete-Cučerje, iznad zaseoka Sebeki u pravcu sjevera gdje se spaša s markiranim planinarskim putem koji vodi iz Cučerja na Lipu. Sve ovo je dokaz da i brojano malo planinarsko društvo može ustrajnim radom pridonjeti popularizaciji i razvoju planinarstva. (Ladislav Katana)

• **PD »Promina«** iz Drniša započelo je s pripremama za izgradnju doma na Promini. Dosadašnje sklonište na Dolcu na Promini, na visini od 650 metara, dotrajalo je i ne može zadovoljiti ni najosnovnije potrebe, pa se društvo uz podršku društveno-političke zajednice odlučilo na izgradnju novog doma kapaciteta 18 ležaja u 6 soba, blagovaonicom i ostalim potrebnim prostorijama. PD »Promina« obraća se svim planinarskim društvima u SRH s molbom za finansijsku pomoć. Novčani prilozi se mogu doznačiti

ti na račun PD »Promine« broj 34610-679-3679.

• **Planinarski dom na Tari**, u području Kajuderskih bara u zapadnoj Srbiji, renoviran je i dobro opremljen. Objektom upravlja PD »Javor« iz Beograda, Andrićev venac 2. To je sada jedan od najljepših planinarskih objekata u Srbiji. Nalazi se usred visoke borove šume na visini od 1055 metara. U sobama po 2 i 4 kreveta ima ukupno 30 ležaja. Idealan je za ljetni odmor, a također i zimski, jer ima centralno grijanje. U blizini doma je nekoliko ugostiteljskih objekata, autobusna stanica i trgovina. Okolina je vrlo prikladna za izlete, logorovanje i skijanje. Mogućnosti izleta opisane su u »Vodiču po planini Tari« koji se može kupiti u domu ili na adresi Društva u Beogradu, svakog četvrtka od 19 do 20 sati. Prilaz kući je od Kremene, na cesti Titovo Užice — Višegrad, ili od Bajine Bašte. Upravo je pri završetku asfaltiranje ceste Valjevo — Bajina Bašta, koja će udaljenost iz Beograda skratiti za 100 kilometara.

• **»Sto Tuzlaka na Triglavu«**. PD »Konjuh« u Tuzli organiziralo je od 27-30. 9. 1976. pohod pod nazivom »Sto Tuzlaka na Triglavu«. Pod vodstvom Rade Kovačevića i u pratnji četiri članova GRS iz Mojsistrate Tuzlaci su se popeli do Kredarice, a 39 od njih i na vrh Triglava. Voda akcije bio je Ivica Žižak. Planinari su usput posjetili Donju Stubicu i dom na Strahinjčići, gdje su bili sruđeno primljeni. (Fuad Imširović)

• **Bjelašničku transverzalu**, jednu od najtežih u našoj zemlji, obišla je od 25.-30. 7. 1977. skupina od 50 planinara iz 12 društava u BiH. Pohod je organiziralo PD »Bjelašnica«, a vodio ga je poznat planinar transverzalac Zvonko Skoković. Svi su polaznici dobili ukusne značke, a po završetku pohoda prireden im je topao doček u planinarskom domu na Savnicima. (Fuad Imširović)

• **Nove značke**. PSH je izdao novu značku »Tulove grede«, sedmu po redu iz serije »Velebit«. Značka je istog oblike kao sve do sada izdane (Zavičan, Rožanski kukovi, Kozjak, Visočica, Vaganski vrh i Paklenica), četverobojna i plastificirana. Cijena pojedinoj znački je 20 dinara. Također je izdana nova značka »Matić poljana« u reljefnoj tehniči uz cijenu od 15 dinara. Osim navedenih značaka u poslovnicima PSH mogu se nabaviti: značka PSH, četverobojna, emajlirana i pozlaćena, po cijeni od 30, privjesak sa znakom PSH srebrno patiniran po cijeni od 20 i značka PSJ, četverobojna, plastificirana po cijeni 15 dinara. Sve značke mogu se nabaviti u poslovnicama PSH. Društvinama se za narudžbe iznad pet komada od pojedine vrste odobrava rabat od 10%.

• **Paklenica 1977.** Ogovodnišnji tradicionalni alpinistički logor preko prvosvibanjskih blagdana u

Velikoj Paklenici nadmašio je dosadašnje rekorde. Već nekoliko dana prije Prvoga maja u Aničićevi luci počeli su nicići šatori. Njihov je broj Prvoga svibnja premašio brojku 150. Računa se da je Paklenici posjetilo oko 500 penjača. Značajno je da je ove godine bilo mnogo novih mladih penjača. Nažalost, dogodila se i jedna smrtna nesreća. Poginuo je jedan mladi mariborski penjač zvog vlastite neopreznosti; penjačao se bez osiguranja i prilikom pada nije se zaustavio sve do podnožja stijene.

• **Planinarski odbor Slavonije**. U subotu 14. svibnja održana je, nakon dvije godine, skupština Planinarskog odbora Slavonije. Istaknuti su glavni problemi: slaba međudruštvena suradnja, zapuštena trasa Slavonskog planinarskog puta, problemi oko doma na Jankovcu koji je privremeno bio zatvoren itd. Za predsjednika u idućem razdoblju izabran je po drugi put Ivica Rešetić iz PD »Jankovac« u Osijeku. Sjedište ostaje u Osijeku. Odlučeno je da u skladu s promjenom statuta Odbor postane pravna osoba.

• **Iz PD »Japetić« u Samoboru**. Ovog ljeta se iz Luzerna u Švicarskoj nastavilo posjećivanje Samoborskog gorja, tako da je došao već 40. autubus pun planinara izletnika! Njima društvo organizira već ugodani pohod i osigurava opskrbu. Muzej Planinarskog saveza Hrvatske, koji je smješten u Samoborskom muzeju, posjetilo je ovoga proljeća 100 studenata fizičke kulture iz Zagreba da se upoznaju s našom planinarskom prošlošću. »Japetić« je pomogao i pješački rally s orijentacijskim natjecanjem što ga je organizirao Elektrotehnički fakultet sa 120 sudionika.

• **Kalendar orientacijskih natjecanja** za sezonu 1977/78. bio bi prema predviđanima Komisije za orijentaciju PSH za ekipna natjecanja slijedeći: Natjecanje za podmladak PD »Grebengrad« 18. IX 1977; Otvaranje sezone PD »Mosor« 2. X 1977; Trofej »Torpedo« 16. X 1977; Noćno natjecanje »Oslobodenje Našice« (PD »Krdinja«) 15.–16. IV 1978; Memorijal J. Mišića (PD »Željezničar«) 23. IV 1978; Vugrovec 1978 (PD »Sljeme«) 28. V 1978; i Republičko prvenstvo 25. VI 1978. Pojedinačna natjecanja: Otvoreno prvenstvo Zagreba (PDS »Velebit«) 22. X 1977; Deseto pojedinačno natjecanje PD »Sljeme« 2. IV 1978 i Memorijal Anka Ivić (PD »Ravna gora«, Varaždin) 11. VI 1978. Kalendar nije definitivan i moguće su izmijene i dopune.

• **PD »Vinica«**. U petak 1. travnja 1977. g. održana je u Duga Resi osnivačka skupština planinarskog društva »Vinica«. Ovo je zapravo obnova rada jer je društvo pod istim nazivom djelovalo između dva rata te do 1962. g. kada je prestalo s radom zbog osipanja članstva. Društvo djeluje u okviru pamučne industrije »Duga Resa«.

KAJ

(*Spjevao Dragutin Domjanić*)

Polagano vrlo nježno

Rudolf Taclik

Vre ti-če-ki spiju, a šume mu-či-ju, naj mo-ja po-pevka zvo-
ni po do-lu i ga-ju, po dragomu kraju, od ko-jeg mi lepše-ga
ni.
Tu brat mi je vsaki, tu do-ma sem ta-ki, po-go-dit bi
mo-gel i speć, po-zna-ti su pu-ti, tu vsigde je ču-ti lju-bljenu do-
ma-ču mi reč.
J sr-ce mi greje i zmenom se smeje i
vža-lo-sti pla-če ta-kaj. Em ni-kaj ni slaj-še, ne ču-je se
raj-še neg do-bri i dra-gi naš kaj; em ni-kaj ni slaj-še ne
rit. ten.
ču-je se raj-še neg do-bri i dra-gi naš kaj. —————

fotokemika

Planinari!

Kolor fotografije možete izraditi sami bez nabave skupe specijalne opreme!

Za izradu kolor-fotografija potrebno vam je:

- aparat za povećavanje crno-bijelih fotografija
- Fotokemikin PZC filter (cijena 187,50 din.)
- FK color negativ film NM-20 (35 mm ili 120)
- FK color fotopapir MC IV RC
- FK color kemikalije CKR 3 S (cijena kompleta za 1 lit. iznosi 218,75 din.)

Upute o radu s PZC filterom nalaze se uz svaki filter.

Za igradu kolor-fotografija stoji Vam na usluzi i suvremen elektronički kolor-laboratorij Fotokemike. Cijena jedne fotografije formata 9×13 cm iznosi svega 8,5 dinara.
Za sve detaljne upute obratite se na

FOTOKEMIKA

Zagreb, Hordlova 2